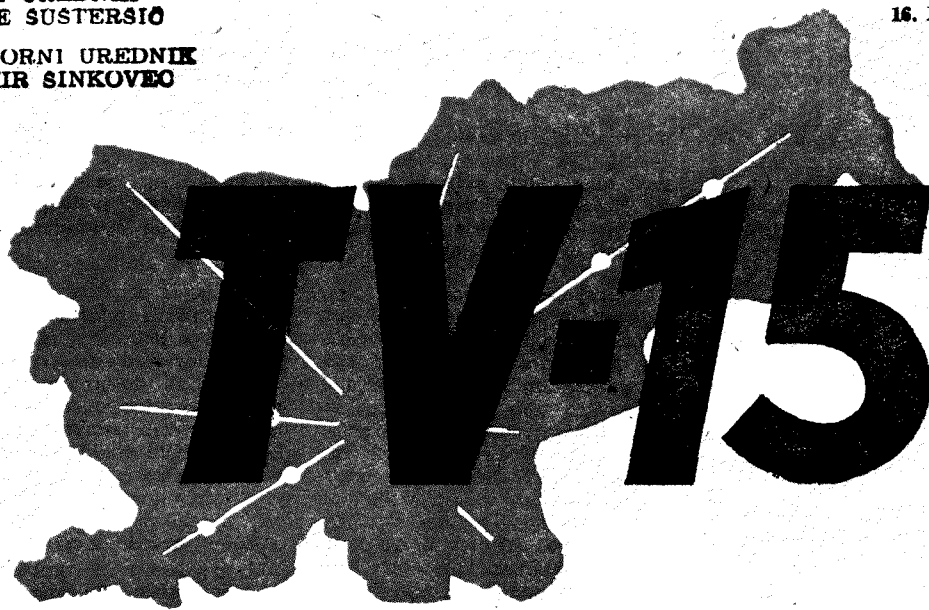

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstodnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEČ«

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

PROBLEM DELAZMOŽNIH UPOKOJENIH OFICIRJEV

Družba bi morala odločnejše ukrepati

Nas časopis je kot organizacijsko glasilo Zveze rezervnih vojaških starešin že večkrat poročal o položaju upokojenih vojaških starešin. Z njihovim stanjem se mora ukvarjati Zveza, saj so njen važen in precej številan del. Zaradi svojih vojaških in političnih izkušenj namreč opravljajo številne vodilne posle na vseh ravneh Zveze.

Znano je že, da je republiški odbor na številne pritožbe že spomladai začel raziskovati mnenje upokojenih starešin in njihov položaj v družbi. Kot uspeh tega dela je pred kratkim poslal na pristojna mesta obširno poročilo, med drugim tudi na zvezni odbor ZRVS. Ta je poročilo poslal drugim republiškim odborom. Marsikje so o njem razpravljali in enodušno ugotovili, da je odraz resničnega stanja in da je republiški odbor ZRVS Slovenije prvi pokazal skrb za velik del svojega članstva ter se lotil odločne akcije, da bi družba popravila krivico do svojih marsikdaj najbolj zaslužnih pripadnikov.

Naj še enkrat napišemo, kaj je jedro vprašanja: Razmeroma mladi ljudje so bili zaradi potrebe po pomladitvi in modernizaciji armade upokojeni. Pokojnine so zdaj vredne mnogo manj, kot so bile pred leti, prizadetim pa zakon praktično onemogoča dodatno delo, četudi znajo kaj, kar lahko izkoristijo v civilnih službah.

V vrsti razprav na raznih ravneh so o vprašanju upokojenih vojaških starešin razpravljali 3. decembra tudi v okviru sekcije za razvijanje solidarnosti pri republiški konferenci SZDL. Navzoč je bil tudi podpredsednik republiškega izvršnega sveta Vinko Hafner.

Udeleženci sestanka so ugotovili, da je oficir ali podoficir, ki je bil upokojen v Sloveniji in tu tudi živi, trikratno prizadet. Že tako so vojaške plače v primerjavi z življenjskimi stroški v Sloveniji razmeroma nizke, pa tudi ne usklajujejo jih dovolj naglo z naraščanjem cen. Pokojnina je vedno nižja kot prejemki aktivnih delavcev, tako tudi v vojski. V težnji, da bi zmanjšali razlike med najvišjimi in najnižjimi pokojninami, smo pri nas v Sloveniji usklajevali pokojnine različno. Tistim z najmanjšimi smo dali več kot tistim z največjimi. Toda ta ukrep se je izkazal kot dvoizen nož, saj je bil po eni strani pravičen, po drugi pa krivičen. Tako imajo vojaški upokojenci, ki so bili upokojeni z enakim činom in pločajem zdaj v Sloveniji kljub večjim življenjskim stroškom nižje pokojnine kot kje drugje. Upoštevati je treba, da se upokojeni oficirji med seboj zaradi dolgoletne službe poznajo in da se zato sproti seznanjajo z vsem, kar jih zanima. Razen tega pa so se mnogi upokojeni oficirji po upokojitvi preselili iz drugih republik v Slovenijo, oziroma so se iz Slovenije vrnili v domače kraje. Tako nastanejo pri ljudeh, ki žive skupaj, precejšnje razlike v prejemkih, kar povzroča hudo kri.

To neskladnost bo nujno treba nekako odpraviti. Toda to bi zahtevalo letno vsaj 8 milijonov dinarjev, ki bi jih morali dobiti iz proračuna, ne pa iz skladov socialnega zavarovanja naše republike.

Sploh pa je bilo mnenje večine, da bi bilo najbolje, če bi spadale pokojnine vojaških oseb do 60. leta starosti v pristojnost JLA. Tako so že sklenili predlagati tudi v Beogradu in zdi se, da je mnenje pristavev tega ukrepa prevladalo.

Toda s samimi pokojninami se ne da narediti dosti. Zato so bili navzoči v pretežni večini mnenja, da so tem ljudem predvsem potrebe ustrezne službe. Tudi zakon, ki vojaškemu upokojencu, če se zaposli, naenkrat odtegne polovico pokojnine, bi bilo treba spremeniti, da ne bi tako nesporodno vplival na sposobne za delo. Najbrž pa kljub temu ne bodo dosegli, da bi tistemu, ki se zaposli ostala tako cela pokojnina kot prejemki na delovnem mestu.

Glede zaposlovanja pa so bili mnogi navzoči mnenja, da vlada marsikje nekakšen odpor do upokojenih vojaških oseb. V nekaterih podjetjih se jih namreč branijo z različnimi izgovori, predvsem posplošenimi in tudi žaljivimi. Potrebno bi bilo veliko več stvarnega dela in pomoči, da bi se na ustreznih mestih zaposlili vsi, ki še lahko delajo. Zatorej bi kazalo poživiti delo pristojnih komisij ali pa sploh sprejeti poseben zakon o zaposlovanju upokojenih vojaških oseb, tako kot ga imajo po nekaterih drugih državah, celo v kapitalističnih.

Slišalo se je tudi mnenje, da je glede prekalifikacije sedanjih upokojencev v glavnem že prepozno in da bo moč kaj narediti samo v prihodnosti. Sploh pa naj bi v JLA postalo obvezno, da bi vsak starešina imel vsaj še en civilni poklic. Pa tudi v primerih z dvojnimi poklicem ne bo vse prav in dobro. Nastale bi namreč razlike pri poklicnem uveljavljanju tistih, ki bi delali v svojem poklicu na primer od petindvajsetega leta starosti ali pa šele od štiridesetega.

Za zdaj pa je nujno treba urediti stanje med sedanjimi upokojenci, ki prehaja že v dokaj resno politično vprašanje. Predvsem ne sme družba več čakati oziroma dopustiti dolgotrajnega in zapletenega postopka za izboljšanje. Med prve ukrepe bi spadala izravnava pokojnin z drugimi republikami, sledila bi podreditev vojaških upokojencev JLA. Pri nas bi se morali takoj lotiti tudi proučevanju prekalifikacije, da bi ob spremembi zakona, ki bi moral spodbudno vplivati na de-

lazmožne, lahko nemudoma vse dela zmožne zaposlili.

Obenem pa naj bi potekala na vseh ravneh široka razprava o tem, kako pomagati tem ljudem, da bi bili bolj zadovoljni.

O problemu upokojenih oficirjev je razpravljalo tudi predsedstvo zveznega odbora Zveze vojaških starešin v Beogradu, na se-

ji 8. t.m. Sklenilo je predlagati ukrepe za izboljšanje njihovega gnotnega stanja. Predloge bo poslalo Zveznemu izvršnemu svetu, zvezni skupščini in vodstvom družbenopolitičnih organizacij. Predsednika ZIS Mitjo Ribičiča bo seznanila s zadevo posebna delegacija pod vodstvom predsednika zveznega odbora ZRVS Milutina Morače. MP

Dne 22. decembra 1941 je bila v mestecu Rudem ustanovljena prva proletarska narodnoosvobodilna brigada... Iz tega prvega jedra je rasla v najusodnejših dneh naše zgodovine naša bratska armada, iz mnogoterih preizkušenj je izšla še trdnjša in še močnejša. Postala je jeklena pest na braniku pridobitev revolucije in uresničevalka zamisli splošne ljudske obrambe, tega, dandanes tako potrebnega spremljevalca nemotenega razvoja naše socialistične skupnosti.

Vsem vojakom, oficirjem in podoficirjem ter vojaškim uslužbencem čestitamo za njihov praznik 22. december!

Uredništvo TV-15

Relativnost povprečja

Evropskemu poprečju 3,7 prebivalca na en radio-sprejemnik se približuje samo Slovenija s 3 ter Hrvatska in Vojvodina s po 4 prebivalci, nasproti jugoslovanskemu poprečju na 6 prebivalcev. Zato pa močno zaostajajo nerazvita območja, na Kosovem je na primer šestkrat slabše kot v Sloveniji. Evropskemu poprečju 8,4 prebivalcev na en televizor je najbližja Slovenija z 9 prebivalci. Boljši od jugoslovanskega poprečja, ki znaša 13 prebivalcev na en televizor, stojita le Vojvodina in Hrvatska s po 11 oziroma 12 prebivalci, okoli poprečja se gibljeta Srbija in Makedonija s po 15 in 16 prebivalci, a v BiH in Črni gori pride en televizor na 30 prebivalcev, a na Kosovem — na 60 prebivalcev.

NASA STAMPA — oktober 1970

Program in politika

Zelimo si, da bi nam ne bilo treba zardevati ob upravičenih očitkih, da zapravljamo kadre in se jim zavestno odpovedujemo. In če napovedane akcije za sprejem delavcev, ki bodo za decembrske in novoletne praznike obiskali svojce in predvideni razgovori z njimi o možnostih zaposlitve doma, pomenijo, da smo sklenili ravnodušnost do njih nadomestiti z resnično in iskreno prizadetostjo in težnjo za njihovo vrnitev, potem se strinjamo, da je bolje to storiti pozno kot nikoli. Kajpada s pogojem, da bo skrb za naše delavce, zaposlene v tujini, poslej trajnejša in temeljitejša. Postati mora program in politika. Gospodarski vestnik — 4. XII. 1970

Krivda avtomobilov?

Simpozij o zdravi prehrani otrok, ki je bil prejšnji teden v Ljubljani je v vsi resnostjo opozoril na nekatere pomanjkljivosti na tem področju. Dejstvo, da je v Sloveniji 10 odstotkov predšolskih otrok slabo hranjenih in okrog 30 odstotkov šolskih otrok nepravilno hranjenih ali celo podhranjenih, je resno opozorilo, da moramo temu vprašanju nameniti širšo družbeno skrb.

Komunist — 4. XII. 1970

Prekrški na plačah

Spričo ugotovitve, da so ne-realno zvišanje osebnih dohodkov, terenskih dodatkov, dnevnice in drugih oblik prejemkov resen dejavnik za inflacijo, je zvezni svet za delo na svoji večerajšnji seji sklenil, da ob pomoči Službe družbenega knjigovodstva preišče vse prekrške na tem področju. Sklenili so tudi, da tam, kjer je to potrebno, poskrbijo za vrnitev neopravičeno izplačanih osebnih dohodkov.

BORBA — 8. XII. 1970

»Doslednost« v alkoholu

V torkovem večernem programu (16. novembra) ljubljanske televizije smo ob 20.27 uri poslušali zdravnika Ivana Potrča o škodljivosti alkohola. Že nekaj minut pozneje, ob 20.35 pa smo v oddaji 3-21 zvedeli, da je šampanjec »milijon« edina prava pijača. Tako doslednost se ni pripetila prvič, ampak postaja že neke vrste doslednost. Nedeljski dnevnik — 6. XII. 1970

Na evropski ravni...

Industrija tehnične opreme »Alfa« iz Vranja je potolkla lastne rekorde, ne samo v proizvodnji, marveč je dosegla skoro evropsko raven osebnih dohodkov svojih delavcev. Trenutno prejema čistilka v tej tovarni mesečno 120.000 st. dinarjev, a generalni direktor Momčilo Gadžić 580.000 starih dinarjev. Politika ekspres — 7. XII. 1970

Dogodki tedna

● Vlada SFRJ in vlada republike Italije sta se sporazumno dogovorili, da se uradni obisk predsednika republike Josipa Broza Tita v Italiji, kamor ga je povabil predsednik republike Giuseppe Saragat in ki naj bi se začel 10. decembra letos, začasno odloži. V skupni želji po nadaljnjem razvoju dobrih sosedskih in prijateljskih stikov med državama sta vladi hkrati izrazili željo, da bi do obiska prišlo čimprej.

● Izjava italijanskega zunanjega ministra Mora je bila kot odgovor na interpelacijo skupine neofašističnih poslancev: le-ti so od vlade zahtevali, da jasno pove, kakšno je njeno stališče glede suverenosti na svobodnem tržaškem ozemlju oziroma na bivšo cono B. Moro je na interpelacijo odgovoril v svojem imenu in v imenu predsednika vlade, da »o italijanskih pravicah do bivše cone B ni bilo govora in ga tudi ne bo med sedanjim Titovim obiskom, ter da italijanska vlada tudi ne misli razpravljati o kakršnemkoli odstopanju od legitimnih nacionalnih interesov«.

● Divjanje neofašistov, ki so kljub razmeroma malemu številu počenjali v mestu praktično vse, kar jim je padlo na misel, je še vedno osrednja tema razgovorov v Trstu. Skupine pripadnikov skrajnih desničarskih in nacionalističnih organizacij, ki so se včeraj pripeljale iz Milana, Verone, Gorice in Vidma, Pordenonea Bologne, Vicenze in drugih severnoitalijanskih mest so odšle, od koder jih je pripeljala sila, ki jih povezuje. Tisto, zaradi česar so se zbrali v mestu, ki leži sosednji Jugoslaviji najbližje, jim ni uspelo, namreč to, da bi za svoje parole ogreli tamkajšnje prebivalstvo.

● Generalni sekretar predsedstva republike je sporočil, da je »predsedniku italijanske republike Saragatu zelo žal, ker je odložen obisk predsednika Tita v Italiji in želi, da bi novi datum za ta državni obisk čimprej skupno določili«. Predsednik republike je prepričan, da se bodo dobri odnosi med Italijo in Jugoslavijo še nadalje krepili in se bo utrdilo prijateljstvo med obema državama z namenom, da bi dosegli konstruktivne rešitve na vseh področjih za izboljšanje miru, za opuščanje na področju Sredozemlja in na evropskem kontinentu ter za utrjevanje neodvisnosti obeh držav, je poudarjeno v sporočilu predsedstva republike.

● Predsedstvo slovenske kulturnogospodarske zveze v Trstu je izrazilo obžalovanje zaradi nepričakovane odpovedi obiska predsednika Tita. »Slovenska narodnostna skupnost v deželi Furlaniji-Juljski krajini bi ga rada pozdravila kot gosta v državi, v kateri živi, kot pobudnika in vodjo jugoslovanskih narodov v NOB, ustvarjalca njihove enotnosti, graditelja nove družbe in priznanega pobornika miru v svetu,« poudarjajo v sporočilu za javnost.

● Študentska in srednješolska mladina je po vsej Sloveniji šla na ulice ter protestirala proti izjavam italijanskega zunanjega ministra o bivši coni B, posebej pa odgovorila neofašističnim razgrajanjem, ki so se dni razbijali po Trstu.

● Vlada SFRJ in Sveti sedež v Rimu sta se sporazumela, da se uradni obisk predsednika republike Josipa Broza Tita pri papežu Pavlu VI., ki je bil dogovorjen za soboto, 12. decembra letos, odloži na čas, ki ga bodo določili z naknadnim sporazumom.

● Poglavar rimskokatoliške cerkve papež Pavel VI. je bil izredno nezadovoljen ker je italijanski parlament pred kratkim sprejel zakon o razvezi zakona. »Ne moremo skriti ogorčenja, ki nas je prevzelo, ko smo zvedeli za novico — da je celotna Italija sprejela zakon o ločitvi zakona,« je dejal papež Pavel VI. v desetminutnem govoru, ki ga je imel pred približno sto tisoč verniki, zbranimi na trgu sv. Petra.

● V pričakovanju sodeb baskovskim nacionalistom, ki so jim sodili na procesu v Burgosu, je v celi Španiji ozračje napetosti in nemirov. Vsi časopisi poročajo o nemirih, neredih in demonstracijah po vsej Španiji.

● Predsednik RK SZDL Janez Vipotnik je sprejel delegacijo Zveze slovenskih organizacij na Koroškem, ki jo vodi njen predsednik dr. Franci Zwitter. Na pogovoru so bili tudi nekateri člani predsedstva in IO RK SZDL, zastopniki skupščine SR Slovenije, gospodarske zbornice SR Slovenije in Zveze kulturno prosvetnih organizacij Slovenije. Pogovor je tekel o nekaterih problemih te zamejske organizacije, zlasti v zvezi z uveljavljanjem splošnih političnih in kulturnih pravic in prizadevanj za nadaljnji razvoj Slovencev v republiki Avstriji.

● Tiskovna agencija »Italia« v Trstu je v svojem zadnjem gospodarskem biltenu navedla, da je v štirih dneh konec novembra prišlo v Trst nekaj nad 245.000 jugoslovanskih turistov. Agencija meni, da je vsak Jugoslovčan potrošil v Trstu poprečno po 30.000 lir ter iz tega izvaja nadaljnji podatek, da je finančni priliv dosegel tako 7 milijard 350 milijonov lir. Največ so te dni zaslužili trgovci z zlatino, nato trgovci z oblačili, na tretjem mestu pa so bili glede tega prodajalci električnih gospodinjskih strojev.

● Na skupni seji izvršnega odbora in komisije za mednarodno sodelovanje republike SZDL Makedonije, katere so se udeležili tudi predsedniki občinskih konferenc SZDL, je bilo med drugim rečeno, da Makedonija v celoti podpira stališča, ki jih je zastopala delegacija SFRJ in ZKJ med nedavnimi pogovori in bolgarske KP v Sofiji. Na sestanku, ki je bil posvečen najnovejšim dogodkom v odnosih med našo državo in Bolgarijo, je bilo tudi rečeno, da je sedanja politika LR Bolgarije ne samo direktno naperjena proti nedotakljivosti SFRJ in nacionalnim interesom makedonskega naroda, ampak je tudi v nasprotju s tendencami ter pomirjevanju v Evropi in na svetu.

● V Moskvi se je sestal plenum CK KP Sovjetske zveze pod predsedstvom Leonida Brežnjeva. Brežnjevi je na plenumu podal referat o mednarodnem položaju, zlasti o evropskem vprašanju in o Indokini.

● Vrhovni sovjet je odobril gospodarski načrt in proračun za prihodnje leto in vse kaže, da brez kakršnekoli spremembe v primerjavi s predlogi, ki so bili iznešeni na prvem zasedanju. Plan in proračun so soglasno odobrili na skupnem zasedanju sveta narodov in ljudske skupščine. Proračun je uravnotežen in predvideva celo rahlo aktivno, saj znaša izdatki 160 milijard 770 milijonov rubljev, dohodki pa 160 milijard 791 milijonov rubljev. Potrdili so tudi proračun za obrambo, ki dosega 17,9 milijarde rubljev.

● Svet petorice pri okroglem sodišču v Beogradu je obsodil na smrt Miljenka Hrkača, potem ko ga je spoznal za krivega več hudodelstev zoper ljudstvo in državo ter družbeno ureditev v SFRJ. Kot je znano, so na dva in pol mesečni sodni obravnavi Hrkaču sodili predvsem zato, ker je kot član ustaške emigrantske organizacije pred dvema letoma podstavil mine v kinu »20. oktobar« in na beograjski železniški postaji.

Koristna izmenjava izkušenj

V petek, 11. decembra, so se na Otočcu sestali člani sekretariata republiških odborov ZRVS Slovenije in Hrvaške. Ta sestanek spada med take oblike dela, ki imajo namen prenašanje izkušenj. Slovenija in Hrvaška sta dve sosednji republiki s precej podobno stopnjo razvoja. Med zadnjo vojno sta NOV Slovenije in Hrvaške tesno sodelovali in si pomagali.

Najprej se je spontano razvil pogovor o zadevah upokojenih vojaških starešin. Hrvaški tovariši so pozdravili pobudo republiškega odbora ZRVS Slovenije o razpravi o tem vprašanju in izrazili zadovoljstvo, da smo glede upokojenih starešin vendarle nekaj ukrenili. Nadalje so se pogovarjali, kako bi morali v bodoče urediti družbeni položaj vojaškega starešine. Ta naj bi že med rednim šolanjem pridobil tudi kak civilni poklic, prekvalifikacija naj bi postala zamenljiva pravica. Medtem ko so v preteklosti ljudi odvrčali od učenja, naj bi jih zdaj k temu spodbujali, saj tovariši iz armade, ko pridejo iz nje, koristijo vsej naši družbi, če so strokovnjaki. Predvsem pa naj bi starešina imel pravico izstopiti iz vojske, kadar zaželi.

V nevezanem pogovoru so udeleženci sestanka povedali tudi marsikaj o potrebi po temeljitih in globokih spremembah. Tako naj bi na primer odpravili naziv »rezervni«, saj je ustrezen samo glede na JLA. Mnogi sedanji »rezervisti« pa so dejansko stalno napol vojniki. Ustrezne spremembe, zlasti pri šolanju, bi morala sprejeti tudi JLA.

ZRVS bi morala družba sploh bolj upoštevati kot organizacijo, ki lahko zelo veliko naredi pri uresničevanju programa ZKJ. Zato imajo organizacije ZRVS mimo drugega tudi dolžnost, uveljavljati se na družbenopolitičnem področju. Prav glede načinov za to uveljavljanje pa so različna gledišča, zato so lahko razne izkušnje zelo dragocene. Sploh pa ima ZRVS veliko vlogo pri družbenemu obrambo.

Obe vodstvi ZRVS sta se obširno pogovarjali tudi o tisku in o obveščanju. Hrvaške tovariše so zanimalo slovenske izkušnje zlasti glede izdajanja, plačevanja in urejanja strokovnega glasila »Naša obramba«. Po njihovih izjavah naj bi tudi na Hrvaškem prihodnje leto spomladi začel izhajati podoben list, toda z nekoliko bolj splošno vsebino. V ta namen so se že lotili prvih ukrepov.

Glede obveščanja pa so dejali, da tisk, radio in televizija ne posevčajo dovolj pozornosti obrambnim zadevam in da so zato pri

njih v teku priprave na ustanovitve posebnih aktivov rezervnih starešin v podjetjih, ki se ukvarjajo z obveščanjem javnosti.

Slovenska delegacija pa je hrvaške tovariše obvestila o aktivih rezervnih starešin po šolah kot o uspešni obliki dela. S tem v zvezi se je razvila razprava o vlogi obrambne vzgoje po šolah. Tam naj bi ta vzgoja postala temelj splošne zavesti. Zato bi morali bolj usposobiti in zaposeliti prosvetne delavce. Ti imajo velike možnosti tudi za širjenje vzgoj-

nega tiska s področja obrambne vzgoje.

Ob koncu pogovora sta se obe delegaciji pogovorili tudi o nekaterih bolj praktičnih ukrepih za večjo povezavo in sodelovanje članstva. Podobno kot sta se tokrat republiški vodstvi, bi se lahko pogovarjala vodstva občinskih zvez ali drugih odborov, komisij in podobno. Ponekod to že delajo, morali pa bi to sodelovanje še bolj razširili. Prirejali naj bi tudi razne napol poučne in napol zabavne izlete članstva v obeh smereh ter na tak način združili prijetno s koristnim.

Vodstvi obeh Zvez sta se nazadnje razšli v prepričanju, da je bil sestanek koristen in da bi ga bilo treba sprejeti kot stalno delovno obliko.

Ob tednu solidarnosti z indokinskim ljudstvom

Ob tednu solidarnosti z indokinskim ljudstvom, sta jugoslovanski koordinacijski odbor za pomoč vietnamskemu ljudstvu in predsedstvo ZMJ objavila poseben poziv, v katerega je bilo med drugim zapisano:

»Državljeni in mladina, teden solidarnosti bo trajal od 13. do 20. decembra, ko bo desetletnica ustanovitve južnovietnamske narodnoosvobodilne fronte. Z različnimi manifestacijami solidarnosti in materialne pomoči moramo še bolj odločno izraziti protest proti krivični vojni, ki so jo vsilili vietnamskemu in indokinskemu ljudstvu. Zahtevamo brezpogojen umik ameriških čet in vojaštva njihovih zaveznikov iz Indokine, da bi ta ljudstva lahko dobila svoje nedotakljive pravice — da sam odločajo o poteh svojega razvoja in o položaju v mednarodni skupnosti!«

O akcijah v tednu solidarnosti je stekla beseda tudi na nedavnem POSVETOVANJU PREDSTAVNIKOV KOORDINACIJSKIH ODBOROV ZA POMOČ VIETNAMSKEMU LJUDSTVU PRI OBČINSKIH KONFERENCAH SZDL IN OBČINSKIH ODBORIH ZZB NOV. Po uvodnih besedah predsednika republiškega koordinacijskega odbora Franca Leskoška-Luke je o dosedanjem delu imenovanega odbora spregovorila to-

varišica Mara Rupena-Osolnik. Tako iz njenega kot iz poročil nosilcev te humane dejavnosti na terenu je bilo moč razbrati, da je bila v naštetih solidarnostnih akcijah — političnih, moralnih in materialnih — izražena polna podpora in pomoč vietnamskemu ljudstvu v boju za neodvisnost.

Na posvetu je bilo dalje rečeno, da se bo republiški koordinacijski odbor za pomoč žrtvam imperialistične agresije tudi v prihodnje prizadeval z vsemi močmi podpirati žrtve imperialistične agresije v Indokini, predvsem pa herojsko borbo vietnamskega ljudstva.

»Ne gre namreč pozabiti, da s tem pomagamo tudi sebi...« je dejal Franc Leskošek-Luka na posvetovanju predstavnikov občinskih koordinacijskih odborov za pomoč zatiranim, ki je bil 9. decembra letos v prostorih republiške konference SZDL Slovenije.

POMAGAJ SI SAM

IN UNIOR
TI BO POMAGAL

Občanova beležnica

Ponovno kličemo:

Tujega nočemo, svojega ne damo!

V Ljubljani in tudi v drugih krajih Slovenije so bile minuli teden demonstracije, na katerih je spet oživel gest »Tujega nočemo, svojega ne damo!«

S temi besedami smo že zdavnaj izrazili svoje osnovno stališče v odnosih do sosednje Italije. Žalostno je, da ga moramo po toliko letih plodnega sodelovanja med obema državama spet ponavljati in opozarjati svojo zahodno sosedo na nedotakljivost naših s krvojo priborjenih meja. Žalostno je, da moramo povzdigovati svoj glas v času, ko je v Evropi zavel duh splošne pomiritve in se niti Zahodna Nemčija več ne sklicuje na nekdanje pravice do nenemških ozemelj, ker bi bilo tako sklicevanje anahronizem.

Dejstvo, da se je italijanski zunanji minister Aldo Moro opredelil za nekakšno legitimnost meje z Jugoslavijo in s tem povedal, da se uradna Italija ni odrekla tako imenovani coni B, nas opozarja, da v Italiji spet dvigajo grben reakcionarne sile, ki jim popuša celo zunanje ministrstvo, čeprav še ni zble-

del spomin na avanturo te dežele pod oblastjo črnih srajc. Na to nas opozarjajo tudi nedavne demonstracije v Trstu, ob katerih je policija zadržala in prestigala protijugoslovanska gesla neofašistične sodre.

Ne moremo si kaj, da se ne bi spomnili tudi na to, da smo bili po drugi svetovni vojni do Italije kot poražene države zelo velikodušni. V njenih mejah je ostalo mnogo več Slovencev kakor Italijanov v mejah Jugoslavije. Kaj pa žrtve, ki smo jih pretrpeli pod italijansko okupacijo med II. svetovno vojno? Težko je pozabiti požgane vasi, pobite talce, nečloveško nasilje, ki ga je v naših krajih uganjala vojska pod črno fašistično in zeleno-rdečo-belo zastavo, pa trpljenje naših ljudi in žrtve v italijanskih zaporih in koncentracijskih taboriščih. Vse to smo Italiji velikodušno odpustili, odpovedali smo se odškodnini za zločine — ne moremo pa se odpovedati svoji krvi, delu svojega narodnega telesa. V tem oziru ne bomo nikoli popustili težnjam italijanskih ekstremistov, pa naj bi jih

podpihoval kdorkoli, s katerekoli strani!

Vemo, da tudi italijanska demokracija javnost obsoja provokacije, ki sodijo v ropotarnico preteklosti in so njenemu razvoju, odnosom med obema deželama in splošnemu političnemu vzdušju v Evropi samo v škodo. Žalostno je, da med tem ljudstvom, ki je toliko pretrpevalo pod fašistično vladavino, še zmeraj strašijo črne senice in od časa do časa napravijo diverzijo na njegova progresivna prizadevanja.

Zavedamo se, da kolesa zgodovine ni moč potisniti nazaj. Jugoslovansko ljudstvo dostojanstveno odgovarja na izzivaje, zaradi katerega je bil odložen obisk predsednika Tita v Rimu, in želi, da bi bili čimprej odstranjeni razlogi, ki so privedli do neljubega incidenta. Vsem, ki so ga povzročili in ki bi radi še kaj rekli v tem smislu, pa moramo jasno in odločno zaklicati: »Tujega nočemo, svojega ne damo!«

Od tega načela ne odstopimo niti za noht!

F. S.

Besede naših dopisnikov

ŠKOFJA LOKA

Predavanja o vseljudski obrambi

Po škofjeloškem se že vso jesen vrstijo predavanja o današnjih konceptih vseljudskega odpora, ki jih organizira občinski odbor ZZB. Ta predavanja so namenjena predvsem borcev NOV, toda v znanih partizanskih krajih Davče, Martinj vrh in drugod se ti pogovori po navadi razširijo v večje sestanke domačinov. V sklopu teh problemov vidijo domačini tudi potrebo po hitrejšem, skupnem reševanju mnogih težav kmečkih gospodarstev v teh krajih. Ivan Franko in Mirko Tolar, ki kot domačina in poznavalca teh krajev nastopata kot predavatelja, znata povezovati taktiko samoobranbe z realnimi okoliščinami. Konkretno se ob tem izoblikujejo težnje in prepričanja, da bi lahko prav močne kmetije tudi v današnjih časih lahko veliko prispevale ob morebitni potrebi odpora. Ne gre prezreti tudi dejstva, da so v teh krajih tradicije NOV še zelo žive.

Ob iskanju naših skupnih interesov in tudi ciljev v organizaciji samoobranbe so ti pogovori zajeli množico. Hkrati pa se utrjuje širša internacionalna zavest. Skoraj se ni bilo primera, da bi udeleženci ob tem ne omenjali Vietnama, Kambodže in drugih narodov, ki se, podobno kot smo se mi, krvavo bojujejo za svojo svobodo. Pri tem znajo tudi preprosti kmetje pravilno oceniti, da so naši zavzniki vsi svobodoljubni narodi, naš skupni sovražnik pa še vedno izhaja iz tistih zasuljenjskih, izkoriščevalskih vrst.

KAREL MAKUC

ZELEZNIKI

VVI med prvimi

Kot letošnja osrednja prireditelj v počastitev dneva republike v Zeleznikih je bilo razvite prapora tamkajšnjega združenja vojaških in vojni invalidov. Prireditelj je bila na sam dan praznika ob 11. uri v Domu partizanov z veliko udeležbo domačega prebivalstva in še posebno borcev iz Zeleznikov in okoliških, izrazito partizanskih vasi. Prapor je razvil Franc Konjar, predsednik komisije VVI pri občinskem ZZB Škofja Loka, podpredsednik te občine Lojze Malovrh je k praporu prabil simbolični žebliček o velikem deležu, ki so ga zlasti partizanski invalidi dali v skupnem boju in so še danes kot »vbetonirani« v naš samoupravni sistem v katerem še vedno z vsem optimizmom in vneto sodelujejo

za uresničevanje izbojevanih načel, za katere so žrtvovali svoje zdravje, svojo kri.

V kulturnem delu programa je največ sodelovala mladina iz osnovne šole z harmonikaši in pevskim zborom in recitacijami kakor tudi moški pevski zbor iz Zeleznikov.

Na območju škofjeloške občine imajo VVI tri združenja — Poljane, Škofja Loka, in Zelezniki ter sekojio v Žireh. Toda v Zeleznikih so kot prvi razvili svoj prapor. Vendar je to le del njihove aktivnosti, saj so njihovi člani v vseh pripravih družbeno političnega dogajanja.

KAREL MAKUC

KOPER

Za počastitev dneva JLA

Zveza rezervnih vojaških starešin — obalni odbor Koper, ki združuje rezervne starešine obalnih občin Kopra, Izole in Pirana, je pripravila obsežen program praznovanja praznika JLA, 22. decembra.

Dne 13. decembra bo v Izoli pod pokroviteljstvom ZRVS iz Izole tradicionalno športno srečanje v kegljanju, streljanju z zračno puško in v šahu med RVS, VVI in aktivnimi pripadniki JLA iz primorskih občin. To srečanje bo že peto po vrsti.

Od 10. do 18. decembra se vrste predavanja v osnovnih in srednjih šolah obalnih občin. Predavatelji bodo obujali spomine iz časa NOB ter življenja in razvoja JLA.

Uprave večjih podjetij na obali bodo obujali spomine iz časov za rezervne starešine v svojih kolektivih. Trgovska podjetja pa bodo okrasila izložbena okna z fotografijami iz življenja JLA in teritorialnih enot.

Obalni konferenci SZDL in ZM bosta organizirali obiske vojaških karavel in nekaterih garnizij.

Za konec praznovanja v počastitev praznika JLA bodo v soboto, dne 19. decembra, slavnostne akademije v Kopru, Izoli, Piranu in na Škofijah. Praznovanje bo sklenjeno s tovariškim srečanjem starejših in mlajših pripadnikov RVS in teritorialnih enot.

FRANC FORNAZARIC

PREDDVOR

Zbor aktivistov Gorenjske

V soboto, 3. julija 1971. bo v Preddvoru pod Storžičem tretji tradicionalni zbor vseh aktivistov Gorenjske. To je bil glavni sklep pripravljalega odbora na prvi seji v Kranju pred dnevi.

Zelja po vsakoletnem srečanju je bila sprejeta kot sklep na lanskem, prvem zboru v Zeleznikih. V skladu z dogovorom z vsemi borčevskimi organizacijami Gorenjske, da te zbere organizirajo postopoma v posameznih občinah, je letošnji zbor pripravila občina Radovljica v Bohinju. Tretji

zbor v prihodnjem letu pa je prevzela občina Kranj.

Zbor v prihodnjem — jubilejnem 30. letu revolucije naj bi bil čim širši, so poudarjali na seji. Po široki programski zasnovi in tudi po zgodnjem, resnem začetku teh priprav pa je sodelujoči, da bo cilj dosežen. Pri izbiri kraja so morali opustiti posamezne predloge za nekatere izrazito partizanske kraje in se opredeliti za Preddvor, kjer vse komunalni, prometni in drugi pogoji omogočajo organizacijo za široko množico. Časovno so se odločili za 3. julij — v okviru dneva borca — in se odpovedali prvi nedelji v septembru. Preddvor bo ob tem praznoval tudi 900-letnico svojega obstoja. Prireditve bodo trajale ves teden. Zadnji dan, 3. julija, pa naj bi zajel čimširšo množico z zborom aktivistov, srečanjem borcev itd.

Za celotno organizacijo in izvedbo tega zbora je imenovanih 8 komisij, ki bodo sodelovale z odborom Gorenjskega vojnega področja, odborom Prešernove brigade, JLA, planinci, taborniki, svetom gorenjskih občinskih skupščin in drugimi.

KAREL MAKUC

LJUBLJANA—MOSTE

Priprave na občni zbor

Na svoji zadnji seji je odbor ZZB Ljubljana-Moste razpravljajal o delu med letom. Ob letošnjem prazniku republike so obiskali in obdarili 33 nad 75 let starih borcev in partizanskih mamic. Prihodnje leto meseca januarja bodo občni zbori, treba bo izvoliti nov odbor. Dosedanji predsednik Lojze Vrtnik in drugi člani odbora so več let aktivno delali, treba jih bo zamenjati z novimi člani.

Novi odbor bo imel prihodnje leto zopet veliko dela, saj bomo praznovali 30-letnico vstaje, potrebna pa bo tudi velika skrb za borce, katerih otroci še vedno študirajo. Samo na terenu Moste je 44 borcev, katerih otroci hodijo v srednjo, višjo ali visoko šolo in jim bo potrebna pomoč pri študiju. Občni zbor pa bo razpravljajal o vseh problemih borcev in tudi o delu odbora, novemu odboru pa bo dal zopet nove naloge.

Delo novega odbora bo nekaj lažje, ker smo na terenu dobili z veliko prizadevnostjo krajevne skupnosti nove prostore v stavbi občinske skupščine. Člani ZZB pa že sedaj mislijo na to, da bo občni zbor res dosegel svoj namen!

MAKS BURGAR

Spomenik na Stolu

Nedolgo tega sem v bližini planinske koče pod vrhom Stola obiskal poslednje počivališče Jožeta Kodra z Nemškega Ruta na Primorskem. Padel je 20. februarja 1942. kot borec Cankarjevega bataljona, ki se je moral zaradi očitne premoči Nemcev umikati po

visokem snegu z Zabreške planine proti vrhu Stola.

Jože Koder je bil član društva »Soča« na Jesenicah, v katerem je bilo večletnih veliko znanih protifašističnih borcev. Le-ti so pobegnili v Jugoslavijo pred aretacijo in tu nadaljevali boj proti italijanskemu fašizmu, ki je v tistih časih uporabljal vsa sredstva, da bi na Primorskem zatrl slovenski jezik. Koder je bil tudi eden izmed tistih fantov, ki so bili povezani z Nikolajem Lončnerjem. Slednji je

že od vsega začetka sodeloval v organizaciji TIGR, ustrelili pa so ga na zadnji dan leta 1941 v Dragi pri Begunjah. Pozneje je Jože Koder sodeloval s Simonom Kosom, ki so ga Italijani obsodili na smrt v drugi polovici decembra 1941.

Mnogi turisti se ustavijo ob spominski plošči Jožeta Kodra, človeka, ki se je boril za pravico že vrsto let pred vojno in bil tudi med prvimi, ki so stopili v vrste narodnoosvobodilne vojske.

SREČKO SORLI

Partizansko slavlje pri Kranjčanovih

Nedolgo tega je bilo v Knežji vasi št. 1 pri Dobrniču izredno veselo in živahno. Pri Uršuli Kastelic, po domače pri Kranjčanih, so se po dolgih letih zbrali njeni najdražji: sin France in hčerke ter borci 10. SNOUB »Ljubljanske«. Prišli so, da bi počastili življenjski jubilej matere šestih otrok, aktivistke in znane partizanske matere, ki je ta dan slavila devetdesetletnico rojstva.

V skromni hišici, ki si jo je od skupnih prihrankov svojega dnarskega zaslužka leta 1919 sama zgradila, so stekle besede o preteklosti, ki je še vedno čili Uršuli živo pred očmi. Spominjali so se borbe za kruh pred vojno, ki so ga bili Uršini otroci večkrat lačni kot siti, in borbe za svobodo, v kateri je sodelovala vsa njena družina. »Težavna, a nepozabna so bila ta leta!« je dejala slavljena. Edina sinova Viljem in Franc sta bila pri partizanih. Prvi je padel kot borec Tomšičeve brigade, Franc s partizanskim imenom Štefan pa se je vrnil domov kot borec Ljubljanske brigade. Kljub sinovi smrti, ki jo je težko prebolela, je bilo vseeno lepo. Lepo zato, ker so bili njeni otroci složni in ker je v teh dneh spoznala borke in borce, ki jih je sprejemala kot svoje otroke. In prav ti so jo na njen praznik obiskali! »Kot v tistih dneh, ko so prihajali semkaj po kosček strehe nad glavo, močnik ali bodrilno besedo!« pravi Kranjčanova mama. Spomnili so se je s skromnimi, koristnimi in prisrčnimi da-

riili, da bi se ji vsaj malo oddolžili za to, kar je bila zanje storila. Hvala ti in še na mnoga leta, dobra Kranjčanova mama!

HINKO BRATOŽ-OKI

oddelek za turizem

VABI

NA SILVESTROVANJE:

- 30. decembra: 5-dnevni izlet z vlakom v RIM — silvestrovanje — ogled kulturno-zgodovinskih zanimivosti;
- 31. decembra: 3-dnevni izlet v SAN MARINO — silvestrovanje v San Marinaru, ogled Ravenna, Urbina, Padove;
- 31. decembra: 3-dnevni izlet v BUDIMPESTO — silvestrovanje — ogled mesta;
- 31. decembra: 3-dnevni izlet na KOROŠKO — silvestrovanje med Koroškimi Slovenci, kopanje ali smučanje.

PRIJAVE IN INFORMACIJE V VSEH POSLOVALNICAH SAP — LJUBLJANA.

Ob tabornem ognju

O tem, kakšne spomenike naj postavljamo naši revoluciji in našim junakom, je bilo sicer že mnogo napisanega, še več povedanega. Mnenja se tu delijo v glavnem na to, če naj postavljamo spomenike, ki spominjajo na borbo naših narodov in junakov, kot samostojne skulpture iz bron, alu, marmorja ali pa naj bi postarjali spomenike, ki bi služili še čemu drugemu.

Menim sicer, da je spomenik lahko vsak predmet, tudi kamen, le da je kako povezan z nečim, česar se je vredno in častno spominjati. To pa pomeni, da je spomenik lahko skulpturno ali arhitektonsko delo. Nasploh sodim o naših poveljnih spomenikih, da smo zgradili in postavili že mnogo arhitektonsko in vsebinsko zelo lepih objektov, ki resnično predstavljajo naš narodnoosvobodilni boj in posamezne revolucionarje v vsej veličini ter smo nanje lahko ponosni. Imamo pa tudi nekaj spomenikov, ki niso lepi, čeprav so zelo veliki in dragi.

V Sloveniji imamo že nekaj tisoč najrazličnejših spominskih obeležij revolucije. Največ med njimi je prav gotovo manjših. Mnogo je grobišč ob samotnih poteh in gozdovih. Tja običajno vodijo kačipotni in ponekod tudi dobro urejene poti. Dosti pa je tudi spomenikov v pravem pomenu besede, ki lokacijsko niso neposredno povezani s kraji in dogodki.

Resda vseh spomenikov ne poznam, menim pa, da nekoliko izstopa spomenik revolucije v središču starega Celja, ki ga je mogoče opaziti tudi iz avtomobila. Tudi

lokacijsko zelo ustreza, saj stoji v bližini znanih, celjskih zaporov — Starega piskra, kjer so umirali naši najboljši borci za svobodo. Po svoji preprostosti pa še posebej zbuja pozornost spominski obeležji v Strančah ob cesti Celje—Maribor, kjer so okupatorji že na pragu svobode, 12. februarja 1945. leta obesili sto talcev.

Sicer pa se pri postavljanju spomenikov ne bomo šli proslavljati s tem, da bi postavljali monumentalne spomenike v obliki raznovrstnih skulptur, ki bi jih na-

Na rob naši spomeniški dejavnosti

posled ocenjevali kot kakšne »miss«. Gre za to, da bi bili posebej vsega plemenitega, dobrega in naprednega in na to naj bi vse nas in še pozne naše znanjce spominjali in opominjali, da bi res znali ceniti svobodo in neodvisnost.

Z denarjem, ki je in še bo namenjen za postavljanje spomenikov naši revoluciji, naj bi gradili tudi šole, bolnišnice, kulturne in druge koristne ustanove. S tem se pieteta do žrtv za svobodo ne okrne niti se pomen ne zmanjša. Nasprotno! Našim padlim borcev in junakom bomo tako izkazovali še več časti, ker bomo

njihova imena ter gesla o ljudski revoluciji še pogostje izgovarjali. Taki spomeniki pa tudi ne bodo nikdar zapušteni in pozabljeni.

Tačas je v Sloveniji v polnem teku zbiralna akcija za postavitev šole-spomenika NOV v Cerknem. Sola je zamišljena kot osnovna šola, ki jo v Cerknem potrebujejo, razlikovala pa se bo po tem, da bo postala zgodovinska, s poudarkom na tradicijah NOV. Denarja zanjo ne prispevajo samo podjetja in ustanove temveč tudi posamezniki, med katerimi je najsvetlejši primer Matilda VIDMAR iz Vidma ob Ščavnici, ki je sama prispevala 5.000 (novih) dinarjev.

Prepričan sem, da bo ta šola, ko bo zgrajena in ko bo sprejela prve učence, eden NAJVELIČASTNEJSIH spomenikov narodno osvobodilnega boja in ljudske revolucije.

In ko že govorimo o šoli-spomeniku narodnoosvobodilnemu boju v Cerknem, menim, da bi bilo prav, če bi se tudi v Mariboru odločili ter pričeli zbiralno akcijo za dokončno dograditev mariborske bolnišnice, ki kot gol skelet že nekaj let potrpežljivo čaka na tisti trenutek, ko bodo ponovno prišli gradbeni in drugi strokovnjaki ter začeta dela dokončali. Na vidnem mestu pa bi naj bilo posvetilo: »Bolnišnica-spomenik vsem borcev in junakom narodnoosvobodilnega boja v letih...« To bi bil drugi najlepši spomenik revoluciji in današnjemu dnevu.

FRANJO HOVNIK

Is zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Ob sedemdesetletnici revolucionarja Toneta Ukmarja

Ze kot izvoljen funkcionar KPI je bil Ukmar konec enaintridesetega v skladu s KPJ poklican v Moskvo na politično šolanje. Ko je končal politični študij na Leninski univerzi, si je pridobil znanje med najboljšimi, izbranimi diplomanti razširjal še na višjem tečaju te šole, na »Aspiranturi«. Se z nekaterimi drugimi Jugoslavlani je imel tu za ssoolca tovariša dr. A. Beblerja.

Iz Moskve v Pariz, od tu pa v špansko državljansko vojno

Sredi leta šestintridesetega je tovariša Ukmarja KPI poklicala v Pariz in že avgusta je po njenem nalogu odšel v Španijo. V Barceloni, kamor je prispel, je najprej pomagal organizirati republikanske odrede, od tu pa ga je KPI delegirala za komisarja novo ustanovljenega Service Special (protiobveščevalna služba). Po ukinitvi tega urada (1938) je odšel v Albacete za načelnika kadrovskega oddelka pri XII. brigadi »Garibaldi«. Tu pa je nazadnje formiral rezervni bataljon te brigade in v njegovih vrstah odšel na fronto v Caspe. Šlo je namreč za bitko velikega obsega, kjer so frankistične čete razbile republikansko vojsko na dva dela. Brigada in bataljon, v katerem je bil tovariš Ukmar, sta se morala umakniti v Katalonijo, na reko Ebro, a sledila je nova, huda bitka, ko so republikanske čete napravile protiofenzivo. Tě se Ukmar spominja najbolj živo, saj je šel tedaj v boj z mitraljezko četo in zasedel položaje na prelazu Siera Caballeros. Sovražnik je vrgel na te položaje na desetstote bomb in petkrat s črnimi kolonialnimi čenami jurišal na to dominantno točko, a vselej je bil krvavo odbit. V neki italijanski knjigi je ta boj podrobneje opisan, saj je šlo za to, da je Ukmarjeva četa ščitila celoten zapovedani umik republikanske vojske, a nalogo je opravila z neopisljivim heroizmom; od cele čete so ostali živi samo štirje borci in še ti so se morali pri svojem umiku s položaja reševati samo le še z zadnjimi bombami...

V priznanje za to junaško in usodno dejanje je dobil tovariš Ukmar nato čin kapetana španske republikanske vojske.

Po umiku interbrigad s fronte je bil Ukmar poklican v CK Španije in je delal v Barceloni nekaj

časa v kadrovskem oddelku. Ko pa je bil zapovedan splošni umik republikanskih borcev v Francijo, se je Ukmar spet umaknil med zadnjimi, saj je imel nalogo uničiti vse arhive mednarodnih brigad, da le-ti ne bi prišli v roke fašistom. V Franciji je prišel v koncentracijsko taborišče Argeles, od tu pa ga je marca 1939 spravila KPI spet v Pariz s posebno nalogo...

Dve leti inštruktor pri upornikih v Etiopiji

Po nalogu KPI in v skladu s cesarjem Haile Selasijem je namreč Tone Ukmar aprila 1939 odpoval v Etiopijo in ostal tam do konca leta 1940.

O tem njegovem burnem obdobju precej zgovorno govori naslednji povzetek iz pripravljene gradiva za knjigo »Narodno osvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki« (avtorja: Srečko Vilhar in Albert Klun).

»Protifašistična mednarodna solidarnost je morala poskrbeti, da pravični boj Etiopcev ne bi ugašal. In tako je odšla iz Evrope v Etiopijo še pomoč prav posebne vrste. Adolfo Scapelli »Trentanni dall'aggressione fascista al Paese africano« — UNITA 14. V. 1966) jo je opisal takole:

»To so bili trije ljudje, trije »belci«, ki so imeli za seboj izkušnje španske revolucije in dolga leta boja proti fašizmu. Dva od teh, Bruno Rolla in Anton Ukmar, sta se vkrčala v Marseillu, tretji, Ilio Barontini, pa se jim je pridružil v Sudanu. Pozneje se je tej skupini pridružil še francoski oficir, Robert Monier. Ti štirje, ki so si za imena izbrali imena štirih apostolov, Petrus (Rolla), Johannes (Ukmar), Paulus (Barontini) in Andreas (Monier), niso pomembni le zaradi političnih in vojaških nalog, ki so jih v Etiopiji opravljali, marveč so tudi simbol, to je simbol upora človeške zavesti proti fašizmu in mednarodne solidarnosti, ki povezuje zatirane narode. Skozi njihove roke je šla rdeča nit, ki je povezoval boj v Evropi z bojem v Afriki.

Tone Ukmar in ostali trije so sprejeli zelo težko nalogo. Znano je, da so italijanski fašisti v Etiopiji pobijali zajete partizane in po tej logiki naj bi enako metodo uporabljali tudi etiopski borci z ujetimi Italijani. To je bilo, tudi

v skladu s primitivnostjo nekaterih Etiopcev. Gverilski boj je imel v začetku oblike medsebojnega pobijanja. Temu pa so štirje belci napravili konec. Etiopce so učili, da je treba razlikovati fašizem od ljudskih množic. V Etiopiji je namreč bilo na tisoče italijanskih delavcev in vojakov, ki so bili prav tako svojevrstna žrtev fašizma. Torej nič brezglavega ubijanja izven bitke, ubijanja nedolžnih ljudi, ki so bili zajeti, zakaj te ljudi je poslal v Etiopijo sovražnik, ki ima svoj sedež v Rimu.

Po tej taktiki so v glavnem štabu etiopskih gverilcev organizirali tehniko, ki je razmnoževala časnik v italijanskem jeziku, to je »La voce della Abesinia«. Širili so ga med Italijani, ki so živeli v Etiopiji in na ta način krepili skupno protifašistično fronto Etiopcev in Italijanov. Ta taktika je imela za posledico, da so se italijanski fašisti v Etiopiji hitreje demoralizirali. Fašistične vojaške postojanke so zdaj hitreje padale v roke Etiopcev in vedno bolj se je širilo osvobodeno etiopsko ozemlje.

Za naše belce življenje v Etiopiji ni bilo lahko. Bojevali so težek boj za svoj obstoj. Niso bili vajeni etiopskega podnebja in stalno so bili izpostavljeni nevarnim boleznim. Prvi je težko zbolel Monier. Srce mu je omagalo in zdaj počiva v pokrajini Gogiam. »Tone Ukmar« — kot piše Scapelli — »bi brez dvoma umrl, če se Barontini ne bi vrnil in prišel k njemu. Našel ga je že zapuščenega kot mrtveca. Po tankajzljivi običaji so ga bili položili pod drevo. Z bajonetom mu je odprl usta, ki jih je stisnila vročica, in mu po malem spuščal vanje kinin. Ukmar je bil rešen.«

Mnogo težav so morali zatem trije Evropejci prebroditi, da so gverilci lahko obvladali osvobodeno ozemlje. Takrat so Etiopci prvič v svoji zgodovini volili svoje župane. In zgodilo se je tudi, da so se morali pretolči peš vse do Britanske Somalije ali do Džibutija, da so gverilcem priskrbeli najrazličnejši material (tehnika, zdravila, orožje itd.). Njihov trud pa ni bil zaman. Etiopski partizani so zadajali okupatorjem vedno večje udarce. Eden od večjih uspehov treh belcev je bil v tem, da so po njihovih navodilih Etiopci na osvobodeno ozemlje ustanovili začasno etiopsko vlado.

Konec leta 1940, ko je bila v Etiopiji usoda okupatorja že zapечатena, so se Ukmar, Barontini in Rolla vrnili v Evropo, kajti tu so jih čakale nove težke naloge. Etiopijo so zapuščali v zavesti, da so veliko prispevali k njeni svobodi.

In ko je pred leti etiopski cesar Haile Selasie prvič obiskal Jugoslavijo in Tita, je imel med drugim v svojem programu tudi to, da je na Bledu sprejel Toneta Ukmarja ter se mu osebno zahvalil za njegov pomembni delež pri organizaciji in razvoju etiopskega oboroženega upora proti fašističnemu okupatorju. Ob poslovilnem stisku roke je cesar Ukmarja povabil, naj obišče Adis Abebo in njega.

Prj francoskih partizanih, nato poveljnik VI. cone v Italiji

Po vrnitvi iz Etiopije v Francijo so Ukmarja spoznali in vtaknili v internacijo v Vernet, kjer je bilo taborišče bivših udeležencev španske republikanske vojske. Tu je našel dosti svojih nekdanjih soborcev, med njimi Aleša Beblerja, Staneta Rozmana, Dušana Kvedra, Begovića, poznejšega generala Ilića in še mnogo drugih. Tudi Ukmarja so vključili v notranje taboriščno jugoslovansko vodstvo, ki je nato ob napadu na Jugoslavijo odločilo, da se vsi iz taborišča vrnejo v Jugoslavijo. Večina je odšla domov preko Nemčije in srečno prišla v domovino, doma pa je, kot vemo, ta preizkušeni vodstveni partizanski kader mnogo pomagal v oboroženem uporu proti fašizmu. Druga, manjša skupina (Ukmar,

Ilić, Begović in drugi), ki je imela poprej v Španiji odgovorne funkcije, pa bi se po direktivi morala vrniti domov ilegalno. Prav to skupino pa so nato Francozi aretirali in jo odgnali v izolacijski zapor v Costrea, kjer so bili obrani še nekateri drugi voditelji komunističnih partij. Nekateri so Francozi odpeljali in predali Nemcem, Ukmarja pa, ki je bil v tem zaporu pod tujim imenom, neidentificiran, a sumljiv, so še z nekaterimi obdržali.

Položaj je postajal iz dne v dan bolj napet. Zato je bilo treba poiskati izvedbo zaupnega sklepa, po katerem je bil do potankosti izdelan načrt za razorožitev stražarjev zapora in načrt za pobeg. To je v celoti uspelo, in tako so odšli Ilić, Ukmar in Begović med prve francoske partizane kot organizatorji oboroženega upora; prvi v Pariz, drugi na jug in tretji v Lion.

V Franciji je Ukmar organiziral in vodil partizanske skupine F.T.P. (Francs Tireurs et Partisans) na področju Marseilla, Toulona, Nice in Grenobla. Tu je šlo za majhne, gibčne borbene skupine petih ali šestih ilegalcev (različnih narodnosti, tudi Jugoslovancev), ki so povzročale s svojimi sabotažami sovražniku hude udarce. Razume se, da pomeni to obdobje za tovariša Ukmarja obdobje največjega tveganja in nevarnosti (Nemci so zajete partizane dosledno streljali), toda njegova izkušnost in iznajdljivost sta mu pomagali, da ni bil odkrit.

Po kapitulaciji Italije, ko se je namenil domov, da bi se končno bojeval proti sovražniku v Jugoslaviji, je Ukmarja poklicalo iz Francije vodstvo KPI (Longo, Parri, gen. Cadorna jun.) Milan, kjer je izrazil željo, da bi rad odšel v Trst in Julijsko krajino, a mu niso ustregli. Rekli so mu, da mora najprej v Genovo, pozneje pa da bo morebiti dodeljen narodno osvobodilni organizaciji v domačih krajih. Odšel je torej v Genovo, kjer je bil ob imenovanju za polkovnika kooptiran v pokrajinski odbor narodnoosvobodilnega gibanja (CLN) in nato za komandanta garibaldinskih brigad Ligurije. Zdal je po vsej pokrajini organiziral in vodil skupine garibaldincev. Ko pa se je v severni Italiji partizanska vojska okrepila in se že močno razmahnila, so formirali operativne cone. Za vojaškega poveljnika VI. operativne cone (Genova z zaledjem) so imenovali Toneta Ukmarja s činom polkovnika, ki si je sedaj izbral novo ilegalno ime »Miro«. Razen same Genove je ozemlje VI. cone obsegalo področje med avtomobilskimi cestama »Emilia« in »Avrelia«. Gre za gorato ozemlje, precej večje kakor naša Primorska.

Član angleške vojne misije v štabu VI. cone, major Basil Davidson, ki je leta 1958 objavil v angleškem dnevniku »The Manchester Guardian« o Tonetu Ukmarju poseben članek pod naslovom »Mož uporniškega gibanja«, pravi, da so Ukmarjevi partizani nadzorovali cel masiv in zelo pomagali 92. diviziji V. Armade, ki je napredovala k La Spezii. Partizani v provinci Genove so izročili preko 18.000 ujetnikov. O samem Ukmarju pa pravi:

»Njegova cona — VI. partizanska operativna cona — je bila zelo velika in gorata, toda on je potoval sem in tja v velikih skokih, arhivi so se množili v njegovem žepu, njegova osebra garda se je vlekla za njim s trudnim negodovanjem. Njegova obleka je bila sestavljena iz vsega, kar mu je prišlo pod roke, bil je dinamo poguma in navdušenja. Po vsej dolžini in širini teh gora skoraj ni bilo človeka — moža, žene ali otroka — ki ga ne bi poznal. Oni so mu tožili o svojih težavah, lovili so se za njim, prinašali so mu hrano in pijačo, vse so zahtevali od njega in on se je enostavno vsedel mednje, se smejal in odzval na njihove težave z masivnimi zamali svojih rok. Bil je

njih ljubljenec in on je vse ljubil.

Ko je poleti 1944 prišel Ukmar za komandanta VI. cone, je ta imela šest divizij (vsaka po tri brigade), nadaljnje štiri brigade pa so bile podrejne neposredno poveljstvu cone. Ta vojska je v tem času štela 3.500 mož, aprila naslednjega leta 12.000, ob nemški kapitulaciji pa že 18.000, ne da bi sem šteli še množico enot S.A.P., tj. »Sezioni Antifasciste Partigiane«, ki so kot naši partizanski odredi, čeprav vezani na določen teren, tudi sodelovali v bojih brigad in divizij.

Tovariš Ukmar se tega borbenega obdobja spominja takole:

»Naše poveljstvo operativne cone je skrbelo predvsem za vojaške akcije, ki smo jih opravljali načrtno in na podlagi splošne in podrobne razporeditve akcij, divizij in brigad pa do najmanjših enot. Vse akcije pa so bile določene tako, da je bilo vsak dan najmanj po deset napadov na razne objekte izven osvobodjenega ozemlja (le-to je obsegalo 25 občin z vzpostavljeno partizansko civilno oblastjo!).«

Seveda pa je partizanske enote v Liguriji pogostoma napadali tudi sovražniki; septembra in decembra 1944 sta bili tudi dve večji sovražni ofenzivi, minili pa sta tako, kot tudi v naših krajih: partizanske enote so se umaknile v hribe in odtod vsiljevale Nemcem boj tam, kjer je bilo upati na uspeh. Tako je pri kraju Pertusa padlo okoli 600 nemških in republikanskih vojakov, drugič pa se je partizanski vojski predal z orožjem in svojo komando vred cel sovražnikov bataljon — več kot tisoč mož. V decembrski ofenzivi pa je tovariš Ukmar osebno poveljeval svojim enotam, ki so v mrazu 25 stopinj pod ničlo prav za božič pričakale sovražnika na gorskem sedlu, visokem 1800 metrov (Cestagna, Monfaldo di Cosola in Carega). To je bila najhujša bitka tistega časa: iz dokumentov nemškega poveljstva izhaja, da je v njej imel sovražnik več kot tisoč mrtvih, ranjenih in pogrešanih, Ukmar pa je sprejel od višjega poveljstva za to zmago posebno pohvalo.

Colonello Antonio Ukmar »Miro« sprejme nemško vdačo v Genovi

Ko so se partizanske divizije Ligurije že pripravljale na osvoboditev pokrajine in Genove z njenim gigantskim pristaniščem vred, sta ameriška in angleška vojska misij pri štabu VI. cone po nalogu vrhovnega poveljstva anglo-ameriških armad, ki so prodirale proti severu, zahtevale, naj bi partizanske enote zaščitile njihov prehod čez reko Pad. Ukmar pravi, da na te zahteve niso pristali; odgovorili so, da zato ne, ker hočejo z lastnimi silami osvoboditi Genovo in njeno pristanišče.

Ko danes gledamo nazaj na to odločitev, sodimo, da je bila zelo usodna tudi za Trst in vso Slovenijo! Znana je namreč Churchillova ideja o potrebnem forsiranju anglo-ameriških armad, ki naj bi čim prej prodre v ljubljansko kotlino... Tako pa so čete zahodnih zaveznikov izgubile vsaj teden dragocenih dni! Partizanske divizije VI. operativne cone, ki armadam zahodnih zaveznikov vzlic raznim dramatičnim izsiljevalnim epizodam za nobeno ceno niso hotele pomagati, da bi hitreje obvladali svoj zamudni prehod čez pokrajino v delti reke Pad, so pod komandantom Tonetom Ukmarjem vsekar zgodovinsko zaslužne za to, da so se Anglo-Amerikanci zamudili v severno-italijanskih močvirjih vsaj toliko dni, kolikor je bilo potrebno za to, da je njihov rameravani pohod v ljubljansko kotlino lahko zaustavila jugoslovanska IV. armada, ki je s svojo presenetljivo hitro osvoboditvijo Trsta takšnim Churchillovim nakam že tu postavila bariero...

O sami osvoboditvi Genove in o rešitvi »Miro« pred popol-

Fotografija z vprašajem

Kdo se fantje in tovarišica na pričujoči fotografiji, ki je verjetno nastala v simekem času nekje v Beli krajini. Ker je posnetek dokaj jasen bo pomagal obuditi spomin tistim, ki so na njem. Pošljite nam podatke: kje, kdaj in v kakšnih okoliščinah je fotografija nastala.

Utrinki in odmevi

Črkarska pravda v Kamniku

Borci odločno odklanjajo stilno pisavo gotice na javnih stavbah v Kamniku

V Kamniku so se v zadnjem času pojavili trije stilni napisi v gotici, in to na Lectarjevem hramu in na Sumi Bacchus daru na Titovem trgu ter na fasadi gostilne pri »Cerera« v Maistrovi ulici. Pred kratkim so neznanzi zamazali stilni napis na gostilni pri Cererju z rdečo barvo.

Na občinskem odboru ZZB NOV Kamnik so povedali:

»O stilni pisavi je bilo govora na skupščini ZZB NOV Kamnik, na več sejah, pa tudi na odboru za proslavo 25-letnice osvoboditve. Borci odločno odklanjajo takšno pisavo v našem mestu. V zapisni-

ku s skupščine ZZB NOV občine Kamnik je navedeno:

»Ko so se po Kamniku začeli širiti napisi v gotici, smo borci postavili vprašanje, zakaj se to dela. Pojasnilo urbanističnega oddelka, da to ni nemška pisava, ne zadostuje in se s tem ne strinjamo. Ko je bila tiskana prva slovenska knjiga, so bili drugačni časti. Trubar pa tudi ni imel na razpolago drugih črk. Tujci, ki prihajajo v Kamnik, pravijo, da je to nemško mesto. Večina lastnikov hiš se je branila takih napisov. Poudarjamo, ti napisi naj izginijo iz Kamnika, ker je Kamnik slovensko mesto...«

Predstavniki občinske skupščine je že spomladaj zagotovili borcem, da bodo iz mesta odstranili vse napise v gotici. To se še ni zgodilo. Vse je v pričakovanju, da bodo problem rešili »zgoraj«, to je na republiški ravni.

Predstavniki turističnega društva Kamnik pa so izjavili:

»Menimo, da v naši demokratični družbi lahko vsakdo, pa čeprav za to ni poklican, izrazi svoje mnenje o vsaki stvari, ki se dogaja v mestu. Tudi kamniški mestni arhitekt ni in ne more biti začetek in konec vsega, kar zadeva ureditev našega mesta. Tudi mi znamo brati v raznih leksikonih, da je gotica karolinškega izvora, da je stilna pisava, da jo uporabljajo marsikje na zahodu itd. — vendar ne moremo mimo dejstva, da ima gotica prav za nas Slovence poseben pomen. V gotici namreč vidimo pisavo tistih Nemcev, ki so stili proti vzhodu. Tistih Nemcev, ki nam stoletja niso pustili živeti. Skratka, gotica je za nas znamenje nemštva.

V Kramerjevi svetovni zgodovini iz leta 1935 je narisana karta Nemčije. Na tej karti je prav vsa Slovenija označena kot nemško kulturno vplivno področje. Če bomo brez sleherne potrebe opremili naše stavbe z gotskimi napisi, se bodo Nemci in Avstrijci, ki bodo prišli v Kamnik, resnično počutili, kot da so prišli na nemško kulturno ozemlje. Tega pa ne moremo in ne smemo dovoliti.

Če je portal v Maistrovi ulici na gostilni Cerer gotski, zato se ni potrebno, da je tudi oznaka gostilne napisana v gotici. Ne pretiravimo, če rečemo, da gotica na kamniških hišah žali naš narodni čut. Gotica je za nas nacionalna pisava Nemcev, zato je že

čas, da ti napisi iz Kamnika izginijo...«

V gostilni Cerer so povedali, da sami sploh niso vedeli, kakšen bo napis na gostilni (za napis so plačali 80.000 S din). Pripravljeni so ga takoj odstraniti, če bodo obenem odstranili tudi druge napise v stilni pisavi v mestu. Prav zato je nesmiselno, če se zaradi napisa na gostilni Cerer jezimo na gostilničarja. Razpravljati moramo s tistimi, ki so za te napise v gotici izdelali načrte, ne glede na to, kdo ima prav. Predsednik občinske skupščine Kamnik Vinko Godec je izjavil, da predsedstvo občinske skupščine ni nikdar zahtevalo, naj se iz mesta odstranijo napisi v stilni pisavi gotice. To zahtevo je večkrat izrazil občinski odbor ZZB NOV. Občinska skupščina o tem vprašanju ne bo sklepala, ker za črkarsko pravdo ni pooblaščen.

Bojan Šlegl, mestni arhitekt, pa je glede spornega vprašanja dejal:

»Najprej bi kazalo reči, da gotica ni nacionalna pisava Nemcev. Njen rojstni kraj je, tako lahko rečem, v severni Franciji, kmalu pa se je razširila po vseh zahodnoevropskih deželah, in je ostala vodilna do 15. stoletja. Uporabljali so jo v Nemčiji, Franciji, Angliji, Italiji in pri nas. Prva slovenska knjiga Primoža Trubarja je bila napisana v gotici. V Franciji je bila v uporabi do 17. stoletja. Danes rabi gotica kot okrasna pisava in jo zato povsod zelo radi uporabljajo za razne reklamne napise. Oglejmo si samo etikete na steklenicah z alkoholno pijačo.

V Kamniku je ohranjeno veliko hiš, pri katerih se zasledimo v notranjosti ali na fasadah posamezne gotiske elemente (Maistrova ulica, Titov trg, Kidričeva ulica). Zato želimo to okolje uskladiti s primerno pisavo.

Res je, da bi se težko strinjali, če bi Kamnik preplavila stilna pisava gotice. Tudi črke latinice se dajo lepo oblikovati. Napisi bi morali biti v skladu z arhitektonskim duhom zgradb. Če je stavba gotskega izvora, potem bi bila vsaka polemika o tem, v kakšni pisavi naj bo na tej stavbi napis, odveč. Verjetno pa bi bilo smešno, če bi gotico vposiljevali na novih stavbah. In ne samo smešno, v tem primeru bi bil resnično prizadet nacionalni čut domačinov, pa bi vprašanje pisave pre-

rasilo v politično vprašanje. V nobenem primeru pa se ne moremo strinjati z »napadom« na napis na gostilni Cerer, ker to ni način urejanja problemov v demokratični družbi, za katero smo se borili. Če želimo doslednost, potem moramo tudi sami ostati zvesti temu načelu.

Jožica Baronik, lastnica gotilne Cerer, je naslovila pritožbo na komisijo za prošnje in pritožbe pri Izvršnem svetu SRS, v katerem navaja težave glede napisa na gostilni. Trenutno je vse v pričakovanju odgovora iz Ljubljane.

JOZE VIDIC

Ivan Gravnar — Zapad praznuje osemdesetletnico

Na Humu v Goriških Brdih živi zadovoljno v krogu svoje družine Ivan Gravnar, ki bo 17. decembra letos praznoval svoj 80. rojstni dan. To je življenjski jubilej kmeta-komuniste, ki je v sončnih Brdih vstajal na naprednih in revolucionarnih pozicijah od konca prve svetovne vojne leta 1918 do danes. In kaj vse so Brda doživela v preteklem 50-letnem obdobju! Sredi vsega tega dogajanja stoji Ivan Gravnar kot upornik, živala in zadržan korenina brškega človeka, ki ve, da bo na svoji zemlji obstal in da bo na njej doživel tudi boljše čase.

Iz Tirolov je prišel v italijansko ujetništvo. Kot ujetnika so ga Italijani zaprli v gradu Sv. Justa v Trstu. Tu so bili zaprti vsi politično sumljivi vojni ujetniki in povratniki iz Rusije. Pozimi 1918—19 sta se tu seznanila in idejno zblížala Ivan Gravnar in Jože Srebrnič. Slednji je bil za držan v tem gradu kot povratnik iz Rusije. Mnoge ujetnike-vojake, ki so tu čakali na odhod domov, je Jože Srebrnič že tedaj pridobil za ideje oktobrske revolucije, med temi seveda tudi Ivana Gravnarja, s katerim sta postala prav iskrena prijatelja. Jože Srebrnič je bil izpuščen februarja, Ivan Gravnar pa marca 1919. leta. Ze spomladaj istega leta sta se na domu pri Gravnarju sešla in se dogovarjala o skupnem političnem delovanju. Ustanovni kongres KPI leta 1921 v Livornu je v Kojškem in na Humu že mogel ugotoviti partijsko celico, ki je štela 7—8 članov. Od ustanovitve leta 1921, do prenehanja leta 1926 jo je kot sekretar vodil učitelj Peter Lenardič. Menda sta od teh članov ostala živa le še Lenardič in Gravnar. Na volitvah v državni zbor v Rimu, ki so bile marca 1924, je na volišču v Kojškem zmagala lista KPI, ki jo je zastopal Jože Srebrnič. To je bila za tedanje razmere velika politična zmaga. Zasluga gre prav tistim osimim zavezanim in prizadevnim članom partijske celice, ki so tako uspešno in v tako težavnih in nevarnih razmerah agitirali za svojega kandidata.

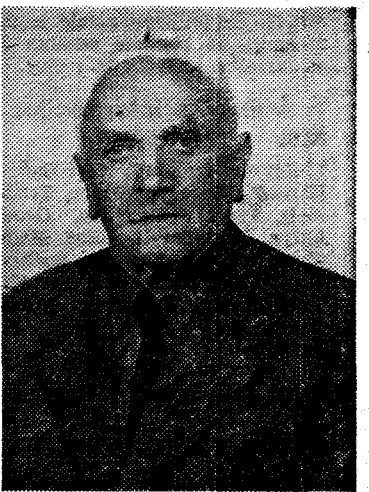
Z letom 1926 preneha parlamentarno življenje v Italiji in KPI je potisnjena v ilegalo. Razmere so se znatno spremenile, zato pa tudi način delovanja te organizacije. Ivan Gravnar je ostal precej osamljen, nikakor pa ne zlomljen.

Tovariša Julij Šitč iz Sempetra pri Gorici in Peter Nardžin iz Volčje drage se spominjata, da je Gravnar sodeloval s člani celice KPI v Renčah, dokler je bila leta delavna. Nekaj časa jim je pomagal skrivati pisalni stroj in razmnoževalni aparat. Gravnar je tudi skrbel za popravilo pisalnega stroja in razmnoževalnega aparata, kadar je bilo to potrebno. Prek te organizacije je Gravnar dobival literaturo ilegalne KPI, natiskano v Franciji ali v Švici, in jo razdeljeval zaupnim ljudem v Brdih.

Vzdrževal je zvezo s nekim Italijanom, uslužbencem na upravi psihiatrične bolnišnice v Gorici in s tovarišem Romildom Kumini iz Podgore, ki je delal na Kmečki zvezi v Gorici (Consorzio agrario). Po ustrelitvi štirih žrtev na boviški gmajni 6. sept. 1930 se je Gravnar povezal s člani organizacije TIGR v Brdih in začel tudi z njimi sodelovati (Anton Simčič s Huma in Franc Bečič iz Kojškega). V Gorici je vzdrževal stike

z dvema članoma KPI, in sicer s profesorjem De Carlisom in profesorjem Muličem.

Ker je bilo precej naprednih in organiziranih ljudi zaprtih, je tudi Gravnar začel zanje zbirati tako imenovano rdečo pomoč. V okviru te dejavnosti je tako pomagal tudi Jožetu Srebrniču. Ko je bil Jože Srebrnič aprila 1939 spuščen iz konfinacije domov v Solkan, je Gravnar kmalu vzpostavil z njim ilegalno zvezo. Jeseni 1939 mu je za pobež v Ljubljano oskrbel 2000 lir.

Leta 1941 je Ivana Gravnarja našla pripravljeno. Domačin Andrej Kumar (stric Marko), ki se je že leta 1928 odselil v Ljubljano, je prvima organizatorjema vstaje na Primorskem, Oskarju Kovačiču in Antonu Veluščku, dal Gravnarjev naslov v Brdih. Pod vodstvom Antona Veluščka-Matevža je Gravnar zbral prve zaupne ljudi in tako že leta 1941 osnoval prvi OF odbor v Brdih. Ko je spomladaj 1942 prišel v Brda se Andrej Kumar, se je politično delo OF znatno okreplilo. Z razvojem NOB v Brdih je rasel tudi Ivan Gravnar. Iz aktivista krajevnega območja je postal član okrajnega in kasneje okrožnega vodstva. Od maja 1944 do januarja 1945 je bil načelnik okrožne gospodarske komisije za Zapadno Primorsko. Zadnje mesece pred osvoboditvijo je bil referent za gospodarstvo in trgovino Zapadno-primorskega okrožja.

Povojno obdobje je bilo za Gravnarja še posebno dinamično. Izpolnjeno je z boji za priključitev k Jugoslaviji, s prizadevanji za razvoj zadrugištva in gospodarski razvoj Brd, za gradnjo zadrugištva in kulturnega doma na Humu in še z marsičim.

Na vodilna družbena politična in gospodarska mesta so prišli mlajši ljudje. Prišle pa so tudi nove naloge. Ivan Gravnar pa je kot član ZKJ še vedno vstajen. Zanimla se za delo krajevnih organizacij in, če je treba, se oglašajo, predlagajo, svetujejo, včasih tudi kaj pograja.

Po pravici ga moramo šteti med najbolj zaslužne naše Goriških Brd. Prijatelji, sodelavci in tovariši, ki ga poznamo, mu želimo zdravja, da bi v miru in zadovoljstvu užival mirna leta svoje življenjske jeseni.

CIRIL ZUPANC

Proslave v prihodnem letu

Na 2. seji odbora za proslave pri republiški konferenci SZDL Slovenije, so se okvirno dogovorili o dveh akcijah republiškega značaja, in sicer o proslavljanju 30-letnice OF in 30-letnice vstaje. Za prvo proslavo so izbrali 27. april. Slavnost naj bi bila v hall Tivoli v Ljubljani. Na proslavo bi povabili predvsem sedanje aktiviste družbeno-političnih organizacij iz vse Slovenije, poleg teh pa tudi starejše aktiviste. Na predvečer praznovanja 27. aprila je v Ljubljani predvidena slavnostna podelitev republiških priznanj OF. Za proslavo 30-letnice vstaje pa so dogovorili še v teku. O predlogih za obe proslavi bo sklepalo predsedstvo republiške konference SZDL Slovenije na eni izmed prihodnjih sej.

BRANKO BLENKUS

Gotski napis na gostilni Cerer

Pravna posvetovalnica

Kot je deloma že znano, je skupščina skupnosti socialnega zavarovanja delavcev SR Slovenije na svoji seji 29. oktobra sprejela sklep o uskladitvi pokojnin in invalidnin zaradi nesreče pri delu ter še nekatere druge sklepe. Gre torej za uskladitev pokojnin s povečanjem življenjskih stroškov, ki so se po predvidevanjih statističnega zavoda SRS povečali oziroma se še bodo povečali do konca tega leta za 12,5 odstotka. To torej narekuje povečanje pokojnin za 12,5 odstotka. Da pa upokojenci z nižjimi pokojninami ne bi bili tako prizadeti, se je skupščina odločila da se po členu 975 povečajo vse pokojnine enako, in sicer za 10 odstotkov in za 20 din. Seveda pa pokojnine, ki so bile uveljavljene prej, zaostajajo za pokojninami, ki so bile uveljavljene kasneje. Medtem ko se bodo s 1. januarjem povečale vse pokojnine za 10 odstotkov in za 20 din na osnovi člena 97 temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju (tu gre za uskladitev pokojnin s gibanjem življenjskih stroškov), se bodo po členu 102 pokojninskega zakona (ta člen govori o uskladitvi pokojnin, uveljavljenih v različnih obdobjih), pokojnine povečale različno: za 7 odstotkov, za 4,5 odstotka ali pa sploh nič. Posebej pa je bil določen odstotek za povečanje invalidnin zaradi nesreče pri delu.

Če upoštevamo povečanje po členu 97 in členu 102 pokojninskega zakona, se bodo torej pokojnine skupaj povečale takole: za 17 odstotkov in 20 din se bodo s 1. januarjem povečale vse

Povečanje pokojnin v letu 1971

starostne, družinske in invalidske pokojnine, odmerjene po poprečju zavarovalnega razreda, ne glede na to, kdaj so bile ali bodo uveljavljene. Za enak odstotek se bodo povečale vse starostne, družinske in invalidske pokojnine, priznane po splošnih predpisih, izjemno priznane pokojnine ter pokojnine pogodbenih zavarovancev, uveljavljene od 1. I. 1969 do 31. 12. 1969, pod pogojem, da se osebni dohodek iz leta 1969 pri odmeri pokojnine ni upošteval. Za enak odstotek (14,5 odstotka) in za 20 din se bodo povečale pokojnine vojaških zavarovancev in delavcev na določenih dolžnostih pri organih za notranje zadeve, uveljavljene do 31. 12. 1969 pod pogojem, da se osebni dohodek iz leta 1969 ni upošteval pri odmeri pokojnine. Samo za 10 odstotkov in za 20 din pa se povečajo vse starostne, družinske in invalidske pokojnine, ki niso zajete zgoraj, torej v pokojnine, ki so bile uveljavljene med 1. I. 1970 in 31. 12. 1970; pod pogojem, da se pri izračunu pokojnine ni upošteval osebni dohodek iz leta 1970. In pa tiste pokojnine, uveljavljene v letu 1969, pri katerih se je upošteval osebni dohodek iz tega leta. Končno imamo še eno povečanje, in sicer za 12,5 odstotka, za kolikor se bodo povečale vse invalidnine priznane za

telesno okvaro zaradi nesreče pri delu in poklicne bolezni.

Pomembno je poudariti, da se bodo za omenjene zneske povečali zneski pokojnin, ki jih bodo oziroma so jih upokojenci prejeli za december 1970 ne glede na to, ali gre za starostno, invalidsko ali družinsko pokojnino in ne glede na to, ali je bila pokojnina nekoč odmerjena na podlagi osebnega dohodka ali po kategoriji delovnega mesta. Povečal se bo torej izplačillni znesek čiste pokojnine za ustrezen odstotek povečanja, k tako povečanemu znesku pa se bo prištel še znesek 20 din.

Treba pa je vedeti, da se ne uskladijo pokojnine, ki so bile odmerjene od pokojninske osnove, v katero so bili v celoti ali deloma vštet osebni dohodki iz leta 1970.

Kako pa je s povečanjem pokojnin nekdajšnjih borcev oziroma tistih borcev, pri katerih je bil za odmero pokojnine upoštevan dodatek za borce? Za zdaj še ni znan niti republiški niti zvezni dodatek za borce za prihodnje leto. Zato ni mogoče obračunavati dodatka za borce. Tudi upokojenci, ki se jim je pokojnina odmerila ob upoštevanju dodatka za borce, bodo torej v januarju dokler ne bo znan znesek dodatka za borce, prejeli le akontacijo na pokojnino v višini 10 odstotkov povečanja decembrske pokojnine, in dodatka 20 din. Dokončna odmera teh pokojnin se bo opravila potem, ko bosta federacija in republika objavili zneske, do katerih se bo odmerjal zvezni oziroma republiški dodatek za borce v letu 1971.

Z denarjem v banki imate več možnosti

Ljubljanska banka

zanesljiv bančni servis
Kako:

Dinarski in devizni bančni servis za gospodarske organizacije; izplačila hranilnih vlog pri vseh poslovnih bankah v Jugoslaviji in poštah v Sloveniji; varčevalni programi; posojila na podlagi namenskega varčevanja; potrošniška posojila; gotovinska posojila na podlagi vezave konvertibilnih valut; žiro računi; devizni računi; posebni programi deviznega varčevanja; stanovanjsko, obrtniško, gostinsko, kmetijsko; ostale bančne usluge; redna nagradna žrebanja za lastnike vezanih vlog; nezgodno zavarovanje za lastnike kakršnihkoli vlog.

Podrobnejše informacije:
Kje:

Ljubljana, Beograd, Novi Sad, Zagreb, Sarajevo, Domžale, Kamnik, Kočevje, Koper, Trbovlje, Murska Sobota, Črnomelj, Gornja Radgona, Grosuplje, Hrastnik, Lerdava, Litija, Ljutomer, Logatec, Medvode, Radenci, Rakek, Ribnica, Vrhnika, Zagorje, Bački Petrovac, Beočin, Kanjiža, Osijek, Srbobran, Sremski Karlovci, Subotica, Temerin, Titel, Zabralj, Frankfurt, München, v kratkem: Maribor, Kranj, Celje, Nova Gorica, Portorož, Vršac, New York, Pariz.

novi ime kreditne banke in hranilnice Ljubljana

Ljubljanska banka

Poročilo

o žrebanju denarne loterije
Odbora za postavitev šole
— spomenika NOB Cerkno
ki je bilo 28. novembra v
Cerknem

Srečke s
končnicami
so zadele

	DIN
140	100
1350	200
49830	3.000
6411	500
492	100
88362	3.000
75172	10.000
833	100
6163	1.000
73183	10.000
36813	20.000
15363	30.000
3804	200
6744	250
2554	250
9564	300
44094	3.000
27124	10.000
4925	250
4226	250
0826	400
057	100
0327	200
8737	200
9827	200
6317	300

23417	3.000
98	50
019	100
6419	300

Dobitke izplačuje Odbor za postavitev šole-spomenika NOB Cerkno v Ljubljani, Komenskega 7 na podlagi uradnega poročila o izidu žrebanja.

Dobitniki izven Ljubljane lahko pošljejo izžrebane srečke v izplačilo v priporočenem pismu na naslov: Odbor za postavitev šole-spomenika Cerkno, Ljubljana, Komenskega 7.

Izplačilo dobitkov zapade v 60 dneh od dneva objave.

Ljubljana, dne 29. novembra 1970

Ljubitelji križank prisluhnite!

V 52. številki, ki izide 23. decembra, pripravljamo za Vas nagradno križanko »IMV« Novo mesto.

Tudi za Novo leto ne boste ostali praznih rok. V 1. novoletni številki bo z vami sodeloval Kombinat lesne industrije Logatec, ki je prispeval nagradno križanko.

Torej — zabave vam ne bo manjkalo.

GOSTINSKO PODJETJE

»DAJ-DAM«

uprava Resljeva 38 — Ljubljana

priporoča obisk v svojih gostinskih obratih, kjer imamo vedno na razpolago topla in hladna jedila, ter izbrane pijače.

Za vsak okus imamo nekaj — pridite in prepričali se boste.

Delovni kolektiv se za cenjeno naklonjenost priporoča v letu 1971 in hkrati želi prijeten prehod v novo leto vsem obiskovalcem.

»MODA«

TRGOVSKO PODJETJE
LJUBLJANA, Rimska cesta 24

vam nudi v svojih poslovalnicah

MANON, Prešernov trg 3

MODA, Nazorjeva 5

MODA, Cankarjeva 7

OKRAS, Čopova 42

veliko izbiri damskega in moškega perila, pletenin in konfekcije po zadnji modi.

Ko se odločate za nakup obiščite naše poslovalnice.

pravi naslov
za denarna
vprašanja

KB
LJUBLJANA

KREDITNA
BANKA
IN
HRANILNICA
LJUBLJANA

od 1. oktobra dalje

Ljubljanska banka

BREST
POHISTVO

dnevna soba

ALEKSANDRA stereo varian

cerknica
jugoslavija
telefon 79-080
telex 31-167

MODA
ELEGANCA
KVALITETA

tri odlike izbire
modnih in ženskih oblačil
ki vam jih je za
jesen in zimo
pripravila
VELEBLAČOVNICA
nama
Ljubljana, Škofja Loka
Kočevje

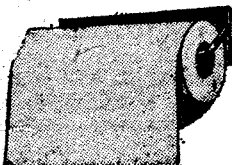
Tudi modne dodatke — pokrivala,
roknice, torbice, pasove in hlače
boste lahko izbrali kot
ustrezni dopolnilo Vaših
garderoib iz izbranih
modelov in desenzov
za vsako prilžnost

3X PIKA NA I

PAPIRNATE
KREP STANDARD
BRISAČE IN EXTRA
za gostinstvo • dom
• potovanja • vikend

higienično!

IZREDNO PRAKTIČNA DRŽALA

Taloma
Sladkoyorska
SLADKI VRH

Kulturni obzornik

Dolga je senca grbastih Šimnov

Naši bralci so gotovo že zvedeli, da se je moral novinar in pisatelj Mile Pavlin nedavno zagovarjati pred sodiščem, in sicer zaradi svojega torza romana »Skrivnost Šimnove smrti«, ki izhaja kot feljton v »TV 15«. V tej zvezi se doslej nismo javno oglašili, da nam ne bi kdo očital, da skušamo vplivati na potek razprave. Zdaj, ko je tovariš Pavlin oproščen vsake krivde, pa smatramo za svojo dolžnost, da spregovorimo.

Nekega dne v maju letos se je oglašil v uredništvu advokat Ivan Tlaker in začel ogorbeno protestirati proti »Skrivnosti Šimnove smrti«, češ da ne ustreza resnici in da pomeni žalitev za vrsto ljudi, predvsem pa za pokojnega Bogdana Horvata iz Maribora ter njegovo še živečo mater in sestro. Predlagal je, da uredništvo neha objavljati roman, drugače da bo proti avtorju vložil tožbo v imenu matere in sestre pokojnega Bogdana Horvata, ki naj bi bil istoveten s Šimnom v Pavlinovem romanu.

Odgovorili smo mu, da je Skrivnost Šimnove smrti literarno delo, v katerem nastopajo izmišljene osebe, dogodki pa so oblikovani v smislu pisateljske svobode in bi bilo zato smešno ugotavljati identiteto posameznih junakov oziroma primerjati kogarkoli s komerkoli. Drugače povedano: kakor v vsakem romanu tudi v le-tem gre predvsem za to, da so dogodki RESNOSTI, kar seveda ne pomeni, da so RESNICNI. To pomeni, da pisatelj na resnični osnovi dogodka in tike svobodno oblikuje. Če to ne bi bilo dovoljeno, bi morali napraviti križ čez vse leposlovje in knjige najslavnejših pisateljev sežgati na grmadi.

Dalje smo odgovorili Tlakerju, da bomo zadevo predložili uredniškemu odboru; roman smo namreč začeli objavljati z njegovo privolitvijo in ga bomo nehali objavljati le v primeru, če odbor tako sklene ali če bi to zahteval sam avtor.

Uredniški odbor, ki se je sestel kmalu nato, je soglasno odklonil Tlakerjev predlog. Ker se tudi avtor ni vdal Tlakerjevemu pritisku, je roman naprej izhajal in še izhaja (pred koncem leta se bo končal).

V zgodnji jeseni se je Tlaker spet pojavil v uredništvu. Zahteval je vse izvide »TV 15«, v katerih je dotlej izhajal roman, in jih odnesel kot dokazno gradivo za razpravo.

Tako je pisatelj Mile Pavlin doživel nekaj edinstvenega, kar se ni pripetilo niti velikim svetovnim pisateljem pod reakcionarnimi režimi. Obtožba je bila proti njemu vložena in razprava se je začela ŠE PREDEN SO TOŽNIKI ROMAN DO KONCA PREBRALI. Če bi ga bili do konca prebrali, bi lahko ugotovili, da gre res za roman, vsaj po tem, ker je Šimnova mati umrla kmalu po vojni, medtem ko mati Bogdana Horvata še vedno živi! Pomislimo, kaj bi bilo z raznimi svetovnimi pisatelji, če bi nad njimi visel Damoklejev meč raznih advokatov! Zola je v svojem ciklusu Rougon-Macquart obdelal celo plejado osebnosti — trgovce, župane, duhovnike, ministre, prefekte, policaje, pocestnice itd. — pa ga nihče izmed tistih, ki so bili prizadeti oziroma videli v posameznih likih sami sebe, ni gnil pred sodišče. Kaj takega ni doživel niti Gogolj, ki je z Revizorjem dvignil toliko prahu, da se je smejala vsa Evropa!

Nemara so tožniki mislili, da se bo slovenska javnost dvignila proti Pavlinu. Zgodilo pa se je ravno nasprotno. Ko so ljudje zvedeli, da je Pavlin tožen in da se obtožba opira na dokumentarno plat, so začeli Pavlinu izražati simpatije, nekateri pa so se celo ponudili, da gredo pričati o početju Bogdana Horvata, ki naj bi bil po trditvah tožnikov istoveten s Šimnom. In če bi bilo treba res dokumentarno dokazovati Šimno-

vo krivdo, smo prepričani, da bi lahko Pavlin s pomočjo verodostojnih prič lahko dokazal še marsikaj več, kot je pisateljsko izpovedal v romanu in kot so pred njim že opisali na kratko Miško Kranjec, Tone Svetina in Milica Ostrouska.

Treba je priznati, da je sodišče pošteno razsodilo in da pomeni razsodba moralni poraz nasprot-

nikov svobodnega umetniškega ustvarjanja.

Sama obtožba proti Miletu Pavlinu pa je grd madež naše stvarnosti. S to obtožbo se je znova razgalilo nekaj, kar je naša demokracija javnost že zdavnaj obsodila in o čemer je marsikdo mislil, da ne obstaja več.

Dolga je senca grbastih Šimnov.

UREDNIŠTVO »TV 15«

Zbiranje denarja za Maistrov spomenik v Mariboru

Znano je, da je študentski list KATEDRA posvečal Maistru in njegovim borcem veliko svojih misli! Zato njegova pobuda, da odpre namenski račun za stekanje sredstev, namenjenih za izgradnjo spomenika generalu Rudolfu Maistru v Mariboru, ni nikogar presenetila. S sredstvi — tako so povedali na tiskovni konferenci — bo začasno upravljal odbor, ki ga sestavljajo: odgovorni urednik KATEDRE Slavko Gerič, dr. Maks Pohar, predsednik združenja borcev za severno mejo Janez Švajncar ml., poslanec prosvetnokulturnega zbora Vili Šale, predsednik izvršnega odbora študentske skupnosti Radovan Cotič in urednik notranje rubrike pri KATEDRI Dušan Zbašnik.

FILM

Krvava bajka

Pokol sedem tisoč Kragujevcenov, ki so ga med vojno izvršili nemški okupatorji, pomeni velik duševni pretres za narod, pa čeprav je ta še tako junaški ter njegova pripravljenost na žrtve še tako velika. Bolečina, ki jo morajo čutiti te generacije po takem dogodku, ne more najti tako kmalu leka. Nujno je tudi, da mora primer pokola sedem tisoč nedolžnih žrtev vedno znova izzvati neutolažljivo žalost, ki bo ostala v nas še dolga desetletja. Ena izmed nalog umetnosti je, da skuša lečiti rane! Tovrstno ozdravljenje pa ne sme iti po poti pozabe, ampak po poti obujanja takih dogodkov, ki narod plemenitijo ter mu dajo moč in vzpodbudo v težavah. Film »Krvava bajka« je zadostil potrebi po oživiljanju spo-

mina na preteklost, iz katere — ne pozabimo — rastejo nove generacije. Ta film je dostojen spomenik kragujevskim žrtvam. V tem pa vidim tudi smisel filmanja takšnih medvojnih tragičnih snovi oziroma filmov z medvojno tematiko, o katerih nekateri že mislijo, da so nepotrebni.

Film »Krvava bajka« je režiserski prvenec Torija Jankovića. Kljub začetniškim pomanjkljivostim, je film, v celoti gledano, mnogo več kot začetniško delo. Odlikujejo ga velika zanesenost za snov, ki jo je avtor čutil kot Kragujevcen, in kar se da vzor na poklicna poštenost ter spoštovanje do časa, o katerem je spregovoril. V tem tiči verjetno tudi razlog, da se je lotil prikazovanja kragujevskih dogodkov

dokaj temeljito in vestno, kar je imelo za posledico, da je kljub pretežnemu poudarku na lirčnosti — zgodbo prikazuje namreč skozi otroške oči — dal filmu tudi potrebno pripovedniško, dramatično in celo dokumentarno vrednost. Prikazal nam je grozljivo prefinjenost naštetih prijemov, s katerimi so nacisti strahovali in končno pobili popolnoma nepripravljene ljudi. Spoznal nas je s sistemom, ki je znal z goljufljo, lažnimi upi, prevarami in potegavčinami uničiti ljudi, ki so bili po človeških kvalitetah in junaštvu enaki, če ne mnogo močnejši od tistih, ki so ubijali. Slednjemu je verjetno botroval pri vzgojeni cinični razum, ki je že dolga desetletja, preden so Nemci nastopili svoj krvavi pohod, do potankosti pripravljali take pokole, da so bili lahko pozneje izvedeni brezhibno, psihološko in fizično uspešno. Tudi v tem pogledu ima film pedagoško vrednost, saj ljudi seznanja in poučuje s sistemi ubijanja; z mehanizmom letega, ki se morda danes na svetu še izpopolnjuje ter pomeni stalno pretnjo in nevarnost za človeštvo kot celoto. Filmu pa hkrati ne manjka neposrednih in s tem komunikativnih prizorov, ki gledalca s svojo poetičnostjo prav tako pretrasejo do solz. Upal bi si trditi, da nam je Tori Janković s filmom »Krvava bajka« predstavil delo, ki nam je prikazalo vse ustvarjalne možnosti tega filmskega umetnika.

MILAN STANTE

Partizanska ljudska pesem

Mati sanja

V viharju temne, težke veje udarjajo ob rosnе šipe.
»Morda nocoj zglasj se Lipea si mati v željah up ogreje.
Nalahno je odpahnil dver
»Nocoj pri tebi, mati, naj bom gost
in zopet sin je njen med dlani obraz pritisne razorani...
Skozi blisk in grom pa v noč srđito priplazi smrt se v senco skrito.
»O mati, mati« — jek tožč iz host iz zemlje mrtvih jek stoter...
Vihar pa zvija, lomi veje in skozi podeče se oblake se v blatne in krvave mlake vsevidni globni mesec smeje.

NADA NOVAK

Zanimivosti

Solženicin na odru

V ameriški zvezni državi Minnesota je bila pred kratkim krstna uprizoritev Solženicne drame. To je prva uprizoritev Solženicne dramske dela zunaj Sovjetske zveze, obenem pa pomemben gledališki, kulturni in politični dogodek. Po tematiki je ta igra sorodna »Enemu dnevu v življenju Ivana Denisoviča« in »Prvemu krogu«. Igra obravnava razmere v stalinističnem delovnem taborišču v letu 1945.

Takšen je svet

Vsa čast mu, veliko knjig je napisal letošnji Nobelov nagrajenec za ekonomiko Paul A. Samuelson z univerze v Massachusettsu. Pa je zares vredno vzeti v roke njegovo knjigo »Ekonomika«, ki je bila prevedena predlani tudi v slovenščino in jo s pridom uporabljajo naši študentje. Obsega 900 strani in je tu in tam prav zabavna. Na primer na strani 669 piše: »Lenuhi dobivajo kajpak majhne dohodke. Če so bili ljudje, ki si služijo kruh, rojeni neumni in slabotni, tudi dobivajo majhne dohodke. Premeteni in zviti pustolovci imajo velike dohodke. Zelo inteligentni altruisti, ki si prizadevajo za blagor drugih ljudi, sami ne dosegaajo velikih dohodkov. Pametna dekleta pametnih in srečnih očetov pridejo do velikih dohodkov. Neumna dekleta pametnih in srečnih očetov pridejo tudi do velikih dohodkov... Takšen je svet! Manj zabavna pa je knjiga na 774. strani, kjer piše: »Lahko zahtevamo, da uspevajoče države svobodnega sveta prevzamejo večji delež bremen za pomoč, gospodarski razvoj in obrambo.«

Neretva na televiziji

Velefilm Veljka Bulajića »Bitka na Neretvi« bodo že prihodnje leto predvajali na televizijem zaslonu. Takrat bo namreč poteklo planirano komercialno izkoriščanje filma na domačem filmskem tržišču. Ogledali si ga boste lahko na dan republike.

Titov izziv

V pariške knjižarne so pred kratkim prišli prvi izvidi francoskega prevoda Dedijerove knjige o Titu. Knjiga je izšla z uvodom K. S. Karola pri znani založbi Gallimard v zbirki »Pričevanja« z naslovom »Le défi de Tito« (Titov izziv) in podnaslovom »Stalin in Jugoslavija«.

Mladi Churchill

Od leta 1952 v Londonu živeči ameriški producent Carl Foreman napoveduje največji film vseh časov z naslovom »Mladi Churchill«. Veljal bo 6 milijard dinarjev Foreman, ki pripravlja ta projekt že od leta 1964, se je z velikim državnikom pogovarjal tik pred njegovo smrtjo. Britanski filmski igralec Richard Attenborough naj bi — leta 1964, ko so film nameravali posneti — prevzel vlogo 25-letnega Churchilla, je zaradi dolgotrajnega odlaganja za vlogo menda ostareli in bo zdaj prevzel vlogo režiserja. Začetek snemanja bo aprila 1971.

Protestni festival v Labinu

Na pomolu je še en festival: decembra prihodnje leto bo Labin gostitelj festivala jugoslovanske protestne glasbe. Po propozicijah festivala bodo — odvisno od avtorja — peli razen v srbohrvatskem, makedonskem in slovenskem jeziku, tudi v jezikih naših manjšin kot italijanskem, madžarskem in albanskem.

Nesporazum

Na sojenju Miljenku Hrkaću se je dvajsetletna Magdalena Novaković obrnila na branilca obtoženega s temi besedami: »Poglejte me tudi vi, doktor!« Jovan Vukčević je pozneje povedal, da je bil to eden najtežjih trenutkov, odkar se ukvarja z advokaturjo. Dekle, ki je v nesreči izgubilo obe nogi, namreč ni vedelo, da brani dr. Vukčević Hrkaća po službeni dolžnosti, da je nosilec spomenice 1941 in da je bil pri širokem Brijegu težko ranjen od ustašev.

Kovanci

z de Gaullovo podobo

Zahodnonemška državna banka je dala v obtoč kovance v spomin na pokojnega francoskega generala Charlesa de Gaulle. Kovanci so iz srebra, zlata in platine. Na eni strani je portret, ki ga je bil de Gaulle sam izbral, na drugi pa znak francoskega odporiškega gibanja — lorenški križ z mečem — in datum generalovega rojstva in smrti. Vrednost: 24 mark, 25 mark in 1.000 mark.

Vojaška veda in tehnika

AMERIŠKE OBOROŽENE SILE

Po podatkih britanskega inštituta za strateško raziskovanje imajo Združene države Amerike s svojimi 205 milijoni prebivalcev skupno 3.161.000 mož pod orožjem. Lani je bruto nacionalni dohodek znašal 932 milijard dolarjev v proračunskem letu 1970-71 pa so za vojaške namene izdvojili 71.791 milijonov dolarjev.

Kar zadeva strateške ofenzivne sile, imajo v ZDA 1054 medcelinskih raket na kopnem (490 minutemanov I, 500 minutemanov II, 10 minutemanov III in 54 titanov 2), 41 jedrskih podmornic s projektili polaris (enaintrideset od teh bodo opremlili s popolnejšimi projektili posejdom, ki imajo po deset jedrskih bojnih glav), 54 nadzvočnih letal FB-111 z gibljivimi krili, 505 bombnikov B-52 (izmed teh nekateri nosijo rakete s termionuklearnimi bojnimi glavami) in približno 500 letal-cistern.

Kopenska vojska, ki šteje 1.363.000 mož, je organizirana v 16 operativnih divizij, 6 samostojnih pehotnih in zračno-desantnih brigad, 5 oklepniških konjeniških polkov, 7 skupin posebnih sil, 30 bataljonov z izstrelki »zemlja-zemlja« in približno 200 samostojnih letalskih enot. Ameriške kopenske enote imajo namreč tudi kakih 11.000 letal in 9.000 helikopterjev. Enote so razporejene po skoraj vseh celinah. Zelo mnogo vojščevstva imajo ZDA v Južnem Vietnamu (330.000), v Zahodni Nemčiji (200.000) in v Južni Koreji (dve diviziji).

V vojni mornarici, ki ima 780 vojnih ladij, služi 694.000 mož. Razdeljena je na štiri ladjevje, izmed katerih je prvo v vzhodnem delu Tihega oceana, drugo na Atlantskem oceanu, sesto v Sredozemlju in sedmo v zahodnem delu Tihega oceana. Kar zadeva vojne ladje, imajo Američani 16 jurišnih letalonosilk (od 33.000 do 76.000 ton), 4 protipodmorniške letalonosilke, 103 podmornice, 239 raznih ladij za protipodmorniški boj in še vrsto drugih vojnih ladij. V sestavi vojne mornarice je tudi približno 8.000 letal.

Vojno letalstvo ima 810.000 pripadnikov in 6.500 bojnih letal tako imenovane prve črte. Letalske sile so razdeljene na taktično letalsko poveljstvo (115.000 mož in 1.000 letal), ameriške letalske sile v Evropi (50.000 mož v Veliki Britaniji, Španiji, Zahodni Nemčiji in Turčiji), tihoocanske letalske sile (55.000 mož na Havajih, Japonskem, Koreji, Okinavi, Filipinih in Tajskem), sedmo letalsko silo v Južnem Vietnamu (59.000 mož) in vojaško poveljstvo za zračni most (90.000 mož z 18 skvadroni težkih transportnih letal).

VOJASKI IZDATKI

Iz podatkov britanskega inštituta za strateške raziskave je razvidno, da so ZDA in ZSSR v preteklem letu za vojaške izdatke namenile skoraj enak odstotek nacionalnega dohodka (8,6 oziroma 8,5 odstotka), vendar to zneske v ZDA 79.774 milijonov dolarjev (ali 393 dolarjev na prebivalca), v ZSSR pa je 39.333 milijonov dolarjev (ali 164 dolarjev na prebivalca).

Obremenitev drugih članic varšavskega sporazuma je bila precej manjša: Vzhodna Nemčija 5,9 odstotka ali 116 dolarjev na prebivalca, Češkoslovaška 5,6 odstotka ali 109 dolarjev na prebivalca, Poljska 5 odstotkov ali 62 dolarjev na prebivalca itd.

V deželah NATO je slika takale: Portugalska 6,1 odst. (35 dolarjev na prebivalca), Velika Britanija in Grčija po 5,1 odst. (100 oziroma 47 dolarjev), Turčija 4,6 odst. (19 dolarjev), Francija 4,4 odst. (123 dolarjev), Zahodna Nemčija 4 odst. (103 dolarjev) itd.

Največje vojaške izdatke ima Izrael (25,1 odst. nacionalnega dohodka oziroma 400 dolarjev na prebivalca). Z vojaškimi izdatki pa je nacionalni dohodek močno obremenjen tudi v Severni Koreji (24,9 odst. oziroma 53 dolarjev na prebivalca), Severnem Vietnamu (21,3 odst.), Jordaniji (18 odstotkov), Siriji (14,4 odst.), Južnem Vietnamu (13,6 odst.), Egiptu (13,3 odstotkov), Laosu (11 odst.), Iraku (10 odst.) itd.

Kar zadeva našo deželo, naj bi ta po podatkih britanskega inštituta za strateške raziskave porabila za vojaške izdatke 585 milijonov dolarjev. To pa je 5,3 odstotka nacionalnega dohodka oziroma po 29 dolarjev na prebivalca.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

NESMISELNO TEKMOVANJE MED ZDA IN ZSSR V JEDRSKI OBOROŽITVI

Čemu enajst tisoč atomskih izstrelkov

V Helsinkih so se pred kratkim že tretjič letos začeli pogovori med dvema super silama, ZDA in ZSSR. Prvi dve konferenci o omejitvi strateškega orožja (poznamo jih pod nazivom SALT) nista prinesli, kot so to že vnaprej pričakovali, nič novega, pa tudi od tretje si obetajo bore malo. Kljub temu pa so sestanki v nevtralnih deželah, na Dunaju in v Helsinkih, ohranili svetovno javnost, ker kažejo vsaj pripravljenost »jedrskih velikanov«, da vzdržujejo nenehne pogovore in da jih po potrebi usmerjajo na povsem določena vprašanja, izogibajoč se pri tem besednih spopadov glede s pravnih, formalnih nesoglasij.

Kakšno je sedanje razmerje jedrskih sil med ZDA in ZSSR? V začetku tega leta je ameriški obrambni minister Laird sprožil alarm: »Jedrsko ravnotežje med Ameriko in Rusijo je v nevarnosti in prav lahko se zgodi, da se bo premaknilo, če se to ni medtem že zgodilo, v korist Rusije.«

Zlasti so zaskrbljeni zahodno-evropski strategji, ker se boje, da bi njihove dežele ne glede na to, kdo bo storil »first strike« (prvi udarec), ostale nezaščitene in da bi nato kazalo Zahodno Evropo »atomsko okrepiti« ali pa tam vsaj imeti najmanj eno deželo, ki bi lahko kot jedrska sila »vrnila udarec«.

Sovjetska zveza je na področju jedrske oborožitve dohitela in tudi prehitela ZDA že v marsikaterem oziru. Zmernejši ameriški vojaški strokovnjaki na obtožbe o »nedopustnih lahkomišelnosti« odgovarjajo, »da jim je bolj potrebnajedrska »zadostnost« kot pa premoč.«

Nixonu je sicer uspelo vsiliti načrt »safeguard«, ne pa si hkrati zagotoviti tudi vseh dvanajst milijard dolarjev (!), ki bi jih potreboval za njegovo uresničitev. Pisali smo že, da je »safeguard« protiraketni sistem, ki naj bi obkrožil ZDA, toda doslej so zgradili samo dve taki oporišči, opremljeni z radarji in raketami spartan in sprint.

Sovjeti že imajo podoben sistem

okrog svojih strateško pomembnih objektov, večjih mest in industrijskih središč, sedaj pa ga menda pospešeno širijo.

Ti sistemi ne glede na svoj obrambni namen dolivajo olja na je-drski ogenj, zakaj »če se že znaš ubraniti udarcu, ti bom skušal zadati drugačnega«. Zares, na obeh straneh pripravljajo »dru-gačnega« udarca, s katerimi naj bi se izognili protiraketam.

Dobro obveščeni britanski inštitut za strateško raziskovanje, katerega bilten pogosto uporablja-ti tudi poklicni obveščevalci, nenehno ocenjuje strateško moč obeh super sil. Po podatkih iz julija imajo Američani 6752 kosov orožja z jedrskimi bojnimi glavami (upoštevajoč jedrske bombe, kopenske medcelinske rakete in take rakete na podmornicah). Sovjeti pa nekoliko manj — 4900 kosov.

Sovjeti imajo izrazitejšo premoč pri medcelinskih izstrelkih (ZDA 1074, ZSSR pa 1300) in pri raketah s srednjim dosegom, ki jih ima ZSSR 700, ZDA pa so jih »nespametno zapostavile« in jih skorajda nimajo.

Razmerje med podmornicami, ki so oborožene z balističnimi izstrelki, je za Sovjetsko zvezo zelo neugodno: ZDA imajo na podmornicah 1328, ZSSR pa le 280 balističnih izstrelkov. Podobno stanje je tudi pri bombnikih s srednjim dosegom: Američani jih imajo 2250, Sovjeti pa le 420. Toda pri taktičnih bombnikih so si enakovprni: na ameriški strani jih je 2100, na sovjetski pa 2200.

V vsakem primeru imata tega orožja obe deželi več kot dovolj. Kljub razlikam v nekaterih kategorijah (medcelinske rakete v korist ZSSR in podmornice in težki bombniki v korist ZDA), vidimo, da med jedrskima velikanoma je vlada nekakšno strateško ravnotežje, zakaj primanjkljaj v eni vrsti orožja je mogoče nadomestiti z viškom pri drugi vrsti. Nekateri pa menijo, da ima Sovjetska zveza celo majhno prednost. Tega ni videti v številu, zakaj to je na ameriški strani večje, kot pa v dejstvu, da je sovjetska vojna

znanost prej kot ameriška dojela, katere orožje je v strateškem oziru ustrežnejše — to so nedvomno rakete — in se je lahko odlepila od Američanov tako glede števila tega orožja, še bolj pa z uporabo najsoodobnejših tehničnih postopkov. Zato imajo sovjetske rakete običajno večji doseg in boljši pogonski del.

Toda ZDA žele tudi to nadoknadi-ti in zato so konstruirali rake-te, ki imajo po več jedrskih boj-nih glav. To so tako imenovane MRV rakete. Bojne glave se v ustreznem trenutku ločijo od po-gonske rakete in samostojno lete proti cilju. ZDA imajo sedaj približno 320 raket te vrste — polaris A-3. Kar zadeva Sovjetsko zve-zo, menijo, da ima do 240 takih raket, vsaka pa po tri bojne gla-ve. To so po NATO oznakah ra-kete SS-9.

MIRV niso nič drugega kot po-boljšane MRV, razlikujejo pa se od njih po tem, da njihove bojne

glave potem, ko se ločijo od po-gonske rakete, same izbirajo svo-je cilje. Ni znano, koliko takih raket imajo Sovjeti. Američani jih tudi nimajo prav mnogo. To so rakete posejdom, ki imajo po de-set bojnih glav in s kakršnimi je oboroženih 23 jedrskih podmornic, in rakete minuteman 3. Teh imajo Američani skupno deset vsaka pa ima po tri bojne glave.

Medtem ko imajo Američani protiraketni sistem safeguard s protiraketami spartan in sprint, je za Sovjetsko zvezo zanesljivo ugo-tovljeno, da ima samo okoli Mo-skve 67 protiraketnih izstrelišč »galoshe« (po NATO oznakah).

Od sedanje konference v Hel-sinkih pa le pričakujejo določnej-se rezultate. Nekateri upajo, da bi se super sili utegnili sporaz-umeti in omejiti število jedrskega orožja (po 2000 kosov na vsaki strani). Bržkone pa se pogovarja-jo tudi o protiraketnih sistemih oziroma o tem, da bi jih nehali graditi.

Kot vsako leto, tako je odbor 10. SNOUB »Ljubljanske« tudi letos obiskal in obdaril osnovno šolo na Golem, kjer je bila pred sedemin-dvajsetimi leti ustanovljena ta brigada. Borcem ljubljanske brigade so se tudi to pot pridružili mladinci Osnovne šole Trnovo, katere mladin-ska organizacija nosi ime te partizanske enote. Prišli so naravnost z mladinske konference, kjer jih je brigadni odbor prav tako obda-roval. V trnovski šoli in pred šolo na Golem je mladini o poti Ljub-ljanske brigade spregovoril Vladimir Šenk-Gaber.

Gramozni jami zgodovinsko podobo!

Na eni zadnjih sej je Zgodo-vinska komisija Zveze združenj borcev NOV občine Ljubljana-Be-žigrad razpravljala o današnji po-dobi zgodovinskega spomenika — Gramozne jame. Ni šlo za redno vzdrževanje, čeprav bi to lahko bilo tudi boljše, temveč za podo-bo samo, ker ni taka kot je bila v letih pred vojno.

Gramozna jama je nastala pred okupacijo naše domovine, ko se je lastnik nekdanje njive ali travnika odločil, da bo tu kopal in prodajal pesek — gramoz. Ko-pal je vedno globlje, da pa je lahko prišel s konji in naloženim vozom ven, je kopal tako, da se je polagoma spuščal vse nižje. Na-stala je podolgovata jama, dolga

okrog 100 m in na spodnjem, juž-nem delu, globoka okrog 4 m.

Stene jame, so se polagoma za-raščale s travo, v spodnjem delu pa so zaradi večkratnega izkopa-vanja gramoz ostale neporaščene in se belile v soncu vse do vrha, kjer so jih obrobile travnate ruše. Iz časov okupacije je ohran-jena fotografija tega dela jame, kjer so tudi streljali žrtve in kjer se še vidi neporaščeni gramoz.

Ko je bila Gramozna jama pro-glašena za zgodovinski spomenik, so po njej na nekaterih mestih zasadili okrasno grmičevje in mlade smreke. Kasneje je samo od sebe zrastle še različne grmov-je in trava, vse skupaj pa se je razraslo v bujno zelenje.

Danes so stene v tistem delu, kjer stoji kip talca, premočno zaraščene. Zgodovinska podoba jame je s tem okrnjena. Stene okrog talca bi morale biti očiste-ne skoraj vsega rastlinja. Tam bi se moral — dovolj položno da se ne bi osipal — beliti gramoz, po katerem ima jama ime in po ka-terem je tekla kri naših ljudi. Vtis obiskovalca, ki povezuje ime jame s tistim, kar se je tu dogajalo, bi bil tako bolj pristen.

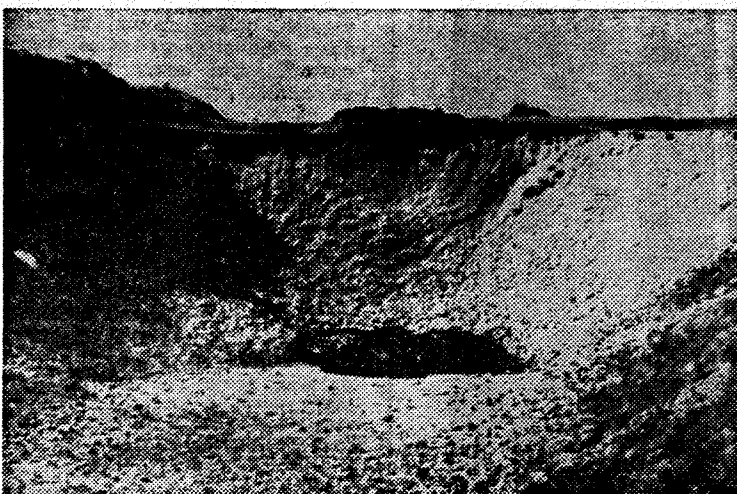
Zgodovinska komisija ZZZ NOV občine Ljubljana-Bežigrad, na po-dročju katere leži Gramozna ja-ma kot spomenik širše ljubljans-ke regije, se je odločila predla-gati republišnemu odboru ZZZ NOV, naj se zavzame za delno

preureditev, tako da bo njena zu-nanost okrog talca podobna kot v času okupacije.

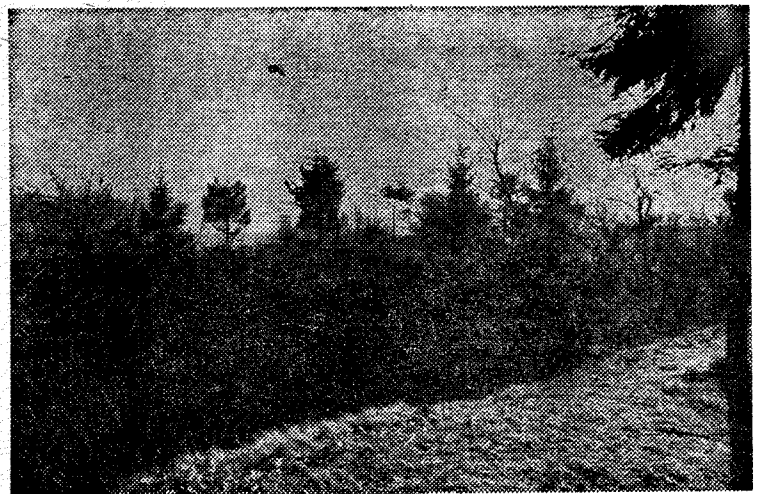
Pa še nekaj in morda zelo važno.

V Gramozno jama hodijo naj-več šolski otroci. Pripeljejo se tu-di z avtobusi in vlakom iz odda-ljenih krajev. Vodiči teh otrok so nemalokrat v zadregi, ker jih otroci sprašujejo več, kot se o Gramozni jami trenutno spomni-jo. Tam manjka bronasta tabla ali več tabel, ki bi jim arhitekt določil primerno mesto in na ka-terih bi bili zapisani zgodovski podatki v zvezi s streljanjem tal-cev ter nekaj inen ustreljenih revolucionarjev in rodoljubov.

STANE KOMAN

GRAMOZNA JAMA MED OKUPACIJO

GRAMOZNA JAMA DANES

DIVERZIJE NA MORJU NISO IZUM 20. STOLETJA, SAJ SO JIH IZVAJALI ŽE STARI GRKI IN RIMLJANI

Iz zgodovine pomorskih diverzantov

Mnogi primeri pomorskih diverzij, zlasti za časa starih Grkov in Rimljanov, dokazujejo, da so le-te že stara oblika vojskovanja na morju. Iz zapiskov grškega zgodovinarja Pauzaniasa (2. stol. pred našim štetjem) zvedo, kako sta se dva potapljača pod vodo skrivoma približala zasidranim ladjam pred otokom Eubejo in nato prerezala vrvi. Posledica tega je bila, da so se zaradi močnega vetra ladje zaletavale druga ob drugo in potopile.

Tudi Aristotel piše o posebni dejavnosti pri starih Grkih, ki ustreza sodobnim pomorskim diverzijam. Naloga grških diverzantov je bila, da se pod vodo približajo sovražnikovi ladjam, prerežejo sidrne vrvi in v ladijskih trupih izvrtajo luknje. Da bi lahko čim dlje ostali pod vodo, so dihali skozi votla stebila trsja. Nekaj podobnega se je dogajalo tudi med perzijskimi vojnami, ko je Aleksander Makedonski oblegal mesto Tiros (leta 333). Takrat so tirski pomorski diverzanti podirali lesene kole v oblegovalni ograji in rezali vrvi zasidranih makedonskih ladij. Iz teh časov imamo tudi prva napisana navo-

dila za protidiverzantsko obrambo vojnih ladij.

Rimljani so svoje pomorske diverzante novačili v poklicni organizaciji »Urinantes«, ki je bila nekakšna sekcija združenja rimskih ribičev. V bojih, ki jih je imel Cezar v južni Franciji, je prihajalo celo do medsebojnih spopadov diverzantov obeh vojskujočih se strani. Ko so Rimljani napadli grško mesto Orik, ki leži na vzhodni strani Otrantskih vrat, so pomorski diverzanti imeli nalogo, da s potopljenih ladij pred vhomom v pristanišče odstranijo kamenje in tako omogočijo prehod svojim vojnim ladjam.

Ko je imperator Septimius oblegal Bizanc, so bizantinski pomorski diverzanti leta 196 pred našim štetjem ne le prerezali sidrne vrvi z živčevim otovorjenih rimskih ladij, ampak so jih celo privlekli prav do svoje obale. Praznoverni Rimljani se niso mogli dovolj načuditi, kako da se njihove ladje kar same bližajo obali in so bili nesposobni za kakršen koli odpor. Po drugi strani pa so se oblegani Bizantinci, ki jim je vsega primanjkovalo tako oskrbovali s hrano, opremo in drugimi potrebčinami.

Ko so Turki leta 1565 namerali osvojiti Malto, so tudi uporabljali pomorske diverzante, toda branilci pomorski diverzanti pod poveljstvom La Valetta so bili spretni in jih uničili. Uspešni pa so bili pomorski diverzanti v raznih kasnejših vojnah, zlasti pa v angleško-francoski za časa francoske revolucije.

Pomorski diverzanti so običajno uporabljali potapljaške nože, svedra in žage, za dihanje pa dolge trske.

Prelomnico v razvoju pomorsko-diverzantskih pripomočkov za podvodne akcije pa nedvomno pomeni podvodno vozilo, ki ga je leta 1624 konstruiral Nizozemec Cornelius Van Drebbel. Preskusili so ga v Temzi, poganjalo pa ga je dvanaest veslačev.

Sved Olaf Magnus piše, da so grutlandski gusarji imeli v tistih časih majhne čolne iz usnja, s katerimi so lahko pluli po površini in pod vodo ter se tako neopazno bližali trgovskim ladjam in prebijali luknje v njihovih trupih.

Za 19. stoletje je značilno izdolanje najrazličnejših pomorsko-diverzantskih pripomočkov. Robert Fulton, ki je v Brestu izenadil opazovalce, zlasti pa angleške vojske, z bojnimi potapljanjem, je konstruiral katamaron. To je bil približno šest metrov dolg zašiljen zaboj, napolnjen s 4500 kg smodnika, ki ga je lahko vžgal poseben vžigalnik na urni mehanizem. To napravo so najprej uporabili Britanci 2. oktobra 1804, ko so napadli francoske desantne ladje v Boulognu, vendar neuspešno.

Največje dosežke na tem področju so dosegli Američani, ki so konstruirali tako imenovano »podvodno torpedovko«, »plavajoči možnar«, »čoln-cigar« itd. Podvodne naprave, ki jih je leta 1862 konstruiral David Bushnell in ki so bile dolge od 9 do 15 metrov, so se izkazale pri napadih na severnjaške vojne ladje med ameriško državljansko vojno. Mednje spada tudi devet metrov dolga žepna podmornica s pogonom na vijak, ki ga je poganjala osemčlanska posadka. Tej podmornici pripisujejo tudi zasluge za uspešno torpediranje federalne korvete Housatonic.

Pod vtisom dosežkov Davida Bushnella in M. Hollanda je ruski inženir M. Drzeviecki leta 1877 napravil v Odesi majhno podvodno vozilo na pogon s pedalom. V spodnjem delu tega štiri metrov dolgega vozila je bil tank za vodo. Če je bil napolnjen, se je podmornica potopila, na površino pa se je spet dvignila, če so tank izpraznili. V zgornjem delu je bila prozorna kupola, na obeh straneh pa za vodo nepredušne rokavice, skozi katere je član posadke lahko nameščal mine, ki so bile v sprednjem delu trupa te žepne podmornice. Mine so imele posebne prilepnice iz kavčuka, da bi jih bilo mogoče pritrditi na podvodni del trupa sovražnikove ladje.

Ko je kasneje inženir Drzeviecki to svojo podmornico še bolj izpopolnil in jo med drugim opremil tudi s posebnim periskopom, jo je preskusil v Petrogradu. Ruska vlada je bila s poskusi zadovoljna in je v neki ladjedelnici naročila izdelavo 52 takih podmornic. O njihovi nadaljnji usodi pa ni nobenih podatkov.

Fran Štaudekar:

Ob 50. obletnici plebiscita na Koroškem

Petnajst let je že preteklo od podpisa avstrijske državne pogodbe, a avstrijska zvezna in koroška deželna vlada še vedno ne najde poguma, da bi se lotili uresničenja določil 7. člena te pogodbe, ki koroškim Slovincem jamči vsaj osnovne pravice kot narodni manjšini v deželi. Vedno znova se pojavljajo zahteve »Heimattiensta« in njegovih trabantov po UGOTAVLJANJU MANJŠINE v deželi. Jasno je, da koroški Slovenci v tako ugotavljanje spriču dejstva, da so od omenjenih organizacij vsestransko ustrašeni, pod nobenim pogojem ne bodo privolili. Takega ugotavljanja tudi država pogodba ne predvideva in bila bi očitna kršitev državne pogodbe, če bi skušali tako ugotavljanje koroškim Slovincem vsiljevati. Jugoslavija kot sopodpisnica avstrijske državne pogodbe ne bi mogla v kaj takega privoliti, ker bi s tem soglašala z zdecimiranjem slovenskega življa na Koroškem.

V dobro Avstrije in Jugoslavije, še bolj pa v dobro obeh sedanjih dežel, Koroške in Slovenije, pa bi bilo, da bi se ne glede na odpor nacionalističnih sil na Koroškem začela v deželi čimprej izvajati določila 7. člena avstrijske državne pogodbe in da bi bile tako polnih 15 let po sprejemu te pogodbe koroškim Slovincem priznane pravice, ki jim jih jamči ta pogodba. Prepričani smo, da bi bila čimprejšnja rešitev tega perečega vprašanja ne le v interesu mirnega sožitja med večinskim in manjšinskim narodom v koroški deželi, marveč tudi v interesu nadaljnjih dobrososedskih in prijateljskih odnosov med Slovenijo in Koroško ter med Avstrijo in Jugoslavijo.

Številni razsodni Avstrijci se že oglašajo z željo, da se to nevzdržno stanje čimprej odpravi, med njimi v prvi vrsti ugledni avstrijski izvedenec za mednarodno pravo profesor dr. Theodor Veiter. Le-ta v svoji najnovejši znanstveni publikaciji »Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich« (Pravica narodnostnih skupin in jezikovnih manjšin v Avstriji), ki je vzbudila veliko pozornost ne le v Avstriji, marveč tudi pri nas, izraža kritične misli, da Avstrija 15 let po podpisu državne pogodbe in 50 let po senžermenski pogodbi še vedno ni izpolnila niti ene od obvez, ki jih je s to pogodbo prevzela v zaščito manjšin, živčih na njenem ozemlju, zlasti naše narodne manjšine na Koroškem. Mnenja smo, da je že čas, da se danes po tolikih izkušnjah in udarcih, ki smo jih v preteklosti obojestransko doživeli, streznijo tudi tisti, ki so doslej v slepem in nepomirljivem sovraštvu zasledovali noč in dan samo en cilj, kako bi uničili svojega sodeželana — koroškega Slovence.

Toda trdno smo uverjeni, da bo prišel čas — in ta ni več daleč — ko bodo tudi v koroški deželi do konca pomekli s starimi metodami narodne nestrpnosti in šli v svetlejšo dobo mirnega sodeželana med obema narodnostima v deželi. To so naše želje ob letošnji 50. obletnici koroškega plebiscita.

VIRI:

1. dr. Bogo Grafenauer: Koroški Slovenci v zgodovini;
2. Lojze Ude: Zur 30. Wiederkehr der Kärntner Volksabstimmung;
3. dr. Tone Zorn: Izpolnjevanje 5. odstavka 7. člena avstrijske državne pogodbe;
4. dr. Janko Pleterški: Manjšinska zakonodaja na Koroškem po 2. svetovni vojni;
5. Kenneth Syers (angleški novinar): Avstrijsko jugoslovanski mejni problemi, Slovenska Koroška;
6. June Cannan (ameriški novinar): Slovenska Koroška, mirovni problemi;
7. lastne ugotovitve.

Varčevanje v zahodnonemški armadi

V zadnjem stoletju je Nemčija izzvala že tri vojne: s Francijo in dve svetovni. Medtem ko je Francija premagala, je dve svetovni izgubila. Zato se človeštvo še vedno boji Nemcev in marsikje so zelo zadovoljni, da sta zdaj dve Nemčiji.

Zaradi te bojazni pred nemško vojaško močjo več ali manj vsepovsod po svetu budno opazujejo naraščanje vojaške moči Zvezne republike Nemčije. Zahodnonemška vojska je nastala v okvirih NATO pakta in mu je bila tudi vedno več ali manj podrejena. Toda tudi površnemu opazovalcu ne uidejo občutki in tudi dokazi v zahodnonemški vojski, da bi se nekega dne ta vojska ne osamosvojila popolnoma. Posebno še, ker je že zdaj v NATO paktu najmočnejša.

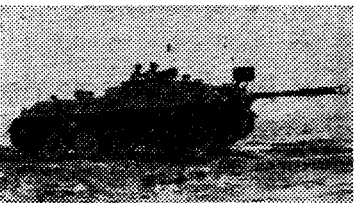
Zvezna republika Nemčija je namreč s svojo gospodarsko močjo sposobna v zelo kratkem času postaviti na noge takšno vojsko, kot je Hitler nikoli ni mogel.

Že zdaj ima zahodnonemška vojska 1.086 ploščatih lovcev na tanke in 3.300 bojnih tankov. Oboji so neprimerno bolj moderni kot so bili tanki med II. svetovno vojno, njihovo število pa tudi prekaša število Hitlerjevih tankov. Značilno je razmerje med tanki, ki z njimi razpolagajo države varšavskega sporazuma v Evropi in tanki NATO pakta. Po nemških virih imajo države varšavskega pakta 14.000 tankov, NATO pakt pa 5.500. Od tega jih je po navedenih podatkih 60 odstotkov nemških.

Znano je, da je sodobni težki

tank izrazito napadalno orožje. Zahodnonemška vojska ima 1838 »leopardov« (eden stane 1,1 milijona nemških mark) ter 1462 ameriških »pattonov« (eden stane 1,8 milijona mark) Do leta 1975 naj bi »patton« zamenjali z »leopardi II«. Vsekakor pa so take cene celo bogate Nemce prisilile k razmišljanju. Poleg tega je na javno mnenje in na vojaške kroge začelo delovati olajšanje zaradi sporazuma s SZ.

Predvsem so začeli razmišljati, ali je potrebno toliko tankov, ki so napadalno orožje. Mar ne bi bilo bolje, če bi imeli več ob-

Ploščati lovec na tanke ali »tank varčevanja«

rambnega orožja. Zakaj ne bi prihranjeni denar obrnili drugače?

Tako se je rodila zamisel o ploščatem lovcu na tanke. To je vozilo brez kupole, kakršne imajo navadno vsi tanki. Zato je visoko le 2,08 metra, težko pa 25,7 tone. Največja brzina, ki jo razvije, je 80 km na uro. Porabi manj goriva kot tanki. Oboroženo je s topom kalibra 90 mm ali z raketami, ki jih usmerjajo po žici. Že zdaj ima zahodnonemška vojska izmed 1086 teh vozil 316

oboroženih s temi raketami. Vsako vozilo stane od 600.000 do 700.000 mark.

Za primerjavo naj navedemo še podatke za tank »leopard«. Ta je visok 2,38 metra, težak 39,5 tone in kljub močnemu motorju doseže le 70 km na uro. Oborožen je s topom kalibra 105 mm. »Patton« pa je še 70 cm višji. Zaradi take višine so ti tanki odlična tarča za različne topove in rakete.

Nemci navajajo tudi podatke o učinkovitosti tankov in lovcev na tanke. Poleg tega, da se »lovce na tanke« laže skrije zaradi majhne višine, da je hitrejši, cenejši in manj zahteven glede goriva, ima še druge prednosti. Predvsem zatrjujejo, da s topom zadenejo vsak cilj na razdaljo 1800 metrov s prvim strelom. Po žici vodene rakete pa zadenejo cilj na razdaljo 3000 metrov v 90 odstotkih. Topovska granata stane 400 do 560 mark, raketa pa 5000. Druge rakete, s katerimi uničujejo tanke mnogo dlje, pa se temu primerno tudi neprimerno bolj drage.

Sploh pa menijo, pride v srednji Evropi mnogo bolj v poštev orožje za boj na manjših razdaljah. Ozemlje ZR Nemčije je namreč v glavnem hribovito in gozdno.

Zaradi vsega tega imenujejo Nemci »lovce na tanke« tudi »tip varčevanja« ali »varčevalni tank«. Konstruktor tega vozila pa je polkovnik Gerd Ruge, star 57 let. Kot večina oficirjev zahodnonemške vojske tudi on izhaja iz nacistične vojske. Oktobra 1944 je bil kot major odlikovan z železnim križem s hrastovimi listi, ker je

s svojo enoto izpeljal protinapad proti trem sovjetskim divizijam in pri tem uničil 95 sovjetskih tankov. Himmler mu je ponudil generalski čin, če prestopi k esovcem, toda Ruge je to odklonil. Ob koncu II. svetovne vojne je bil eden najmlajših polkovnikov v nemški vojski, star je bil 31 let.

Kljub nedvomni sposobnosti pa v sedanji zahodnonemški vojski ni napredoval in bo verjetno prihodnje leto kot polkovnik upokojen. Svojim nadrejenim se je baje zameril zaradi tega, ker se preveč ukvarja s politiko in ker ni pristal načela, da naj vojak ostane daleč od politike.

Tankist zahodnonemške vojske med vajami. Zaradi prahu ima posebna očala in masko, zato se nam zdi podoben maskiranemu razbojniku

Mile Pavlin SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

Umolknil je, jaz pa sem začel drhteti kot šiba na vodi. Zdaj sem vedel, da mi ni več rešitve, da me bodo kaj kmalu naši imeli, ker zdaj ni vojne in nismo več sami nekje na Pohorju. Pri kimal sem, ker me je v grlu tako stiskalo, da najbrž ne bi mogel spraviti glasu iz sebe.

»Ne, pri nas ne bomo umazani. Nismo taki, kot so bili nacisti. Vemo, na kakšen način so vas pridobili, toda kljub temu so vam napravili uslugo. Pripeljali so vas na pravo pot samostojnega razmišljanja, morda ste spoznali, da je komunizem samo utvara, da se ne izplača bojevati se za nekaj, česar ni. Malo so bili pri tem kruti, toda jedro, boj proti komunizmu, to je bilo pri njih nekaj zdravega. Pri nas se tudi moramo zavarovati. Bog ne daj, da bi naše demokratične države hotele koga napasti. Toda če bomo napadeni, se bomo branili in nobenega dvoma ni o tem, kdo bo zmagal. Želimo si, da do tega ne pride, toda na žalost vsi znaki kažejo, da se bliža nov, velik, mnogo večji spopad, kot je bila zadnja vojna. Država, ki jo predstavljam, bo v tem primeru vesela, če bo omogočila narodom, kot je vaša, da si spet pridobijo demokratične svoboščine in zrušijo komunistično diktaturo.

Če pa do spopada ne pride, boste sodelovali z nami samo pet let. Ponavljam, ne bomo umazani! Ves ta čas boste prejeli zaradi odgovorne in zelo kočljive naloge razmeroma lepo redno mesečno rento, za posebne uspehe ali usluge pa še posebne nagrade. Ko izteče naša pogodba, lahko zapustite svojo službo in tudi vašo domo-

375

vino. Denar vas bo čakal kjerkoli v svobodnem svetu in z njim boste začeli novo življenje, rešeni strahu in skrbi. Dovolj vam bo do konca vaših dni, lahko pa se lotite kakega podjetja, vložite denar v vrednostne papirje, delnice. Saj ste izobražen človek, poznate načela gospodarjenja v svobodnem svetu ali, kot pri vas pravite, v kapitalizmu...»

Zamahnil sem z roko ob misli na denar, ki mi ga ponujajo. Pet let! Menda ta uglajeni tepec ne misli zares? Toliko časa ni zdržal pri Italijanih noben ilegalce, pa naj bo ob naši Državni ustanovi? Zadostuje najmanjši sum, pa bodo začeli brskati po dogodkih na Pohorju. Kakor hitro bodo ljudje zvedeli, da sem za zapahi, bodo kar deževale ovadbe zoper mene. Vsi tisti, ki se zdaj boje ziniti, bodo tekmovali v govoričenju, kako sem jim bil že zdavnaj sumljiv. Mrtvega leva je lahko brcati... Toda ta zoprni vljudnež se za kaj takega ne meni, njemu so naložili, naj me spet vključi v hudičev ples. Prav malo mu bo mar, če me primejo in obesijo. Takrat bo že na varnem. Končno pa, če ujamemo tudi njega — saj je tudi on morda prav tako žrtev kot sem jaz — so za njim drugi, ki sedijo na varnem in pošiljajo druge po koštanj v žerjavico.

»V vaši službi imate prav neverjetne možnosti za pridobivanje podatkov in za njihovo preverjanje. Lahko nam ogromno koristite, pa tudi sebi. Mimogrede lahko poleg svojih službenih nalog opravljate tudi naše. Če bo treba, vam lahko tudi mi posredujemo primerne podatke, ki jih dobivamo od drugih zaupnih ljudi. Tako se boste proslavili pri svojih predstojnikih...»

Ni čakal, ali bom rekel da ali ne, tako je bil prepričan o svojem uspehu. Že mi je začel ukazovati, kaj naj naredim in do kdaj. V glavnem

376

naj bi poizvedel za vrsto ljudi, kje so in v kakšni službi, pa tudi o glasu, ki ga uživajo pri naših oblasteh.

»Za začetek bo dosti,« je rekel nazadnje. »Midva se zadnjič vidiva. Poročila boste oddajali tej in tej ženski, ki stanuje tam in tam. Z igrali boste vlogo njenega ljubimca. Že ve za vas in vas pričakuje, tudi pozna vas že. Od nje boste dobivali tudi nove naloge...»

Vljudno me je pozdravil in vstal. Kot se spodobilo, sem ga spremil do vrat. Po stopnicah se je spustil v temi, jaz pa sem ga opazoval skozi okno, kako je šel čez cesto, se oziral okoli sebe in izginil za vogalom.

Pijanost me je v hipu minila, tako sem bil razburjen. Torej bom spet imel zveze z žensko? Upal sem, da bo vsaj lepa, kot je bila Irena. Nenadoma se mi je spet vzbudila divja strast, morda še hujša, kot sem jo čutil nekoč. Kar takoj ji bom rekel, kaj pričakujem od nje, in da je najbolje, če ne igram vloge ljubimca, ampak da to tudi sem...

Našel sem jo doma, nasmehnila se mi je in me povabila v stanovanje. Potem sem zahteval njeno osebno izkaznico. Šele zdaj sem bil prepričan, da se nisem zmotil, in šele zdaj sem dobil priložnost za ugotavljanje, kakšna lepota je. V hipu sem pozabil, da se igram z glavo, samo njo sem videl in si že predstavljal, da sva skupaj v postelji. Imam pa vseeno srečo... »Igral bom vlogo vašega ljubimca,« sem rekel. »Vsaj tako imam ukazano. V takem primeru je najbolje, če zaradi varnosti in večje pristnosti ne igram samo vloge, ampak...»

Pogledala me je in v očeh sem ji bral izraz gnusa. Potem pa je rekla:

»Vem, da bi vam to zelo ugažalo, toda jaz imam drugačna navodila. Najina ljubezen ne bo

377

resnica, ampak samo zunanji videz. Zato boste prihajali večkrat k meni, pred drugimi me boste ljubkovali, tikala se bova, prespali boste pri nas, seveda v posebni sobi. Za vsak primer pa pojdite kar zdaj takoj z menoj...»

Peljala me je v majhno, lepo urejeno sobo in se začela slačiti. Osupnil sem... Morda se norčuje iz mene, morda pa je prav tako kot večina žensk, ki se sprva branijo, potem pa... Posebno te pomehkužene ljubljanske meščanske hčerke, užete v spone predsodkov, ki pobesne, ko spoznajo pravega moškega...

Stala je pred menoj čisto gola.

»Dobro se me oglejte,« je rekla. »Toda če se boste nepristojno obnašali, vas vržem ven in potem se bo vse skupaj končalo slabše, kot si mislite. Če si hočete dobiti žensko, jih je dosti takih za denar. Še to, kar počenjam, je samo zaradi skupnih koristi. Drugače me ne bi videli take...»

Dobro se me oglejte! Če vas bodo kdaj zaslisevali, ali sva bila res samo ljubimca, to potrdite. Potem bodo hoteli vedeti od vas, kakšna sem! Zdaj pa zamižite in opišite moje telo...

Še enkrat, prosim!

Odslej bova take vaje večkrat ponovila.

Odsel sem jezen in divji, da bi najraje začel na cesti vsevprek pobijati ljudi. Seveda, gnusim se ji, jaz, sin revnih staršev, njej, bogataški hčerki. Gnusim se ji, ker sem bil partizan in sem v Državni ustanovi, to pa ji ne ovira, da me ne bi izkoriščali. Tule so še slabši, kot so bili Nemci, oni so mi vsaj pošiljali ženske. Kaj mi bo denar, če bom gnil kdove kje, kamor pokopujejo usmrčene zločince in izdajalce. Hočem imeti ženske, dokler me še niso odkrili...

Rok za izvršitev nalog, ki mi ga je postavil neznanec, je bil kaj kratek. Moral sem hiteti.

378

Ko sem napisal poročilo in ga oddal, sem dobil nove naloge. Posebno jih je zanimalo, kaj je v naših arhivih. Moral pa sem prenašati razna pisma in celo pakete, se sestajati z različnimi neznanci, celo s takimi v zaporu. Že čez nekaj mesecev sem moral vzdrževati stalne zveze z več ljudmi na vplivnih položajih po vsej Sloveniji. Poleg tega sem moral poročati o stanju v Državni ustanovi.

Niso skoparili s pohvalami in obljubami, zvedel sem, da imam že kar bajno premoženje. Toda kaj mi je vse to koristilo, ko sem slutil, da se bo ta moja dvolična igra zame slabo končala. Kolikokrat sem že podvomil, ali niso naloge, ki jih dobivam, samo past! Prek njih ugotavljajo mojo iskrenost ali pa vodijo naše za nos.

Tako sem se že bal, da sem se začel izogibati vseh znancev. Lahko bi nehote kaj bleknil, posebno v pijanosti. Povrh pa še tista lepota! Kako pretkano me je mučila s svojim slačenjem, se zvijala in izmikala! Jaz pa sem se potil, zardeval, se tresel...

Nekega dne pa mi je spet prišlo slabo. Padel sem po tleh — kaj sem počel nezavesten, ne vem. Najbrž pa sem s kretnjami in glasovi pokazal, kaj si želim in kako trpim.

Ko sem se zavedel, sem ležal na zofi in lepota je nekomu pripovedovala, da je pač tako z vsemi partizani. Meče jih božjast zaradi strahot, ki so jih doživeli.

Vstal sem in ji nekje na samem povedal, kako je z menoj. Začuda me je razumela. Dejal sem ji, da tako ne gre več naprej in da žensk z ulice ne morem iskati, ker tega pri nas ne dovolijo, drugih pa zaradi svoje pohabljenosti ne morem dobiti. Če hočejo, da bom še nekaj časa sodeloval z njimi, naj mi kaj najdejo...

Čez nekaj dni me je zvečer, ko sem prišel do

379

mov, pri hišnih vratih čakalo presenečenje. Iz teme je nenadoma stopilo proti meni dekle. Presenečen sem se za korak umaknil. Prav lahko bi bila sorodnica kakega zapornika, ki je prišla prosit, naj ga spustimo. Doživel sem že nekaj takih neprijetnosti, zato sem bil previden.

»Precej dolgo vas že čakam,« je rekla. »Malo nerodno je takole stati, vsak se obregne vate. Me ne boste povabili v stanovanje?«

Nekaj sem zamrmral v odgovor, kar najbrž ni razumela. Prijela me je za komolec.

»Kaj vendar hočete?« sem rekel ne preveč prijazno.

»Ne delajte se nevednega,« je brž odgovorila. »Poslali so me k vam krajšat noči, da ne boste padali v nezavest pred golimi ženskami.«

V hipu sem se spomnil. Torej so navsezadnje le ugotovili, kako me bodo najbolje plačevali. Kasneje sem zvedel, da so vse stroške v zvezi s to žensko natančno odštevali od moje plače in nagrad.

Presenečenje me je skoraj spravilo ob pamet. Nisem niti pomislil, da bi me kdo utegnil potegniti za nos, kot se je to dogajalo v Mariboru. Pograbil sem jo za roko in jo vlekel po stopnicah za seboj. Sirota je morala preskakovati po več stopnic hkrati, in ko sva bila pred vrati mojega stanovanja, je bila močno upehana. V razburjenosti dolgo nisem mogel najti ključavnice in odkleniti stanovanja. Ko mi je to uspelo, sem jo porinil skozi vrata in brž prižgal luč...

Bila je lepa in mlada, okoli petindvajset jih je morala imeti. Kaj je bila po poklicu, nisem mogel nikoli ugotoviti, ker ni hotela o sebi ničesar pripovedovati. Niti tega, odkod je doma, čeprav sem pogosto skušal to ugotoviti po narečju.

KONEC PRIHODNJIČ

Naš bančni servis vključuje poleg ostalih bančnih uslug: vezane vloge, stanovanjska in kmetijska posojila, devizne račune in razne oblike namenskega varčevanja.

Vaša banka - vaš svetovalec v denarnih zadevah odslej
LJUBLJANSKA BANKA

SLUŽBO DOBI

Stalno mesto zaposlitve

oskrbnika - hišnika

v domu POČITNIŠKE

SKUPNOSTI ZZB NOV

Ljubljana-Banjole pri Pull

d o b i, pošten, zdrav upo-

kojenec, ki ima smisel in

veselje za razna hišna

opravila.

Ponudbe je poslati na upra-
vo Počitniške skupnosti ZZB
NOV Ljubljana, Komenskega
7/III - soba 82.

Veliko izbiri stavbnega pohištva, parketa, salonita, opeke, bitumenskih izdelkov, teraco plošče, cementa, apna, italijanske keramične plošče in ostalega gradbenega materiala ter premoga in strešne konstrukcije po naročilu

vam n u d i

TP SMREKA — MARIBOR

Prodajamo za devize z 10%
popustom!

Dajemo potrošniški kredit
brez porokov

GABER

Stari trg

KUHINJA VEGA 55

Če gradite
pozrite na stroške!

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPŘICALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

v vsaki družbi je prostor za

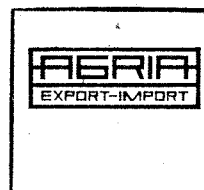

- GRENKI APERITIV IZ 35 IZBRANIH ZELIŠČ — OD ANGE-LIKE, INGVERJA IN RABARBARE DO JANEŽA, PELINA TER DRUGIH DOMAČIH IN UVOŽENIH ZELIŠČ
- APERITIV POLNEGA IN ZAKROŽENEGA OKUSA, KI PRIJA VSELEJ, ZLASTI PA PRED JEDJO IN PO NJEJ
- ZNAČILNA LASTNOST APERITIVA: NA STEKLU IZPRAZNIJENE ČASE PUŠČA LAHNO MEGLICO

PRIZNAN V DRUŽBI PRIJATELJEV IN POZNAVALCEV PLEMENITIH APERITIVOV

SODI MED NAJBOLJ PRILJUBLJENE APERITIVE NA SVETU

talis
export-import — MARIBOR

» AGRIA «

EXPORT-IMPORT —

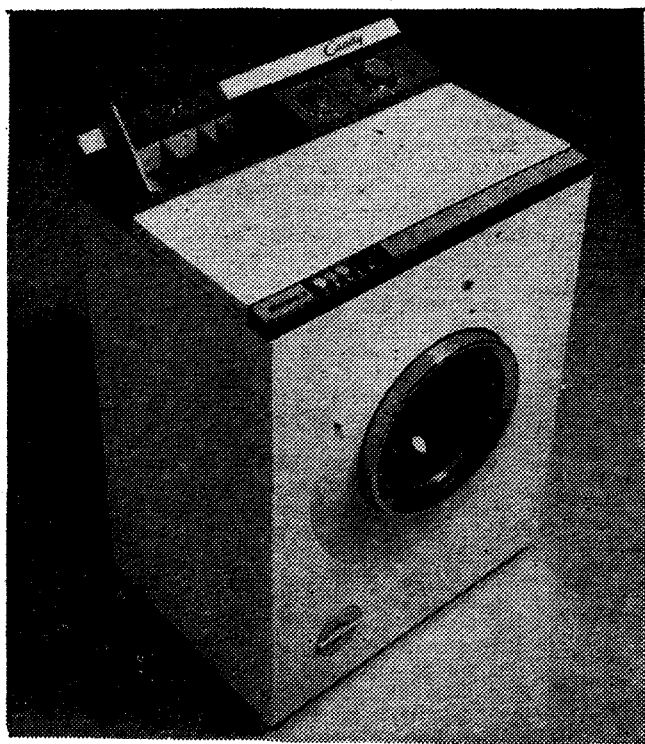
Poslovno združenje kmetijskih proizvajalcev
in predelovalne industrije,

MURSKA SOBOTA, Borisa Kidriča 3

Telefon: 21-161, 21-162, Telex: 35-216

Povezuje kmetijske gospodarske organizacije in predelovalno industrijo; organizira kmetijsko proizvodnjo; odkupuje kmetijske pridelke; oskrbuje kmetijstvo z mehanizacijo in reprodukcijskim materialom; izvaža vse kmetijske proizvode in uvaža vse, kar kmetijstvo potrebuje, zastopa tuje firme.

SUPERAUTOMATIC 98

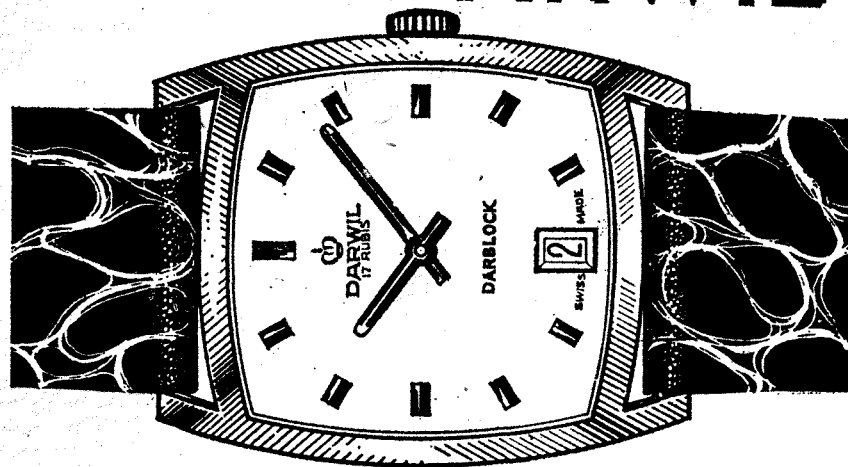
Candy

Stroj za pranje perila regulira časovno
biološko namakanje perila

ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TOVARN IN KONSIGNACIJE

tehno union

LJUBLJANA, VOŠNJAKOVA 5
TELEFON kom. — Uprava in računovodstvo
H. C. 320-856, shledilnica 37-490, 37-498

**Biseri
proizvodnje****DARWIL****Lady 71****Lord 71**

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superautomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK — ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

Ob 70-letnici revolucionarja Toneta Ukmarja

Primorci in Istrani v ameriških ujetniških taboriščih

Nadaljevanje s 4. strani

nim razdejanjem vseh luških naprav in dokov, kar so imeli Nemci za primer svojega umika iz mesta v načrtu, bi v kratkem povzeli Ukmarjevo pripoved, da so bile priprave za to v štabu VI. cone in v drugih enotah zelo temeljite. Izvedena je bila predhodna infiltracija dveh brigad in mnogih sabotažnih skupin v mesto, prekinili so Nemcem elektriko in telefonske zveze itd., predvsem pa načrtno obkolili mesto in pristanišče. V takšnih pogojih so tekla na raznih nivojih tudi predhodna pogajanja za predačo celotne nemške posadke. Ko so partizanske enote prcdle že v industrijski del mesta ter se tu povezale z delavci, ko so se Nemci zavedli svoje hermetične obkolitve in ko so sprejeli na znanje, da bodo obravnavani kot vojni zločinci, če res uničijo genovežansko pristanišče in vse ključne objekte v mestu, in da bodo, če se odločijo za predačo brez takšnih svojih represalij, humano obravnavani kot vojni ujetniki in pozneje predani Anglo-Amerikancem v vojno ujetništvo, šele tedaj je prišlo do njihove brezpogojne vdaje. Armade zahodnih zaveznikov pa so prišle v Genovo šele tri dni zatem, ko so bili Nemci že razoroženi, ko je mesto že imelo organizirano preiskrbo za živili, vodo in elektriko, in ko je bila že tri dni vzpostavljena civilna narodnoosvobodilna oblast.

Tovarišu Ukmarju je pripadla zgodovinska dolžnost, da je 25. aprila 1945 ob porušenem mostu pri kraju Pertuso sprejel vdačo odposlancev generala Guntherja Meinholda, ki je bil poveljnik nemškega zasedbenega vojaškega področja Genove.

O tem sicer Winston S. Churchill v knjigi svojih spominov »Druga svetovna vojna« (Založba »Borec« 1964, str. 1011) poroča dvoumno, in sicer:

»...je posadka Genove, ki je šla štiritisoč mož, položila orožje pred nekimi britanskimi oficirjem in partizani.«

Zgodovinska resnica pa je takšna, da so polkovnik Anton Ukmar-Miro kot komandant VI. operativne cone, komisar tega štaba, obveščevalni oficir in pa član angleške vojne misije major Davidson, odšli omenjenega dne na zaključna pogajanja z Nemci. Angleškega zveznega oficirja so vzeli seboj kot prič. In ko je vodja nemške delegacije na pogajanjih za predačo najprej vprašal, kdo je v tej delegaciji odgovorni partizanski komandant, je angleški zvezni oficir pokazal na Ukmarja in dejal: »Tu, komandant VI. cone — polkovnik Miro.«

Šele nato je Ukmar postavil pogoje za brezpogojno predačo, ki jih je končno po določenem oklevanju general Meinhold tudi sprejel.

Razen zgodovinskih dokumentov o tem so po prihodu Anglo-Amerikancev genovežanski listi poročali in objavljali fotografije o tem, kako partizani vodijo na tisoče nemških ujetnikov (skupaj 20.000) po mestu ter jih predajajo zahodnim zaveznikom v nadaljnje vojno ujetništvo.

Tovarišu Ukmarju so se kot komandantu VI. cone pozneje za uspešno izvedeno operacijo Anglo-Amerikanci zahvalili; o tem ima ohranjenih več diplom za sprejeta zavezniška odlikovanja ter pohvale s podpismi vrhovnega poveljnika združenih zavezniških sil v Italiji maršala Alexandra, dveh angleških generalov na eni, na drugi strani pa mu je za zahvalno diplomu 16. maja 1945 podelila občina Genova častno meščanstvo, piserna priznanja pa tudi drugi tamkajšnji pokrajinski politični forumi. Ima tudi italijansko zlato medaljo odporniškega gibanja.

Končno se mu je izpolnila želja: v Jugoslavijo in Trst

Ko je v poosvobodilnem navdušenju množic kot imenovani voja-

ški komandant Genove in zaledja v tujem kraju opravljal določene dolžnosti svojega sektorja, je pomagal (v pogojih mnogostranskega sistema) tamkaj reševati nakopičeno problematiko za povojno družbeno-politično ureditev dežele. Pri tem je dostikrat s skrbjo pomislil na tedanje usodo svojega rodnega Trsta. Jugoslovani so ga osvobodili, zdaj pa se je tam sumljivo vsidrala tudi anglo-ameriška vojska! Kaj bo s Trstom in Primorsko?

Ob svojih izrednih zaslugah za organizacijo in operativno vodstvo narodnoosvobodilnih čet, brigad, divizij in VI. cone v Liguriji, posebej pa še za izjemne zasluge pri dokončni osvoboditvi Genove in pokrajine je v sredini, v kateri je tedaj živlve in delal, užival ugled legendarnega višjega komandanta, vse spoštovanje in hvaležnost. To so mu izrazili tudi na slovesen način, ko so mu 16. maja 1946 izročili diplomu o častnem meščanstvu mesta Genove.

Prav v tem času pa sta ga obiskala dva člana jugoslovanske delegacije iz Rima, tovariša Rudi Janhuba in dr. Sloven Smolaka. V imenu vodstva naše partije sta ga povabila, naj pride v Jugoslavijo. Vabilu se je rad odzval, saj je menil, da je svoje poslanstvo v Italiji opravil. To je javil tudi svojim tovarišem v Genovi in odpotoval z odposlancema v Rim, od tu pa v Beograd in Ljubljano, kjer je dobil nalogo, po kateri je odšel na politično delo v Trst.

Seveda se je prekaljeni tržaški proletarec, ko se je po dolgih in burnih letih vrnil v svoje rodno mesto, tja vrnil, da bi s pridobljenimi izkušnjami in znanjem nadaljeval prav tisto, kar je v svoji mladosti, se pravi, politični boj za priključitev Primorske in Trsta k socialistični Jugoslaviji. Zato je bil na prvem kongresu Komunistične partije Julijske krajine izvoljen v njen centralni komite ter v njegov sekretariat, kjer so mu bila poverjena kadrovska vprašanja; razen odborništva v ostalih pokrajinskih političnih organizacijah je bil tedaj tudi predsednik naše ekonomske komisije, na ustanovni skupščini pa so ga tedaj izvolili tudi za predsednika Združenja primorskih partizanov.

Cilj in smoter vseh naših akcij v tem času je bil v tem, da se celotna Primorska s Trstom priključi Jugoslaviji. Kdo se ne bi spomnil takratnega burnega valovanja in velikega pričakovanja primorskih ljudi, ki so z velikimi črkami navdušeno pisali na pročelja svojih starih hiš: Hočemo Tita, hočemo Jugoslavijo! Ali pa pre mnogih javnih demonstracij in spopadov s fašističnimi uvoženci v Trstu. Tovariš Ukmar je bil spet noč in dan povsod prisoten usmerjevalec dogajanja, nenehno je bil z vzpodbudno besedo med svojimi primorskimi ljudmi. To slednje pa je bilo istim Anglo-Amerikancem, od katerih je Ukmar sprejel za osvoboditev Genove in Ligurije odlikovanja, diplome in zahvalnice za partizansko pomoč njihovim armadam pri prodiranju v severno Italijo, povod, da so ga zdaj (1946) v njegovem rodnem Trstu kot slovenskega ljudskega tribuna obsodili na štiri mesece zapor! In kakšna ironija: kazeno so mu dve leti odlagali; ko pa se je leta osemindesetega Ukmar na čelu množic, ki so bile ob resoluciji Informbiroja za teze jugoslovanske KP, v demonstracijah spet zapletel z nasprotnim taborem, z informbirojci, so ga Anglo-Amerikanci dejansko za štiri mesece zaprli...

Po Londonskem sporazumu, ko je bil tudi Koper priključen Jugoslaviji, se je tovariš Ukmar za stalno naselil tu, kjer vsa nadaljnja leta znova vprežen v razne družbeno-politične in oblastvene funkcije, prispeva vse svoje moči za rast in razvoj tega dela Primorske.

STANE SKRABAR ST.

V zbirki Knjižnice NOV in POS je izšla knjiga pod naslovom **NARODNOOSVODILNI BOJ PRIMORCEV IN ISTRANOV V AFRIKI**, ki sta jo napisala Srečko Vilhar in Albert Klun. S to knjigo je izpolnjena še ena vrzel v našem zgodovinsko-pisnem, ki obravnava probleme narodnoosvobodilnega boja, še posebej pa probleme borcev preko morcev. Knjiga je izšla v počastitev 25-letnice osvoboditve in partizanskega srečanja borcev, ki so v NOV Jugoslavije prišli iz Afrike, Grčije in Albanije. Ob tej priložnosti objavljamo iz knjige naslednji odlomek.

Ameriško vojaško poveljstvo je že februarja 1943 prevzelo v Egiptu in v južni Afriki prve italijanske vojne ujetnike in jih potem z ladjami prepeljalo v Združene države Amerike. Dotok italijanskih vojnih ujetnikov v Ameriko se je nato hitro stopnjeval po zaključenih vojnih operacijah v Tuniziji. Ujetniki so odhajali čez Atlantik z istimi ladjami Liberty, ki so jih nekaj mesecev pred tem Amerikanci uporabljali za prevoz svojih vojakov v Maroko in Alžirijo.

V Ameriki so italijanske vojne ujetnike razporedili v mnoga taborišča. V vsakem je bila osnovna enota vselej le četa, ki je po navadi štela okrog 100 mož. Imela je svojo samostojno vojaško komando, upravo, svojo skladišča in lastna prevozna sredstva. Vsaka četa se je nadalje tudi samostojno zaposlovala. Skupinaj od 8 do 10 čet je končno sestavljala ujetniško taborišče. Če računamo, da na eno taborišče ni odpadlo več kot 1500 ujetnikov, tedaj lahko ugotovimo, da so v Ameriki 90.000 italijanskih vojnih ujetnikov razdelili najmanj na 60 taborišč. Ujetnike so nastanili v barakah, ki so jih pred tem uporabljali za svoje vojake. Tam so bili natanjeni, ko so se umili pred odhodom na razne fronte. Vsi prostori so bili udobno opremljeni. Hrana, ki so jo prejemale ujetniki, je bila neprimerno boljša od tiste, ki so jo imeli v italijanski vojski.

Eno od ujetniških taborišč v Ameriki je bilo v kraju Como (Mississippi). V njem je bilo nastanjenih 10 čet. Te čete so se delile na dva tipa: na čete ujetnikov, ki so se obvezali, da bodo opravljali razna dela, ki jim jih bo uprava dodelila, in na ujetnike brezdelce. To pa so bili fašistično usmerjeni ujetniki, ki so se vedno verovali v nepremagljivost nemške vojske. Računali so, da bodo slabili vojaško moč Združenih držav Amerike, če ne bodo delali. Ta skupina se je sčasoma močno zmanjšala in težave so se posledje nadaljevale predvsem v zvezi s fašistično usmerjenimi oficirji.

Primorci in Istrani v ameriških ujetniških taboriščih so se kmalu povezali z jugoslovanskimi emigranti. Ker so bili ti naši ujetniki že seznanjeni z NOB jugoslovanskih narodov, so postali svojevrstni politični dejavniki. Veliko so prispevali h krepitvi nove Jugoslavije zlasti v krogi naše emigracije. Povsem jasno in enotno pa so od ameriškega vojaškega poveljstva zahtevali zase: najprej, da jih ločijo od italijanskih vojnih ujetnikov, in drugič, da jim omogočijo odhod v domovino in vključitev v NOV Jugoslavije. Ti dve zahtevi sta značilni za vse Primorce in Istrane, ki so padli v kakršnokoli ujetništvo. Izjema so bili le tisti, ki niso bili seznanjeni z razvojem NOB v Jugoslaviji.

Ujetniki v Ameriki so uživali precejšnje svoboščine. Takoj so si izbojevali pravico, da jih lahko obiskujejo sorodniki in znanci. To je bilo važno zlasti za italijanske vojne ujetnike, ker so imeli med emigranti v Ameriki veliko svojih sorodnikov.

Ameriško vojaško poveljstvo je nastanilo večjo skupino italijanskih vojnih ujetnikov v kraju La Carne (Ohio). Med njimi je bila tudi manjša skupina Primorcev in Istranov. Ta skupina je kot

prva dobila stik s slovenskimi izseljenci v Clevelandu. Med italijanskimi izseljenci, ki so prvi obiskali taborišče La Carne, so bili taki, ki so imeli stike s slovenskimi izseljenci. Tako so prišli Primorci in Istrani do naslovo nekaterih slovenskih prosvetnih društev in uredništev slovenskih emigrantskih časnikov. Pisati so začeli na vse strani. In ko se je med slovenskimi in hrvaškimi emigranti razvedelo, da so v ujetniških taboriščih v Ameriki tudi Primorci in Istrani je med njimi završalo. V Clevelandu so osnovali poseben odbor za pomoč ujetnikom slovenske in hrvaške narodnosti. Ta odbor je potem organiziral obiske Primorcev in Istranov v ujetniškem taborišču. Slovenski časniki so začeli kar po vrsti objavljati njihova pisma in ta pisma so začeli z zanimanjem prebirati tisoči jugoslovanskih emigrantov.

Sredi julija 1944 je slovenski časnik Prosveta objavil pismo, ki ga je pisal ujetnik Franc Resinovič, doma iz Hrpej. Našel je imena ujetnikov, ki so bili skupaj z njimi v taborišču La Carne. Svoje pismo je zaključil z besedami: »Srce me boli, ker moramo biti skupaj z italijanskimi ujetniki. Radi bi se pridružili partizanski armadi in pomagali Slovincem do osvobodjenja. Prejmite iskrene pozdrave od vseh primorskih Slovencev, ki smo kot ujetniki v tem taborišču. Smrt fašizmu — svoboda narodu!« Kmalu zatem so se začeli oglašati še ujetniki iz drugih taborišč. Tako je Enakopravnost dne 15. novembra 1944 objavila pismo Janka Klinkona iz ujetniškega taborišča Fort Knox, Ky. Uredništvu je sporočil, da je skupaj z ujetniki-sorojaki zbral 30 dolarjev kot pomoč trpečim bratom v domovini. V pismu je zapisal: »Majhna je ta pomoč mladim fantov, polnih življenja, ki bi bili radi tam, kjer so bratje junaki, ki prelivajo kri, da otmo domovino iz tujčeve sužnosti...«

V nekem taborišču v bližini New Yorka je bila prav tako skupina Primorcev in Istranov. Enakopravnost je v eni izmed svojih števil poročala, o Francu Valentinciču in Miroslavu Brankoviču, doma iz Sempasa, ki sta skupaj s sorojaki zbrala 93 dolarjev za pomoč domovini v boju proti okupatorju.

Časnikom so se oglašali še iz drugih taborišč. Tako se je npr. Franc Lulik oglašil iz ujetniškega taborišča Camp Perry. Rudolf Maršič pa iz taborišča Miles Standish, Mass. Maršič je v svojem pismu podrobno opisal nekatera fašistična grozodejstva v okoličih Ilirske Bistrice. Primorci in Istrani so časnikom sporočili tudi, kako so na Primorskem konec leta 1942 in v začetku leta 1943 odganjali v posebne delavske bataljone tudi fante, stare komaj 16 let.

Primorci in Istrani v ujetniških taboriščih so zbuvali pozornost zaradi svoje trdne narodne zavesti in predanosti narodnoosvobodilnemu gibanju jugoslovanskih narodov.

Nekateri Primorci in Istrani pa so bili v ameriških ujetniških taboriščih popolnoma osamljeni med tisoči Italijanov. To velja brez dvoma za Karla Lapanjo iz Oreha pri Cerknem. V britanski ujetništvo je padel kot težak ranjenec (Sidi Omar, decembra 1941). Dva meseca je prebil v vojaški bolnišnici v Kairu, nakar so

ga premestili v Zonderwater v južni Afriki, od tam pa februarja 1943 v Seattle v ZDA. Lapanja je prišel v stik z uredništvom Prosvete. Ta časnik je objavil eno od njegovih daljših pisem. Od slovenskih izseljencev je prejel Lapanja 20 pisem. Vsi so ga prosili, naj jim sporoči, kako je bilo doma pred njegovim odhodom v vojsko. Vsem je odpisal.

Primorci in Istrani v ameriških ujetniških taboriščih so se v celoti vključili v veliko nabiralno akcijo za pomoč domovini. Glede zahteva, da jim omogočijo odhod in vrnitev v domovino, pa niso uspeli, čeprav so njihove želje sporočili tudi Rooseveltu, predsedniku ZDA. Za to vprašanje se je živo zanimal tudi Slovenski ameriški narodni svet (SANS) in v tej zvezi izjavil: »SANS se je že veliko baval z vprašanjem slovenskih (italijanskih) ujetnikov v Ameriki, ki bi bili radi ločeni od Italijanov in dobili dovoljenje, da se pridružijo jugoslovanski (Titovi) narodni vojski. Te njihove želje so pač umevne in hvale vredne, zlasti še, če pomislimo, da je večina teh slovenskih fantov bila vzgojena pod fašistično Italijo in ni imela priložnosti za šolsko izobrazbo v slovenskem jeziku. Kljub temu večina teh fantov piše in čita slovenščino. Učili so jih starši brez učnih knjig.

Težko pa je tem fantom dopovedati, da jih ameriška vlada ima za podanike Italije ter da so podvrženi istim regulacijam kot pravi Italijani. Vojaške in civilne oblasti se držijo mednarodnega zakona glede ravnanja s temi ujetniki in jim ne dajejo nobenih koncesij ali predpravic. To naše primorske fante boli in mislijo, da bi jim SANS lahko izposloval pri vladi njihove želje. Tem ujetnikom, kakor tudi nekaterim članom SANS, je nemogoče dopovedati, da dokler Amerika priznava obstoječe meje med Jugoslavijo in Italijo, ne bo priznala primorskih Slovencev za podanike Jugoslavije. To je utemeljeno. Vprašanje slovenskih vojnih ujetnikov v Ameriki bo rešeno šele tedaj, ko bo rešeno vprašanje jugoslovanske - italijanske meje. SANS skuša na vse načine doseči, da se bo to vprašanje rešilo v korist Jugoslavije in naših Primorcev. Do tedaj pa priporočamo več strpnosti in potrpljenja.«

Ta dokument izpričuje, da so se Primorci in Istrani v ujetniških taboriščih v Ameriki opredelili za NOB jugoslovanskih narodov in iskali pota v NOV Jugoslavije. Na svoje probleme so opozorili vso ameriško javnost. Jasno so tudi povedali, kdo se je v Jugoslaviji resnično boril proti okupatorju.

¹ Brakovič (Pulj), Drago Čotar (Branik), Vinko Kaldič (Ružice v Istri), Zoro Kerševan (Gradišče), Stanko Lipušček (Most na Soti), Bruno Marušič (Postojna), Marijo Rakar (Istra) in Franc Soulik (Ajdovščina). Njim se je pridružil tudi neki Floretti iz Vidma, ki je trdil, da so bili njegovi predniki Slovenci. Resinovič oče je bil leta 1927 kot železničar premeščen iz Hrpej v Genovo. Kljub temu, da je bila njegova družina daleč na tujem je vendarle obdržal stike z ljudmi v domačem kraju in se kasneje v celoti vključil v NOB.

² Skupaj s Klinkonom so zbirali prispevke za novo Jugoslavijo še tile slovenski ujetniki: Anton Blaško, Alojz Defrančič, Jožef Hrvatini in Jožef Trampuž (Primorski fantje, pomožna akcija in drugo. Enakopravnost, 15. novembra 1944.)

³ Ujetniki, o katerih govorimo, niso imeli sorodnikov v Ameriki. Ko pa so našli izseljence izvedeli zanje, so jih pogostoma obiskovali. Ob neki priložnosti je obiskala Valentinciča slovenska izseljenka. Ko se je vrnila domov je zapisala: »Da, saj bi takoj ugotovila, da je s Primorskega doma, pa čeprav bi bil pomešan med regimentom Italijanov.« (Primorski fantje, pomožna akcija in drugo. Enakopravnost, 15. novembra 1944.)

⁴ Pismo je ohranjeno v obliki časopisnega izreza.

⁵ Andrej Pagon-Ogarev: Primorski Slovenci iz Oreha pri Cerknem kot ujetnik v Afriki in kasneje ameriški vojak v ZDA, stran 1-3.

⁶ Iz urada Slovenskega ameriškega narodnega sveta, Prosveta 1945. (Chicago, 9. maja), stran 2.

V vrtincu krutosti in zla...

Bil sem po opravih v Mežici pa sem se namenil zgledati tudi pri Petru Tomazinu, predsedniku področnega odbora koroskih partizanov. Pričakoval sem, da ga bom našel doma, v upokojski formi, pa sem se zmotil. Dobrodušna Tomazina mama je sicer menila, da se mora zdaj zdaj vrniti, vendar so minute tekle, njega pa le ni bilo od nikoder. Da bi nama bilo čakanje krajše, da bi bilo treba o nečem pokramljati. Toda o čem? Poznavala se le na videz. Tistih nekaj misli o upokojskih, ki nikakor ne morejo dočela spreči, sva že izmenjala. Tu di običajnih fraz o vremenu se nisva izognila, toda njenega Petra le še ni bilo.

Vedel sem, da je tovariš Tomazin eden tistih Korošcev, ki so med vojno prvi prišli za orožje, saj je med prvimi Mežičani vstopil v partizane. Zato sem sklepala, da bi tudi z njegovo mamo najlaže spregovoril kaj o tistih časih. Nisem se zmotil. Tako zanimivo je začela pripovedovati svojo zgodbo, zgodbo ene izmed tisočerih partizanskih mater, da Petrove odsotnosti sploh nisva več pogrešala. Brez prizvoka sovraštva ali samohvale je opisovala svojo žalostno pot skozi številne zapore in internacije, prav zaradi tega pa je izvenela njena izpoved nepristransko in resnično. Ko sem v tem pogovoru zaznal še podatek, ki pove, da je praznovala Tomazina mama 2. decembra letos svoj 70. rojstni dan, sem sklenil njeno zgodbo opisati in se ji s tem ob njenem visokem jubileju vsaj skromno oddolžiti za prestano trpljenje.

Gledala me je z dobrohotnim pogledom in kakor staremu znanu iskreno pripovedovala:

ARETIRALI SO VSO DRUŽINO

»Ja, za politiko se nisem nikdar zanimala. Saj veste, štirje otroci... Knapovske družine nismo živele v izobliju, treba je bilo pridnih rok, da se je za silo živele. Ko je prišel Hitler, so nekateri mislili, da bodo nebesa. Jaz pa od tujcev nisem nikoli pričakovala nič dobrega, zato pozneje tudi nisem bila razočarana. Moški so imeli seveda svoje skrivnosti. Sin Peter je bil že od meseca februarja 1943 v partizanih. Vendar se Nemci nad nami niso maščevali. Ko pa je bil izveden v noči od 3. na 4. april 1943 napad na Mežico, v katerem je sodeloval tudi naš Peter, so prišli Nemci 5. aprila po nas. Aretirali so vso družino, naju z možem in vse tri otroke. Odpeljali so nas na Prevalje, kjer smo bili zaprti 14 dni. Iz Prevalj so nas premestili v Celovec, od tam pa po nekaj dneh v Begunje. V Begunjah smo bili zaprti dva meseca, nato so nas vrnili v Celovec, od tam pa zopet na Prevalje. Čeprav smo okusili že dosti hudega, je bilo najhujše šele pred nami. Hčerko so sicer izpustili, češ ti pa nisi za tako grd svet! Morala pa je takoj oditi v Landdienst. Ostale štiri pa so nas razgnali: sinova so poslali v Mladinsko taborišče (Jugendlager) Solingen, moža v Dachau in od tam v Friedrichshafen, mene pa prek Maribora, Gradca, Dunaja, Brna, Stettina, Berlina in Fürstenberga v koncentracijsko taborišče Ravensbrück. Ne morem opisati, kako mučno je bilo tisto potovanje. Bil je meseca julija, v največji vročini. V vagone so nas natrpali toliko, da smo morali stati stisnjene kot ribe v konzervi. Od vročine in napa smo se tako potile, da smo bile mokre, kot bi nas potegnili iz koneli. Ves čas potovanja je transport obstal le nekajkrat. V Gradcu smo dobile malo zelene vode, na Dunaju, kjer smo stale tri dni in so nas slekli ter obleke pripravili, smo dobile le dva obroka. V Moravcih na Češkem smo dobile krompirjev golaž in kos kruha za popotnico. To je bil najboljši obrok hrane, ki sem ga zaužila v vseh 26 mesecih preživetja.

S KRVAVIMI NOGAMI...

V Ravensbrücku sem bila strpana v barako številka 13 in sem dobila evidenčno številko 21457. Interniranka smo morale opravljati najrazličnejša dela od žen-

skega do moškega. Ene so zidale, druge kopale kanale, tretje so izsuševale močvirja. Treba je bilo prijeti za čevljarstvo, krojaško, električarstvo in podobno delo. Vsako delo pa je bilo normirano in smo ga opravljale ob surovem priganjanju. O delu se ne morem pritožiti. Imela sem srečo in sem bila dodeljena skupini za šivanje. Takrat sem bila stara 43 let in sem bila še zelo spretna in iznajdljiva. Vseeno se je bilo treba temeljito potruditi.

Ko smo prišle v taborišče, so nas odvezli vse, kar smo imele svojega, in nam dali umazane taboriščne obleke. Takoj so nas razdelili po delovnih skupinah, kjer pa se nas je vse izogibalo. Dokler se nismo novinke znašle, da smo se vsaj za silo ocedile, so nas imenovali Schmutzstücker. V baraki, kjer nas je delalo 300, sem bila dodeljena k mizi, kjer so delale ciganke. Moram reči, da so bile ciganke zelo dobre tovarišice. Kazale so mi, kako se dela, in mi svetovale marsikaj koristnega. Mnogo težje je bilo sotrpinkam, ki so bile dodeljene k zunanjim delom. Ker smo nosile internirank trde cikle na bosih nogah, so imele tiste, ki so morale veliko hoditi, noge čisto krvave, bile pa so tudi veliko bolj izpostavljene napotom.

Čeprav sem delala z velikim sovražstvom do okupatorja, sem si prizadevala doseči rekord. Tako sem ostala ves čas v šivalnici, saj sem vedela, da si bom le tako rešila življenje. Pri delu sem se tako znašla, da sem poleg odkaznega dela v zimskem času še kurila peč. Tako smo si lahko pogrele tudi kak liter vode, da smo nekaj toplega popile.

PAZNICA — BELA VRANA

Vse to pa nam je uspevalo le ob naključju, da smo imele zelo dobro paznico. Čeprav je bila Nemka, je bila častna izjema med taboriščnim osebjem. Spomnim se primera, ko smo morale neki pomladni dopoldan, ko je bilo še zelo mrzlo, na vso moč teči z delovnega mesta v nekaj kilometrov oddaljeno taborišče. Tam smo se morale postaviti v vrste, nakar so začeli odbirati bolne. Pri tem pa niso nič gledali, ali so bile interniranke zares bolne ali zdrave. Zdrave so morale stopiti na desno, »bolne« pa na levo. Za skupino na levi je to pomenilo odhod v posebno barako, od tam pa v krematorij. Ko je prišla na vrsto za pregled naša delavnica, je tista paznica odločno nastopila z zagotovilom, da jamči za vseh 300, da so vse zdrave in marljivo, zato ne da nobene. To je začelo in vseh tristo se nas je vrnilo na delo. Ko sem bila že dolgo v tej delovni skupini, me je nekega dne ta paznica vprašala, od kod sem in zakaj sem tu. Prvi hip nisem vedela, kaj naj ji rečem. Spomnila sem se primera, kako se je za nas zavzela, in to me je opogumilo. Povedala sem, da sem iz Jugoslavije in da sem zaprta zato, ker je šel sin v partizane — »med bandite, kakor pravite vi temu«, sem ji pojasnila. Beseda je stekla kar sama, nato sem dostavila: »Pri nas je to redna slovenska vojska.« Paznica je kar zastrmela vame in se je začudila reko: »Kaj, zato vi trpite?« Zato ste vi tu?« O, pa ne sam! Kar štirje smo po taboriščih, mož in dva sina,« sem nadaljevala. Paznica je sočutno zmajala z glavo, se ozrla, če naju nikdo ne sliši in tiho je dejala: »To je pravi sin, ki se bori za lastno državo.« Od takrat je ta ženska z menoj delila vsak kosček margarine ali kar je naš imela.

Pravo nasprotje pa je bila nadpaznica iz kazenske barake, imenovane »Straßblock«. Ze jutraj ob štirih ali petih ko smo šle na apel, se je razleglo iz tiste barake strašno vpitje in ječanje. Tista ženska je rada uporabljala korobač. Ni mogla mimo jetnice, ne da bi jo usekala ali pa vsaj brcnila. Klofut, brc in batin smo bile deležne za vsako malenkost. Če smo se le za kratek čas zbrale v skupnico, se nam je to že maščevalo.

Naša baraka je bila v bližini krematorija. Bil je noč in dan žiral nesrečne žrtve. Večkrat sem

videla mimo peljati kamion z golimi trupli, kot da bi bila naložena polena. Najbolj grozljivo pa je bilo, ko je začel razsajati tifus. Nesrečne žrtve so cepale kakor muhe. Takrat mrličev niso slačili, niti jih niso vozili v krematorij, ampak so imeli železne kavlje na dolgih drogih, s katerimi so vlačili trupla na »zbirno mesto« za krematorij.

NAJHUJSI RABELJ...

Največje zlo v taborišču je bil glad. Corba, ki smo jo dobivale, je bila slabša od najslabše krme za svinje. Kuhali so nam redkev s šavjem vred po kolerabo, peso in krompir, celo neopran. Kruhu je bila primešana žagovina, jedla pa sem tudi kruh iz divjega kostanja, ki je bil grenak kot pelin. Ob sredah smo dobivale neko žolco, o kateri se je šušljalo, da je skuhan iz človeških trupel. Se danes se spomnim primera, ko sva sedeli s sotrpinko Sahmanovo in tisto večerjali. Da sva okus malo popravili, sva nasuli v tisto brozgo limonovega praška, in za silo je bilo še kar užljivo. Pa je prišla mimo tovarišica Knefelčeva, trgovčeva žena iz Rus. Zastrmela se je v naju in rekla: »Kak apetit le imata?« Samo zdrnila se je še in se vsa stresla ter odhitela. Malo sva se spogledovali, toda želodec je terjal svoje. Ob priliki sem nato vprašala isto tovarišico, kaj misli, da je bilo v tisti žolci. Sočutno me je pogledala in dejala: »Ko boste toliko časa tu, kot sem jaz, boste že vedeli.«

Najhujše je glad prizadel otroke. Videla sem jih tako oslabele, da sploh niso mogli stati. Kakor sence so se plazili po tleh, brezizrazno so boljčali predse in gledali peso. Koliko teh revčkov je pogoltnil krematorij, je pričal kup otroških čevlčkov, ki je bil tolikšen, da bi ga ne bilo mogoče spraviti v zelo veliko sobo. Najbolj so uničevali židovske otroke. Te so izpostavljali tudi posebnemu žarčenju, da bi jih napravili neplodne. Godile so se reči, ki se ne dajo opisati.

Proti koncu smo dobile pakete od Rdečega križa. Po devet internirank je dobilo paketčič, tako da

je prišlo na vsako nekaj keksov, nekaj kock sladkorja in po žlico mleka v prahu. To nas je toliko poživljalo, da smo mogle vsaj hoditi.

Zadnje štiri mesece smo gledale noč in dan smrti v oči. Smrtoglavci so ob spoznanju, da se bliža konec, tako pobesneli, da so nosili revolverje že kar v rokah in so kar mimogrede streljali. Starejšim ženicam so nastavljali cevi med oči in že je odjeknil strel...

H koncu aprila 1945 so prispele transporti internirancev iz Dachaua. Pripeljali so jih v zaklenjenih vagonih, brez hrane in vode. Ko so vagone odprli, so bili v njih celi kupi mrličev. Kakor klade so jih valili iz vagonov. Med mrličmi so bili mnogi še na pol živi. Le redki so bili še toliko pri moči, da so mogli hoditi.

Dne 27. aprila smo tudi me zapustile taborišče in smo se morale umikati pred fronto. Pešačile smo več sto kilometrov, in uboge tiste, ki tega niso zmogle! To je zanje zanesljivo pomenilo konec. Hodile smo skoraj brez vsakršne hrane, le tu in tam smo dobile kako konzervo. Spale smo pod milim nebom. Tudi ko smo bile osvobodene, smo spale le na tleh.

Vsa moja družina se je po končani vojni srečno vrnila domov. To je bil zares moj najusrečnejši trenutek. Srečna pa sem še danes. Zdravje mi sicer nagaja, saj me ne prestopajo bolijo noge. Po pokojnem možu dobivam 660 dinarjev pokojnine, in to je vse, pa sem vendarle zelo zadovoljna. Rečem pa, da so ljudje na vse hudo že pozabili, mnogi pa hudega tudi okusili niso. Na lastna ušesa sem že slišala pripombe: »Oh, kaj je le bilo tako hudega? Če bi bilo tako hudo, bi vsi tam pomrli pa vas je še toliko prišlo domov!« Res nismo vsi pomrli, tako pa smo vsaj še žive priče trpljenja. Tisti ki smo preživeli, pač ne bomo nikoli pozabili strahot in tisoče nesrečnih sotrpinov, ki so na vse mogoče in nemogoče načine izginili kot številke v vrtincu krvave fašistične krutosti.

VIKTOR ČEH

Oglasite se kurirji!

Kot je znano, si pokroviteljski odbor nekdanjih partizanskih kurirjev in pripadnikov enot za zvezo pri združenem podjetju PTT v Ljubljani že več let prizadeva izdati zgodovino kurirjev in enot za zveze NOV Slovenije. Ta knjiga naj bi imela več delov, izšla naj bi v zbirki »Knjižnica NOV in POS«. Precej časa ni bilo znano, kdo naj bi knjigo napisal. Pred kratkim pa je to nalogo prevzel Stanko Petelin, ki je že do zdaj napisal več zgodovinskih knjig.

Arhivskega gradiva o kurirjih in enotah za zvezo pa je razmeroma malo. Zaradi tega se bo pisec moral nasloniti na pričevanje še živih ljudi. Znano je, da je bilo pri nas med vojno 145 kurirskih postaj. Nekatere med njimi so okupatorji uničili in za njim ni ostalo prav nič razen grobov in pogorišča ter številke postaje v poročilih.

Tako ni nobenih podatkov o postajah S — 36, S — 27, S — 19, S — 15 a, S — 11 a, S — 8 a, P — 29, P — 25 a, P — 24 c, P — 15, P — 10, P — 4 a, G — 20, G — 14 a, — 30, G — 31 b, K — 6, K — 9 in G — 10.

Kdo so bili komandirji teh postaj, do zdaj odbor ni uspel ugotoviti. Prav tako niso znani tudi mnogi izmed kurirjev.

Zato se odbor obrača na vse nekdanje borce in aktiviste, da bi pobrskali po svojem spominu in nam poslali zaželjene podatke. Da bi jim pri tem pomagali, je odbor sestavil posebno vprašalno polo. V njej so zajeta bistvena vprašanja o delu kurirjev. Zlasti pomembna so vprašanja o datumu ustanovitve postaje, kraju, naloga in osebu ter o zgodovini postaje. Zaželjeno je tudi, da bi opisali tudi posamezne važnejše dogodke iz življenja in dela vseh postaj, tako na primer napade na postaje, napade na posamezne kurirje, izdajstva, razne iznajdljivosti posameznikov. Prav tako bi bilo dobro, če bi vsakdo, ki poseduje kakšne dokumente (dnevnike, prepustnice, pisemske ovitke, fotografije) to sporočil odboru.

Pole je odbor že poslal 600 nekdanjim kurirjem, za katerih naslove ve. Drugi, za katere odbor še ne ve, pa naj sporoče svoje naslove in bodo polo dobili.

Podatki z naslovi kurirjev so tudi potrebni, da bo odbor lahko vsem, ki jim knjiga pripada, zgodovino kurirjev in enot za zveze po izidu brezplačno poslal.

Dobro je čit veste...

SMRTNOST ODRASLIH PTIC je v marsičem odvisna od vrste ptice in od razmer, v katerih kakšna ptica živi. Ptičje prebivališče, ki je izpostavljeno pogostnim vremenskim neprilikam, prav tako vpliva na njihovo smrtnost. Drugače je, če živijo ptice v krajih, kjer je milejša podnebje. Smrtnost ptic je drugačna v času valenja in drugačna v obdobju dolgih popotovanj, ko se ptice spomladi in jeseni selijo. Prirodoslovci so ugotovili, kolikšne so poprečne izgube posameznih ptičjih vrst med letom. Število ptic pevk, plovcev in kokošk (jerebic, prepelc, fazanov) se zmanjša za 40 do 60 odstotkov na leto, število nekih močvirnikov in tudi galeblov za 30 do 40 odstotkov na leto, velikih hudournic za 20 odstotkov, pingvinov pa pogine na leto komaj deset odstotkov od njihovega celotnega števila. Nekatere ptice so podaljšale poprečno dolžino življenja, ker jih je človek, vsaj posredno, ponokod tudi neposredno zaščitil, npr. lastovke, ki so našle zavetišče pod strehami ljudskih bivališč, in vrabci, ki so si ga polskali v mestih in na dvoriščih. Ljudskih bivališč, mest, vasi in dvorišč pa se ponavadi ptice ujele — smrtne sovražnice manjših ptic — izogibajo. Nekatere ptice, ki jih uporabljajo v raznih laboratorijih (prostorih za znanstvena raziskovanja in poskuse) živijo precej dlje kot njihove sorodnice v naravi.

VIRGINIJSKI JELEN V JUGOSLAVIJI. Nedavno smo dobili iz ameriške zvezne države Virginije v dar pošiljko virginijskega jelera — enega samca in tri samice. Domovališče so jim določili v ograjenem gozdnem področju zavoda za gozdarstvo v Sremčici, kjer jih bodo lovski izvedenci opazovali in jim dali možnost za prilaganje tamkašnji razmeram in za razmnoževanje. Virginijski ali belorepi jelen živi skoraj v celotnem območju ZDA in Kanade. Prvič so ga uловиili in znanstveno opisali 1784. leta v Virginiji, po kateri je dobil ime, bolj znan pa je po imenu: belorepi jelen, ker ima bel, navzgor vzdignjen rep. Odrasli samec tehtal okrog 50 kg, ima visoko rogovje, sicer pa je povsem podoben našemu gorskemu jelenu, le da je precej manjši. Hitreje se množi, samička povzre namreč dva do tri janččke, kar se pri naši košuti zgodi le izjemoma. Ameriški in kanadski lovci ga zelo cenijo in radi lovijo, kljub temu pa se je obdržal v velikem številu, ker ga ščitijo zelo strogi predpisi. Sezona lova na belorepega jelena je v ZDA in Kanadi zelo kratka: vsega skupaj traja samo štiri dni.

DEŽEVNIKI (gliste) imajo mnogo sovražnikov. Med njimi je nekaj ptic. Vodomec je ptica, ki živi v Avstraliji, preživlja pa se v glavnem s deževniki. Tudi sove se hranijo s temi glistami. Niti neznanško požrešni sovini mladiči se ne branijo glist, ki jim jih prinašata starša. Celu za taščice, pastirice, vrane, kavke in gavrane so deževniki prava poslastica.

SVINJA S 18 PRASIČKI. Svinja švedske pasme »landras« upokojenega rudarja iz Aleksinca Dušana Stojanovića je nedavno povrgla kar šestnajst prasičkov. Stojanoviću je uspelo z umetnim krmljenjem ohraniti pri življenju vseh 16 mladičev.

ALI SO ODKRILI SKRIVNOST ATLANTIDE, bajeslovne dežele v Atlantskem oceanu, ki naj bi se bila pogreznila v morje? O tej pravljici celini, ki naj bi bila povezala stari in novi svet, je prvi pisal starogrški filozof Platon — Raziskovalec morskih globin Dimitrij Ribkof in arheolog Manson Valentine sta odkrila potopljeno mesto pri bahamskem otoku Biminiju. V šestmetrski globini sta fotografirala obsežek zidov, dolg nekaj sto metrov. Blaki (klade) iz katerih so zidovi, so dolgi po pet metrov. Skupina znanstvenih delavcev z univerze Miami na Floridi (ZDA), ki jo vodi dr. Cesare Miliani, sodi, da je trdnjava stara nekaj 10.000 let. Nekateri menijo, da utegne to odkritje znova sprožiti razprave o Atlantidi.

KRAGUJEVCANU DRAGICU MILUTINOVICU JE USPELO VZGOJITI KUMARICO POSEBNE VRSTE, ki lahko doseže enopolmetrsko dolžino. Kumarica je po zunanosti podobna buči, ima pa okus navadne kumarice. To kumarico na uporablja bolj za okras ko za jed.

Politični razgledi

Le nekaj dni je minilo od tistega, ko sta Zvezna republika Nemčija in Ljudska republika Poljska podpisali sporazum, v katerem ZR Nemčija priznava mejo na Odr in Nisi, se pravi, da priznava dejansko poveljno stanje. S tem se je pokazala realnost Brandtove vzhodne politike: poveljna Evropa naj ima takšne meje, kot so, ne gre pa pogrevati starih razprtij, navsezadnje (ali pa predvsem) pa je treba priznati, da je imperialistična politika Tretjega rajha kriva velikega gorja v svetu.

Ves napredni svet je pohvalil realistično politiko socialistične Brandtove vlade in ne med najmanj pohvalnimi so bili komentarji italijanskega tiska, pa tudi komentarji italijanskih vladnih krogov. Tedaj pa je prišla iz Rima čudna izjava. Sicer izredno previdni in spretni politik, kakršen je nekdanji premier in sedanjí zunanji minister Aldo Moro, je na vprašanje neofašističnih poslancev (iz stranke MSI) odgovoril, da »italijanska vlada ne namerava odstopati od legitimnih nacionalnih interesov«. Izjavo je bilo v kontekstu razumeti takole: vprašanje italijansko-jugoslovanske meje naj bi ostalo odprto, vendar tako, da bi razpravljali le o nekdanji »coni B« Svobodnega tržaškega ozemlja, obšla pa naj bi se seveda nekdanja »cona A« — ki bi bila ob takšnem razpravljanju o mejah seveda prav tako odprto vprašanje.

S tem je treba povezati tudi fašistične izgrede v Trstu (s parolami, ki so žalile Jugoslavijo ter njeno vodstvo s predsednikom Titom na čelu), predvsem pa dejstva, da Morova izjava ni prišla kot strela z jasnega, marveč, da je le zadnja točka v procesu priprav na obisk predsednika SFRJ Josipa Broza Tita v Italiji: prav posebej je treba poudariti, da je čudna Morova izjava prišla dva dni pred Titovim prihodom v Italijo.

Potemtakem je popolnoma razumljivo, da sta se jugoslovanska in italijanska vlada morali dogovoriti za preložitev Titovega obiska.

Čudna izjava

Pri tem je, treba poudariti besede iz skupnega dogovora: »V skupni želji po nadaljnjem razvijanju dobrih sosedskih in prijateljskih stikov med državama sta vladí izrazili željo, da bi do obiska prišlo čimprej.«

Kot rečeno: Morova izjava je bila zadnja uradna točka v procesu. V pripravah za Titov obisk v Italiji je namreč italijanska stran zavrnila jugoslovanski predlog, da bi se delegaciji pogovarjali tudi o dokončni ureditvi meje, ki je za italijansko stran še zmerom samo »začasna«. Italijanski parlament namreč še do danes ni ratificiral londonskega sporazuma. V pojasnilu, zakaj Italiji še ni do takšnih pogovorov, je bilo rečeno, da notranjepolitični položaj tega še ne dovoljuje.

Jugoslovanska stran je bila zaradi tega začudena, vendar pa ni mogla obiti tudi drugih težav Rima, da bi se v pogovorih med Titovim obiskom izognil razpravi o skoraj vseh drugih konkretnih vprašanjih (manjšinska vprašanja, odškodnina optantom, nekaj popolnoma tehničnih vprašanj). Takšna stališča so namreč v precejšnjem nasprotju z izjavami predsednika vlade Mora in predsednika republike Saragata, ki sta med obiskom v Jugoslaviji poudarjala pomen jugoslovansko-italijanskega sodelovanja. Vsemu svetu so namreč že dolga leta postavljali to sodelovanje za zgled. Naše meje z vsemi sosedami, prav posebej pa z Italijo, veljajo za najbolj odprte na svetu. Vendar pa pri tem ne more ostati. V sodelovanju med državami mora zmerom biti kaj novega, treba je našenjati nove probleme, se pravi tudi takšne, ki za oba partnerja niso najbolj »prijetni«, pa okoliščine zahtevajo, da jih je treba urediti.

Medtem ko je jugoslovansko ljudstvo podprlo stališče svojega vodstva — in pri tem je bilo slišati dosti pohvalnih besed zaradi odločnosti, tiste odločnosti, ki nam je morda doslej včas manjkala in ki je zdaj popolnoma upravičena — pa so bili prvi komentarji italijanskega tiska presenetljivi. Zlasti še, če položaj povežemo z dviganjem skrajne italijanske desnice, oživiljem fašizma. Z mirnimi in odločnimi demonstracijami je naša javnost pokazala, da takšnega oživilja fašizma in skrajnega desničarstva ne bo trpela.

Velik del italijanskega tiska je odločitev o preložitvi Titovega obiska naprtil kratko in malo notranjepolitičnim razmeram v Jugoslaviji in šele kasneje so se pojavili tudi tržnejši komentarji. Pri tem pa slavi zmago neofašistično gibanje. Njihovo glasilo »Il Secolo d'Italia« je namreč že v naslovu razglasilo tole: »Obtožbe MSI in opozorila beguncev so preprečili sramoten sporazum o coni B. Tito ostane doma.«

Pri tem je italijanski tisk ponavljal nam že dobro znane razlage londonskega sporazuma, ki so seveda samo italijanske. Po tej razlagi naj bi bila na nekdanjem Svobodnem tržaškem ozemlju območja, ki so bila italijanska, se pravi, da je bila cona B prepuščena Jugoslaviji »v upravljanje«.

Julijsko Benečijo je Italija dobila po tistem, ko je leta 1916 naglo preskočila iz avstrijskega tabora v francosko-angleškega. Po zmagi v prvi svetovni vojni je Italija dobila ozemlje, ki so ga velike sile vzele tretjemu, ne da bi tistega vprašale za mnenje. Ozemlje je bilo v Italiji, dokler se ni zapletla v drugo svetovno vojno. Nikakor pa ne gre zapirati oči pred tem, da je Italija to vojno izgubila, da jo je bojevala na strani nacistične Nemčije in da jo je v vojno spravil nazadnjaški in imperialistični režim Benita Mussolinija. O imperialistični drugi svetovni vojni ter deležu Italije v njej pa italijanski tisk vztrajno molči. Raže vsiljuje svojo razlago, po kateri je usoda nekdanje cone A Svobodnega tržaškega ozemlja enkrat za zmerom zapečatená (se pravi, da gre za popolnoma italijansko ozemlje in prebivalstvo), pogajati pa se je treba edinole o dokončni ureditvi cone B.

Takšnih stališč jugoslovansko vodstvo nikakor ne more sprejeti. Pri tem je ne podpira samo jugoslovansko ljudstvo, marveč tudi vsa napredna svetovna javnost. Na vseh straneh smo lahko brali komentarje, da je Morova izjava pravzaprav koncesija skrajnim desničarskim nacionalnim interesom in da jo je Beograd moral razumeti kot izziv. V takšnih okoliščinah je odločitev Titovega obiska popolnoma razumljiva.

KOMENTATOR

Srečanje v Kopru

Odbor nekdanjih borcev NOVJ iz Afrike, ki ima sedež v Kopru ter deluje pri Osrednjem odboru prekomorskih brigad že od leta 1966, je sklenil, da bo partizansko srečanje 20. decembra 1970 v Kopru. Tu bo obenem sklepno srečanje borcev prekomorcev po brigadnih enotah. Srečanja se bodo udeležili tudi nekdanji člani pevskega zbora, ki sta prišla iz Afrike pod vodstvom bratov Černigoj. Partizanskega srečanja v Kopru se bodo udeležili tudi tovariši iz Slovenskega primorja in Istre, ki so bili pripadniki grških in albanskih partizanskih enot.

Slavnostno zborovanje bo v kinodvorani v Kopru, Trubarjeva ul. 1. Srečanje bo potekalo takole:

— od 8. do 10. ure prihajanje v Koper nekdanjih borcev NOVJ iz Afrike, prevzem knjige »Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki« avtorjev Srečka Vilharja in Alberta Kluna. »Kosovlovci« bodo poleg tega dobili še knjigo »PZJA Srečko Kosovel« avtorja Ivana Jermana ter splošne informacije (v prostorih gledališča v Kopru, Verdijeja 3);

— od 10. do 11. ure zbiranje borcev v kino dvorani, Trubarjeva 1, in podpis brzojavke Titu;

— ob 11. uri začetek zborovanja (himna — mestna godba na pihala iz Kopra, otvoritev zborovanja in pozdrav gostov — prof. Srečko Vilhar; pozdrav predsednika SO Koper, predstavnika borcev iz Istre in predstavnika ANPI iz Trsta; slavnostni govor predvojnega revolucionarja Branka Babića; kulturni program izvajajo pevski zbor »Srečko Kosovel« iz Ajdovščine; sodelujejo dramski umetniki iz Trsta, N. Gorice in Kopra; pozdravno pismo tovarišu Titu — Janko Perat. Zaključek zborovanja z internacionalo — mestna godba na pihala iz Kopra);

— kosilo in tovariško srečanje bo po zborovanju po naslednjem razporedu: Hotel Triglav (velika dvorana) — pevski zbor »Srečko Kosovel« in tovariši, ki so bili v alžirskih taboriščih (Boufarik, Maison Blanche itd.).

Hotel Triglav (steklena dvorana) — tovariši, ki so bili v grških in albanskih partizanskih enotah.

Hotel Galeb (Galeb in Ribja restavracija na Titovem trgu) — tovariši, ki so bili v raznih enotah v Egiptu, Siriji, Palestini itd.

Vsem nekdanjim borcem, ki so v NOV prišli iz Afrike, Grčije in Albanije, smo poslali vabila. Tisti borci, ki zaradi pomanjkljivih naslovov niso dobili vabila, naj jim ta objava velja kot vabilo.

Potne stroške krije vsak udeleženec sam.

Predsednik odbora nekdanjih borcev NOVJ iz Afrike Janko Perat, l. r.

Predsednik pripravljalnega odbora Srečko Vilhar, l. r.

Poživitev športne dejavnosti invalidov in borcev v Trzinu

Na nedavnem občnem zboru se je športna sekcija VVI občine Trzin združila s športno ekipo ZB in društva upokojencev v športno združenje »5 avgusta«.

V bivši športni sekciji VVI je v zadnjih dveh letih pričela športna dejavnost pešati zaradi smrti in bolezni članov športnikov in da ne bi ta dejavnost popolnoma izumrla je prišlo do združitve. Bivša športna sekcija pri VVI je vsa leta svojega obstoja agilno delovala. V začetku le v občinskem in okrajnem merilu. V letu 1953 se je njeno športno delovanje razširilo na vso Slovenijo. Medsebojna športna srečanja so bila z ekipami iz: Kopra, Nove Gorice, Maribora, Celja, Ljubljane, Vrhnike, Trbovelj, Kranja, Radovljice, Jesenic itd. Sodelovala je tudi na tekmovanjih, ki jih

je organizirala Republiška zveza za šport in rekreacijo invalidov v Ljubljani. Na republiškem tekmovanju v Novi Gorici je bila celo prvak Slovenije. Priborila si je 7 prvih mest in dobila 7 pokalov, 5 diplom in 4 plakete. Športni ekipi pri ZB in DU sta pričeli sodelovati v letu 1968 s sekcijo pri VVI in tako v skupnem sodelovanju dosegli že lepe uspehe v športni dejavnosti. Saj je bilo letos kar 12 športnih tekmovanj v kegljanju in balinanju ter streljanju. Pripravljalni odbor športnega združenja je sestavil športni program za prihodnje leto 1971, ki ni lahek in bo moral novoizvoljeni odbor krepko zavhati rokave, ker bo potrebno zgraditi dvostezno balinišče in nabaviti športne rekvizite.

MIHAEL KARO

Uspehi VVI v Izoli

Po redni letni skupščini ZZB NOV občine Izola je bila letos maja izvoljena tudi komisija VVI. Ta je že na prvi seji sklenila poživiti športno in rekreacijsko dejavnost svojega članstva, skrbeti za ostarele in bolne člane ter urejati socialne zadeve.

V športni dejavnosti so bili do

danes doseženi dokaj lepi uspehi. Poleg članov VVI so v športno sekcijo pritegnili tudi nekaj športnikov iz vrst delovnih invalidov. Udeležili so se: 19. julija športnega srečanja obalnih ekip v Kopru. Pri tem so dosegli prvo mesto v balinanju, v šahu pa drugo mesto.

Drugo srečanje je bilo 10. in 11. oktobra v Kopru. Tudi takrat so se naši balinarji uvrstili med finaliste.

18. oktobra so se naši invalidi pomerili z ekipami iz Slovenije v Ljubljani na republiškem jubilejnim športnem tekmovanju VVI. Dosegli so II. mesto v balinanju. Pred nami so še športne igre za dan armije 22. december, katere bo organizirala ZRVS, udeležili pa se jih bodo tudi naši člani.

V septembru letos je komisija priredila izlet za svoje člane v Goriška Brda. Udeležilo se ga je 50 članov, med temi precej staršev in vdov padlih borcev NOV. V Gonjačah v Brdih smo položili venec k spomeniku padlim, zgodovino teh krajev pa nam je lepo orisal prvoborec Ludvik Vitez, ki je za časa NOB bil v teh krajih aktivist KPJ. Ogledali smo si tudi veliko vinskog klet KZ v Dobrovi. Veseli smo se vračali preko Ajdovščine in Krasa nazaj v Izolo.

V počastitev dneva republike je komisija s pomočjo občinske skupščine — sklada za borce NOV, 27. novembra priredila sprejem za starše in vdove padlih borcev NOV. Udeležilo se je nad 70 vabljenih tovarišic in tovarišev, ki jih je najprej pozdravil predsednik občinskega odbora ZZB Emil Zlobec, zatem pa še predsednik občinske skupščine Jernej Humar. Med zakusko so gojenci Gostinske šole priredili povabljenecem kulturni program, nato pa so prešli še skromna darila.

Člani komisije so za praznik republike obiskali tiste partizanske mame, ki so zaradi starosti in bolezni priklenjene na posteljo in jih obdarili. Ob tem so znova ugotovili, da bi bilo treba tem članom nuditi večjo pomoč, predvsem pri ureditvi stanovanjskega vprašanja, osamelim pa zagotoviti večjo pomoč pri negi v vsakodnevem življenju. Prav v tem pa bo komisija morala v prihodnje tesneje sodelovati tudi z organizacijo SZDL in krajevno skupnostjo.

MARTA

Imeli smo ljudi

Anton Vampelj — Vodametov oče

Bil je najstarejši član ZB Dobrova pri Ljubljani. Rojen je bil 27. decembra 1883. Preživljal se je s kmetovanjem, imel je tudi mlino. Mnogi so ga poznali kot veselega človeka, ki je rad razveseljeval okolice s svojo harmoniko.

Že leta 1941 so se pri njem začeli oglašati prvi partizani. Pomagal jim je z vsem kar je premogel. Marca 1942 so ga zaprli v Italiji. Konfirirali so ga v Turicellu. Po italijanski kapitulaciji pa je kljub letom vstopil v našo vojsko in se v prekomorskih brigadah bojeval do konca vojne. Priljubljen si je med vojaki za hrabrost in red za slabo zaročeno s srebrnim vencem. V osvobodilni vojni so sodelovali tudi njegovi štirje sinovi. Ohranili ga bomo v lepem spominu!

Rafael Kašca

Na Dolskem pri Ljubljani so v začetku novembra pokopali borca in komunisto Rafaela Kašca. Po rodu je bil iz Boveca in izučen za kleparja in vodovodnega instalaterja. Komaj pa si je začel sam služiti svoj kruh, že se je moral udeležiti I. svetovne vojne in je bil tudi vojni ujetnik v Rusiji. Po I. svetovni vojni je kaj kmalu oku. sil strahote fašističnega režima. Kot naprednega borca za delavske pravice so ga zaprli, ko pa je leta 1923 pobegnil pred fašističnimi preganjalci, je v borbi za kruh prepotoval več evropskih dežel, dokler se nazadnje ni ustavil v Ljubljani.

Med okupacijo in ves čas po vojni je živel v Klopeah (Dol pri Ljubljani). Že v letu 1941 ga najdemo med prvimi aktivisti OF. Njegova hiša je postala zatočišče mnogih ilegalcev, bil je član rajonskega odbora OF, sekretar vaškega odbora OF, a pozneje kot partizan član okrožne gospodarske komisije Kamnik. Po vojni je bil več let predsednik KLO Dolsko, član okrajnega komiteja KP Ljubljana-okolica, sekretar osnovne organizacije KP, predsednik Združenja borcev Dolsko itd.

Pokojni Rafael Kašca je bil neumoren

družbeno-politični delavec, odlikovan z več odlikovanji, a sedaj ga ni več med nami. V naših srcih pa bo ostal neizbrisen spomin nanj.

Leopold Murovec-Krogar

Bil je kmet, živel je na Lokovcu, znanem partizanskem kraju na Primorskem. Umrl je star 72 let, pokopali smo ga na domačem pokopališču.

V začetku 1943 je odšel k partizanom njegov drugi sin. Prvi je moral kot italijanski državlján v vojsko, življenje je izgubil, ko se je potopila ladja, s katero so vojake peljali na bojišče.

Zaradi sina partizana so karabinjerji očeta Leopolda hudo mučili. Med drugim so mu zbili iz ust tudi vse zobe. Kljub temu je sodeloval s partizani in jim pomagal po svojih močeh. Nekaj časa je bil tudi poveljnik narodne zaščite. Njegovo hišo so poznali številni borci, v njej je imel tudi skritišče za sanitetni material. Vsa družina mu je pomagala pri delu. Po vojni pa je delal pri raznih organizacijah, tako pri ZB in ZVVI. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Alojz Volk

Pokopali smo ga na domačem pokopališču 16. novembra. Umrl je star 72 let.

Kot večino njegovih vrstnikov so tudi njega mobilizirali v avstroogroško vojsko. Ko se je vojna končala, je prišel domov v Trnovo pri Gorici.

Med II. svetovno vojno je že leta 1942 začel sodelovati z OF kot aktivist. Kmalu mu je začela pomagati vsa družina. Sin je postal partizan. 25. decembra 1944 se je v boju ob partizanskem napadu na italijanske fašiste vnela hiša. Nekaj dni kasneje so Alojza zajeli Nemci in ga odgnali s seboj. Kmalu so ga poslali v Dachau. Od tam se je vrnil po vojni ves izžupan.

Po vojni se je zaposlil pri gozdnem gospodarstvu. Delal je, dokler se niso pokazale posledice preostanek trpljenja. Ohranili ga bomo v trajnem spominu!

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

CELJSKI STARI PISKER JE BIL POLEG BEGUNJ IN MARIBORSKIH ZAPOROV NAJSTRASNEJŠA OKUPATORSKA MUČILNICA. NA DVORIŠČU STAREGA PISKRA JE BILO SAMO V PRVIH DVEH LETIH OKUPACIJE USTRELJENIH VEČ KOT TRISTO TALCEV... V ZACETKU DECEMBRA 1944 SO PARTIZANI IN AKTIVISTI ZVEDELI, DA JE STARI PISKER NABITO POLN. SKLENILI SO ZAPORNIKE REŠITI IZ STRAŠNIH JEC. K SODELOVANJU SO PRITEGNILI SE JETNISKEGA PAZNIKA IVANA GRADA IZ RUNTOL PRI SKOFJI LOKI. V AKCIJI, KI SO JO IZVEDLI V NOČI MED 14. IN 15. DECEMBROM, SO REŠILI TUDI OSEMDESET NA SMRT OBSOJENIH. GESTAPO JE ŠELE ZJUTRAJ ZVEDEL O NOČNIH GOSTIH V PISKRU.

V tujino

Dvaindvajseti november leta 1941 je ostal v žalostnem spominu vsem prebivalcem Bistrice ob Sotli. To je bil dan, ko so morali zapustiti domove, živino in polja. Nemci so jih nasilno odpeljali v tujino. Takrat so izselili tudi mojega starega ata in njegovo družino. Danes, po več kot petindvajsetih letih, takole obuja spomine:

»V Bistrico ob Sotli so Nemci prihrumeli že aprila leta 1941. Ukazali so, da zvonovi ne smejo več zvoniti in da bodo ustrelili vsakogar, ki bi prekršil ukaz. Ne moreš si misliti, v kakšnem strahu smo živeli. Tako smo dočkali tudi tisti nesrečni novembrski dan. Ko bo zazvonilo, se pripravite na odhod! je bilo slišati z vseh strani. Ne dolgo zatem se je oglasila žalostna pesem domačih zvonov... V našo hišo je stopil vojak s puško in nam velel, naj povežemo v cule le najnujnejše stvari. Kaj neki bo z živino? smo se vpraševali. Nadeval sem ji polne jasli krme, saj za kaj drugega tako ali tako ni bilo več časa. S solzami v očeh smo se poslovili od domače hiše in tiho stopali proti kraju, kjer so nas že čakali kamioni. Najprej so nas odpeljali v brestaniški grad. Tu smo čakali na odhod dva dni. Potem so nas strpali v železniške vagonne in odpeljali v Nemčijo. Dolga štiri leta smo preživeli v nekem taborišču. Morali smo hoditi na delo v dežju in mrazu ter opravljati najtežja dela. Spomladi leta 1945 so nam bili sporočili veselo novico, da je konec vojne. Domov smo se vrnili šele septembra! V rodnem kraju nas je sprejelo pravo razdejaje. Nastanili smo se pri sorodnikih in pošteno smo morali pljuniti v roke, da smo si postavili nov dom.«

JANA KUNST

Blaževa mati

V Novi Sušici živi Blaževa mati, ki je imela tri sinove. Moža je izgubila na ruski fronti in nič ne ve o njegovi usodi. To je žena dobrega in pogumnega srca. O njej sem zvedela tale dogodek:

Miren dan je bil in njen sin je hitel po stezi. Nenadoma so se pred njim pojavili Nemci in začeli streljati. Bežal je, a zadela ga je sovražnikova krogla. »Blažev je...«, je dejal eden izmed domačih izdajalcev. Pobrali so truplo in ga odpeljali v vas. Povprašali so Blaževino mater, če ga pozna. Srce ji je divje razbijalo, a premagala se je in s trdim glasom dejala: »Nikoli ga nisem videla!« Solza ji ni kanila iz očesa — tudi tedaj ne, ko so s čevlji brcali v okrvavljeno truplo njene sina Staneta...

ILONKA CELHAR

NAGRAJENI PRISPEVEK

Pri Pevčevih je bilo hudo

Mamica mi večkrat pripoveduje, kako hudo je bilo tistega decemberskega dne, ko so se v njeni rojstni vasi spopadli Nemci in partizani. V spomin na ta dan praznuje litijska občina svoj praznik. Odločila sem se, da mamino pripoved zapisem in prispevek tudi pošljem.

Bilo je na dan pred božičem leta 1941.

»Partizani so se zadrževali v skriti vasi Tisje. Od tod so nameravali napasti Litijo, potem pa naj bi odšli na Štajersko. Čas je bil za napad kaj primeren, saj je bilo veliko Nemcev na dopustu. Na taisti dan pa je prišla v Tisje tudi skupina lovcev... Partizani so jih hoteli zadržati, a so jih — na prošnjo naše družine — le spustili. Pošteno smo ga polomili! Lovci-izdajalci niso šli v gozd, ampak naravnost v Litijo. Povedali so, kje se skrivajo partizani, in skupina Nemcev se je takoj odpravila proti Tisji. Moj brat Tone se je ravno v tistem času vračal domov. Zagledal je sence, ki so se plazile proti hiši. Vrgel je nahrbtnik v grmovje in stekel k partizanom, da bi jih opozoril na bližajočo nevarnost. Za umik je bilo prepozno in začela se je huda bitka. Nemci so bili zaradi precejšnjih izgub divji, da je bilo groza. Tako razporejeni so pri-

divjali tudi v našo hišo. Moj oče je ležal v kamri hudo bolan in poleg njega je sedela mama. Zgrabili so jo in skupaj z očetom ter starejšo sestro Ano hudo pretepli. Drugi bratje so pobegnili. Ko so Nemci našli v očetovi postelji orožje, ki ga je bil skrile eden izmed partizanov, so še bolj podivjali. »Ti si torej streljal na naše fantel!« je kričal neki Svaba, ki je za silo govoril slovenski. Mamu, očeta, sestro in partizana, ki so ga našli v dimniku, so odpeljali v begunjske zapore. Hudo bolnega očeta so kmalu zatem odnesli na Golnik, kjer je umrl v strašnih bolečinah. Moja in sosedova mati sta se vrnili na požgani domačiji. Tudi jaz sem prišla domov, takrat sem namreč služila pri starejšem bratu v Novi gori.

Da, veliko smo prestali med vojno. Izgubila sem štiri brate — za dva ne vemo, kjer sta pokopana — in očeta, sestra je invalid in tudi sama sem hudo bolna... Kadar sem žalostna, obiščem spomenik nad vasjo in se poklonim spominu hrabrih borcev, ki so padli 24. decembra 1941. Na ta dogodek, čeprav boleč, smo Tisenci še posebno ponosni!

PAVLA ČOPAR

Nikoli ne pridejo praznih rok

Ze pred več leti je glavni odbor kurirjev prevzel pokroviteljstvo nad osnovno šolo v Kočevski Poljani pri Dolenjskih Toplicah. Naš pionirski odred je takrat dobil ime po kurirski postaji TV 15, ki je delovala v Občicah. Nekdanji partizanski kurirji so povabili k sodelovanju tudi podjetje Slovenija-avto, Hotel Turist, Založbo Borec in uredništvi glasila ZZB NOV Slovenije. Predstavniki le-teh nas redno obiskujejo in prinašajo praktična darila. Z njimi pridejo tudi nekdanji partizani, ki nam pripovedujejo doživlja iz narodnoosvobodilnega boja. Tako imamo v naši knjižnici vse knjige, ki so izšle pri Založbi Borec, Hotel Turist nam pomaga pri opremlitvi mlečne kuhinje, uredništvo TV 15 nam pošilja dva izvoda svojega časnika in tudi predstavniki podjetja Slovenija-avto ne pridejo nikoli praznih rok. Vsem imenovanim smo hvaležni za pozornost, ki nam jo izkazujejo.

NA DAN REPUBLIKE SO NAS ZOPET OBISKALI PREDSTAVNIKI PODJETJA SLOVENIJA-AVTO. VSAK UČENEC JE DOBIL NOVE SKORNJE, TOPLE COPATE IN NOGAVICE. NASI STARSI SO BILI ZELO ZADOLJNI, KER SMO TAKO PRESKRBLJENI ZA ZIMO. DAROVALCI SO NAM IZROČILI TUDI OVOJNICE Z OBVESTILI, DA NAM BODO SEST MESECEV PLACEVALI MALICO. ZA VSE, KAR SO NAM PRINESLI, SE JIM ZAHVALJUJEMO — POSEBNO PA PREDSTAVNIKI PODJETJA SLOVENIJA-AVTO VERI BIZILJ IN NEKDANJEMU PARTIZANSKEMU KURIRJU MAKSU BURGARJU.

PIONIRSKI ODRED TV 15 IZ POLJAN

KRAMLIJANJE

Draga tovarišica Milena! Se nisem dobro odločila šolske torbice, že sem skočila k polici in vzela z nje vaš časnik. Hitro sem ga prelistala in se ustavila na mladinski strani. Najprej sem prebrala nagrajeni prispevek »Ruži Poličevi v spomin«, potem pa še druge. Zvečer pa je mamica — kot je to v navadi pri nas — prebrala »TV 15«. Nikdar ne bom pozabila tega prizora! Pletenje je držala v rokah, ko je vzklila: »Ne, to ni ona!« Nataknila si je očala in še enkrat pozorno pregledala prispevek. »Res je, umrla je moja vojna tovarišica!« je žalostno dejala. Težko bi z besedami opisala, kako jo je potrla ta novica. Sklonila je glavo na prsi in zajokala. Solze so ji polzele po licu in padale na tla — zdelo se mi je, da slišim njihove udarce. Kot bi hoteli naznaniti smrt dobrega človeka! »Tudi jaz bom šla kmalu in vse tiste, ki so preživljale taboriščno gorje,« je tiho nadaljevala. »Kdo bi mogel pozabiti tiste trenutke, ko smo svobodno zadihale in prvič zaslišale zvoke partizanskih pesmi! Ni nam žal trpljenja, saj smo trpele za mir, bratstvo in enakost. S ponosom lahko pripovedujemo vnučkom o tem boju...« Beseda ji je zamrla v grlu. So jih ustavile solze? Odšla je v sobo in ni se več vrnila. Smrt vojne tovarišice jo je zelo potrla. V svojem in v imenu domačih se Alenki z Grosupljega najlepše zahvaljujem za prisrčen zapis. Vas, Milena, pa iskreno pozdravlja Belokranjka

NATAŠA KASIN
Podklanec 15

Vinica pri Črnomlju

Draga Nataša!

Pozdravljena tudi ti in tvoje besede. Se piši o belokranjski vasi Podklanec in spominih, ki bi ne smeli ostati samo njena last. Dokler ti roka ne bo omagala!

MILENA

Draga tovarišica urednica!

Oglašam se v imenu članov literarnega krožka iz Smartnega pri Litiji in vas lepo pozdravljam. Veseli smo, da radi objavljate naše sestavke, saj imamo tako večje veselje do pisanja. Danes vam pošiljam prispevek Pavle Čopar, ki ga je napisala po pripovedovanju svoje mamice. Bitko na Tisji je vodil narodni heroj Franc Rozman-Stane, po katerem se imenuje naša šola. Še nekaj vam moram povedati! V mesecu februarju bi radi priredili srečanje urednikov časnikov, v katerih izhajajo naši prispevki. Upamo, da boste takrat prišli k nam. O tem vam bomo še pisali, ko bomo došli datum srečanja.

Prejmite lepe pozdrave!

NUŠKA LAVRIH

Podroje 4

p. Smartno pri Litiji

Draga Nuška!

Cemu neki ste se do danes tako vztrajno izmikali prispevkom, zapisanim po pripovedovanju? Odgovori mi na to v enem prihodnjem pismu, članom literarnega krožka pa povej, da se bom februarjskega srečanja prav gotovo udeležila.

Lepo pozdravljena!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLIJANJE«
VAŠA TRIBUNA, ZATO
PISITE!

Okrogle in oglate

NOVI NAZIVI ZA STARE POJME. Preprosti ljudje se kar težko znajdejo v poplavi novih izrazov. Eden le teh je novi izraz za podražitev. Ta izraz — »podražitev« — namreč — ni več ne primeren ne kdove kako priljubljen. Izvedenci so našli nov izraz: korekcija... In sicer tudi v primerih, ko je ta korekcija nasproti potrošnikom vse prej ko korektna...

MASKEVANJE? Uprava javne varnosti v Budvi je poslala pismo na naslov: »Dr. Mirko Perović, sodnik vrhovnega sodišča Jugoslavije, Beograd, Svetozara Markovića 21«. Naslov je do pičice in črke natančen, beogradska pošta pa ga je, kljub temu, vrnila odposilatelju s pripombo: »Naslov nezadosten, naslovljenec — nepoznan.« Zanimivo je — meni urednik rubrike »Tako rekoč neuradno« v beogradskih »Večernjih novinah« — da je podjetju PTT, ki se nenehno pravda, vrhovno sodišče nepoznano.

HITREJSI KO AVTOMOBIL... Ko je neki častnik vprašal prometnega milicnika, zakaj kaznuje samo vozilke, ne pa tudi pešce, ki prečkajo ulice kakor, kjer in kadarkoli hočejo, mu je vprašani odgovoril: »Pešca največkrat ne moremo ujeti, odkuri jo kakor bi trenil.« Nemara bi kazalo milicij olajšati ta mučni posel ter prilepiti tudi pešcem na hrbet registrske tablice, bolj spoštovanim vodilnim ljudem pa rdeče tablice... Potem bi o tej pogruntavščini pisal ves svet!

NEKATERI SO KLICALI NA POMOC JEZUSA, DRUGI SO DOLŽILI HUDICA... Ribiči iz Mula v Boko kotorskem zalivu so bili presenečeni, ko so blizu Orehoveca zveleli iz morja mrežo. Med ribami so »ulovili« tudi staro vojaško menažko. »Zakaj ne bi koj skuhal v njej ribje juhe?« se je posalil neki ribič. Najprej so hoteli posodo zagnati v morje, zdaj pa so opazili na njej napis. Sklenili so izročiti jo muzeju, kjer so ugotovili, da se glasi napis v prevodu: »Jezus, reši nas pred uporniki!« Menažka je pripadala vojaku, ki je v času okupacije služil v neki okupacijski enoti. V menažko je vrezal tudi svoje ime: »G. Caparucci iz Adrije« t. j. kraja na nasprotni obali Jadrana. Da okupatorjem ni bilo v naših krajih kdove kako prijetno, priča tudi napis na okviru neke stare pomorske slike na otočku Gospe od Skrpjela pri Perastu. Neki nemški vojak je napisal: »Pogostno sem stal tu in premišljeval: da me je sam hudič pripeljal v Crno goro.«

FILM SE REŠUJE IZ KRIZE... Bata Paskaljević, škot med beogradske umetnike, je zapustil beogradske »Savremeno pozorišče« in prešel k filmskim igralcem prav zdaj, ko je slišati v javnosti toliko govorice o krizi filma. Bata zavrača trditve o krizi filma: »Ali ni MOJE ravnanje najboljši dokaz, da se film rešuje iz krize?«

ZAVAROVANJE... Na vprašanje nekega bralca, zakaj imajo kirurgi pri operacijah maske, je častnik »Paris Matsch« objavil odgovor nekega zdravnika: »Utegne se primeriti, da operacija ne uspe... Zaradi tega kirurgi rajši operirajo — maskirani.«

TEŽKA IZBIRA... Beogradska pisateljica Jara Ribnikar, ki je nedavno obiskala frankfurtski knjižni sejem, je dejala: »Se vedno sem zmedena. Pomislite, kakšno število je to, če vam povem, da je bilo na sejmu razstavljenih 350 tisoč knjig! In zdaj se vprašam: »Kdo bo to knjige bral? Dozdeva se mi, da bodo to napravili sami pisatelji... Vsak svoje, kajpada!«

PRUSKI IZRAELEEC... Sovjetski častnik »Izvestija« je objavil članek o izraelskih jastrebih, v katerem je bil izraelski minister za narodno obrambo takole karakteriziran: »Dajan je utelešenje pruskega militarizma.«

VSJAJ NEKAJ... H. Kisinger, zunanjepolitični svetovalec predsednika ZDA Nixona je rekel v pogovoru s častnikarji: »V politiki je lepo vsaj to, da lahko človek vedno računa na sovraničovo iskrenost.«

CUDEŽ: MINISTER, KI NICESAR NE SKRIVA... Zahodnonemški minister za narodno obrambo socialist Helmut Schmidt je zaradi reform, ki jih izvaja v zvezni vojski, pogostoma tarča konservativnih kritikov, vendar ga to ne vznemirja kdove kako. Nedavno je dejal: »Če se kdo vznemirja zaradi kritike, pomeni to, da nekaj prikriva.«

Toda zmagovita vojska osmih držav je po zatrti boksarski vstaji prišla na dan s svojimi zatevami. Priložnost, da zadajo Kitajski zadnji udarec, je bila namreč prelepa. Samo ljubosumnemu tekmovalcu med evropskimi državami je treba pripisati, da Kitajske niso popolnoma kolonizirale. Dobile so nove ozemelske koncesije. Te koncesije so bile kratko in malo iztrgane suverenosti Pekinga in celo mala Italija je prišla do svojega grizljaja: dobila je del bogatega Tiencina, pristanišča, v katerem so še bile izkrcane enote mednarodne kazenske odprave.

Toda najhujši udarec je bila celotna odškodnina, ki so jo zahtevale zahodne sile: 450 milijonov srebrnih dolarjev, ki naj bi jih Kitajska izplačala v štiridesetih letih, kar bi z obrestmi naneslo na 980 milijonov dolarjev (upoštevati je seveda treba tudi vrednost tedanjega dolarja). Zahodne sile so si zagotovile izplačevanje odškodnine s carino in monopolom na sol. To je bila neznanaka zadolžitve, ki naj bi jo Kitajska poravnala do leta 1941. Toda poznejši dogodki — japonska invazija, državljanska vojna in naposled druga svetovna vojna — so Kitajsko rešili obveznosti, ki so ji jih naložile zahodne sile zaradi boksarske vstaje.

Torej je bil najočitnejši rezultat dvomesečnih pokolov in bojev — utrditev Zahodnih sil, Rusije in Japonske v že razpadajočem kitajskem imperiju. Toda poraz boksarjev je povzročil hud razkol med kitajskim ljudstvom in mandžusko monarhijo, ki je spet enkrat pokazala, da je slabotna in da obrača plašč po vetru. Potemtakem lahko rečemo, da je posledica boksarske vstaje: počasno osveščanje, da je imperija konec in da si mora Kitajska z novimi institucijami zagotoviti nacionalni obstoj.

Ob boksarski vstaji je kantonški zdravnik Sun Jat Sen, ki je

bil študiral v Hong Kongu in Honoluluju, z zanimanjem spremljal tragične dogodke in se pripravljaj, da prevzame vlogo kitajskega Gandija. Leta 1900 je bil Mao Ce Tung še kmečki otrok in o socializmu so govorili na Kitajskem še dokaj nejasno in le v nekaterih naprednih krogih. Toda v desetih letih je Sun Jat Sen organiziral nacionalne sile in leta 1911 so na Kitajskem proglasili republiko. Cesarica je bila mrtva, nihče je ni objokoval, na prestol pa je posadila Pu Jija. Tega so prehiteli dogodki, tako da je končal kot japonska marioneta na prestolu Mandžukuoja.

Toda okrepitev zahodnih sil na Kitajskem ni imela samo negativnih posledic. V deželi se je začela razvijati tekstilna industrija (z denarjem zahodnih bančnikov) in obenem z razpadanjem monarhije so uvedli neka reform, za katere cesarica ni bila hotela slišati.

Reformirali so šolstvo, tako da so kitajski študenti prvič stopili v svet moderne kulture. To je bil zelo pomemben sklep — zlasti za šolanje bodočih kadrov komunistične partije.

Modernizacija dežele se je začela zmedeno in le počasi je napredovala. Mao Ce Tung je študiral Marxa in francoske iluministe po zgoščenih tekstih, prilagojenih kitajskim razmeram, in še dandanes obstajajo na Kitajskem nasprotja med najnaprednejšo tehnologijo in zaostalim kmetijstvom. Vendar se je okoli leta 1900 veliko zganilo in prišlo je do resničnega zgodovinskega preobrata v deželi, kjer se je nazadnjaška vloga cesarjev končala z zadnjim ponižanjem, katerega so ji naložili tuji.

Z boksarsko vstajo in njenim zatrtjem se je nehalo tudi pokristjanjevanje. Misijonarji so se sicer vrnili na delo, vendar so jim zahodni Kitajci nasprotovali. V Maovem režimu so se skušali katoličani obdržati tako, da so

Prispevki za šolo — spomenik NOB

Novoteks, Novo mesto 1.250,00 din; PTT podjetje Trbovlje 500,00 din; Skupščina občine Laško — 5.000,00 din; Zasavski premogovniki, Trbovlje 2.500,00 din; Topor, Celje 1.250,00 din; Keramična industrija, Ljubljana 1.250,00 din; Boris Bavčar, Kamnik 50,—; Marija Kacin, Ljubljana 500,—; ansambel »Ottavia Brajka« (izkupček plesne prireditve v Idriji) 900,—; Stanko Skočer, Ljubljana — 32,50; ZB NOV Bratof pri Kranju 200,—; ZB NOV Bela pri Predvoru — 240,—; ZB NOV Kranj — Gorenja Sava 187,—; ZB NOV Jezersko — 373,—; ZB NOV Orehek pri Kranju 240,—; ZB NOV Predosje pri Kranju 375,—; ZB NOV Trboje pri Kranju 245,—; ZB NOV Voglje pri Kranju 180,—; ZB NOV Kranj — center 345,—; ZB NOV Kranj — Zlato polje 934,—; ZB NOV Naklo pri Kranju — 500,—; ZB NOV Posavje, Ljubljana 1.000,—; Gozdno gospodarstvo, Ljubljana — 1.000,—; Tekstilni center Kranj — 1.000,—; Krajevna skupnost Rotovž, Maribor 300,—; borci iz Gradnikove brigade v Kranju (namesto venca na grob inž. arhitektu Jociu Iztku) 230,—; »Roloplasta«, Brežice 200,—; Tehniška šola za elektrotehniško in strojno stroko, Maribor 300,—; ZB Lesce 609,—; Anica Vidmar, Kamnik 50,—; Osnovna šola »Stanka Mikarja« — Senčur 460,—; prispevek cerkijanskim gimnazijcem 50,—; Jože Miklavčič, Cerklje 37,50; pismo oseb PTT Cerklje (odstopili provizijo od prodaje srečk) 25,50; ZB NOV Vrhnik (namesto venca na grobnico padlih ob dnevu mrtvih) — 100,—; Marjan V., Ljubljana — 300,—; Modna konfekcija »Krim«, Ljubljana 58,50; učenci Osnovne šole Dobravljice (namesto venca na grob F. Bevka) 612,25; Slavka Hočevar—Malik, Ljubljana 70,—; Komunalno podjetje »Ceste« — kanalizacija 500,—; rodbina Švajger Verj, Ljubljana (namesto venca na grob F. Bevka) 50,—; N. N. Kranj 50,—; Dom počitka Podbr-

do 500,—; ZB NOV Žabnica 639,—; ZB NOV Duplje 58,—; ZB NOV — Nova Gorica 2.860,30.

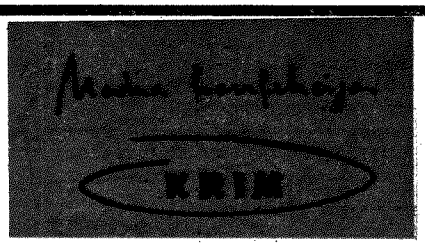

Od tega so prispevali večje zneske:

Tončka Kavčič — 200,—; Franc Hvala 104,—; Maks Stepančič — 100,—; ZB NOV Lom Tolmin 167,—; ZB NOV Hudajuzna 720,—; Rudniški sindikat Idrija (odstopljena provizija za prodane srečke) 250,—; Sindikalna organizacija Avtoprevoz Tolmin 200,—; Milan Ro. de, Ljubljana 4,—; Jožef Štrukelj, Nova Gorica 50,—; skupno vplačal 530,—; ZB terena »Majda Vrhovnik«, Ljubljana — 450,—; dijak zdravstvene srednje šole Šempeter (namesto venca na grob F. Bevka) 483,90; Mirko Cepak, Koper 300,—; Krajevna konferenca SZDL Zg. Šiška — Ljubljana 1.000,—; Ludvik Skok in Sonja Lapajne, Sp. Idrija (prispevek ob poroki) 135,—; prispevki Garibaldincev iz Idrije 300,— novih dinarjev.

Stanje 7. decembra 1970 — 1.027.828,60 novih dinarjev. Prispevki Garibaldincev iz Idrije 296,535,— lir; Lojzka Feltrin, Azzano Decimo, Italija 5.000,— lir.

V Ljubljani, Kranju, Celju, Mariboru, Novem mestu, Postojni, Ajdovščini in Piranu

IZ ZGODOVINE UPOROV

Kitajska boksarska vstaja

Ujete boksarje so pripadniki kazenske odprave tujih velesil obglavili, njihove glave pa v lesenih kletkah razstavili v svarilo upornikom.

ustanovili komunizmu naklonjeno cerkev, ki je Vatikan ni priznaval.

Obupni nacionalizem, ki je navdihnil boksarje ter člane drugih tajnih društev konec prejšnjega stoletja, ima še danes sledove v maoistični ideologiji ter v celotni politiki, ki se upira vplivu tujine. Spor s Sovjetsko zvezo se sicer na zunaj kaže kot različna razlaga leninizma, v resnici pa gre za stara nasprotovanja, ki jih je caristična politika Rusije privedla do vrhunca z osvajanjem kitajskega ozemlja — s politiko, ki jo je Stalin nadaljeval v Sinki-

angu. Povedati je treba, da je posledica zloma in razpada cesarstva tudi pridobitev neodvisnosti za Tibet v letu 1904, ki je bila dosežena s pomočjo Velike Britanije. Kitajska se je pozneje vrnila v Tibet, postavlja pa tudi podobne cilje: v Mongoliji na škodo ZSSR in na Formozi na škodo ZDA (Formozo so iztrgali Kitajski Japonci nekaj let pred boksarsko vstajo). Najbolj vztrajni kitajski nacionalisti že dolga leta opozarjajo na to, da je nekoč tudi Indokina sodila k »Veliki materji«, se pravi Kitajski.

Konec

V spomin Nacetu Brzinu

Pred šestindvajsetimi leti, 27. novembra 1944, je belogardišna krogla ubila hrabrega aktivista NOV Naceta BRZINA.

Ze pred okupacijo je bil znan kot napreden delavec v rudniku v Krmelju in se takoj vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Bil je povezan s tamkajšnjimi aktivisti in pozneje s partizanskimi enotami. Kot požrtvovalnega aktivista ga je delo za OF seznanjalo z ljudmi in kraji daleč prek domačega okolja. Svoje zaupnike je našel tudi v vrstah beguncev, ki so se ustavljali pri zavedni družini Papeževi (gostilna), kjer je verjetno v letu 1941 bilo edino zanesljivo zatočišče za pomoč in usmeritev za delo OF v tem kraju. Vsi so cenili njegovo delo in toplo besedo, s katero je odpiral oči marsikateremu neosveščenemu domačinu in ob kapitulaciji Italije prevzemal razne pomembne dolžnosti.

Spomladi 1944 je v izropanem Krmelju in Trbišču postavila svojo postojanko bela garda z zločinskimi dejanji. Ljudje so jih sovražili, vendar iz bojazni za lastno življenje so se, sicer redkokdaj, nehote zapletli v njihove temne namene.

V tej pozno jesenski tihoti, ko je narava že slekla svojo zeleno listnato obleko, s katero je zakrivala in ščitila v gozdu bivališča terencev in zavednih ljudi, je belogardišni sadizem prerasel v še večjo okrutnost. Kot lovci na divjad so sledili človeškim stopinjam po prvem snegu in čakali na plen.

Četudi je bil takrat osvobojen že Beograd in se je trgala fronta vsepovsod ter drvela kot lavina v brezno nacističnega propada, so Nemci in belogardisti morili naprej. Naše zavedne ljudi pa je ob teh širnih dogodkih na fronti in partizanskih zmagah doma, polnila neizmerna toplota človeških čustev, ki so se oblikovala v njihovih srcih ob hrepenenju po svobodi! Pozabili so na opreznost in konspiracijo ter v svoji iskrenosti zaupali, več kot bi smeli, in tako postali žrtve izdajalskih okoliščin.

Tako je bil izdan aktivist Naceta in zahrbtno ustreljen.

Njegova smrt je žalostno odjeknila po vsej dolini. Naletaval je sneg in bilo je zelo mrzlo. V

vasi, kjer je živela njegova žena s petletno hčerko Slavico in osemletnim sinom Nackom, se je v mraku ustavil lojtrski voz z iznakaženim truplom. Sadizem črne roke se je izzivil še na mrtvem aktivistu OF z vbodilji v podobi peterokrake zvezde. Grozljiva je prisposoba »božjega poslanstva« bele garde — in delom oblike z vrezji, ki jo žena hrani za spomin... Podivjana drhal pa se je naslajala ob joku in bolečini Brzinovih.

Ko so leta 1946 v 3. razredu osnovne šole v tej vasi otroci pisali šolsko nalogo »Spomini na vojno«, je takrat devetletni mali Nacek Brzin napisal:

Bilo je 27. novembra 1944, ko mi je domači izdajalec belogardist ustrelil atka. Tisti dan sem zelo trpel. A takrat sem najbolj trpel, ko so me belogardisti zasmehovali: »Naci, kje imaš pa atka?« Bili pa so to tisti, ki so mi ga umorili. Govorili so tako, da so mene in mamico spravljali v še večjo žalost. Jaz pa sem molčal in si mislil: »Saj bodo prišli partizani in konec bo našega trpljenja.«

Čas hiti, celi sveže rane, ostanejo pa spomini in življenje teče dalje. Pisec te šolske naloge ima sedaj tudi sina Nacka. V šoli »Simon Jenko« v Kranju je prejel pred leti v dar knjigo J. Ribičiča »OTROK MED BOJEM« s posvetilom: »Ža odličen uspeh in vzorno vedenje! V tej knjigi je na strani 135 šolska naloga njegovega očeta iz leta 1946. Tja je nalepil sliko svojega dedka Naceta BRZINE, rudarja iz Krmelja, padlega za domovino.«

PAVLA ROVAN-JANA

51

»TV 15« vzhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana. Beethovnova 10 kot glasilo ZBZB NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Fisk in klisei CGP »Delos« Ljubljana, Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za inozemstvo stane 50 dinarjev — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova ulica 10, poštni predal 598/XI ali na tekoči račun št. 506-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo